Poštarina plaćena u gotovu.

NOVA REVIJA
VJERI I NAUCI

NOUVELLE REVUE
de vie religieuse et intellectuelle

Izdavaju profesori franjevačke bogoslovije u Makarskoj

Uređuje Dr. fra Božo Vucić

Izlazi 6 puta na godinu. Cijena D 60. Za đake D 30. Za inozemstvo D 75. Uprava: Franjevački samostan Makarska. Nova Revija parait six fois par an. Les questions de vie religieuse et intellectuelle dont elle s'occupe, y sont traitées en croate ou en slovène; les résumés et les titres de tous les articles ainsi que la cronique religieuse en Yougoslavie sont aussi en français ou en latin. Prix d'abonnement: Yougoslavie, 60 Etranger, 75. Rédaction et administration: Makarska, Couvent des Franciscains Dalmatie, Yougoslavie.

Br. 2 Makarska 1936 God. XV

SADRŽAJ:

Str.

NEDJELJKO SUBOTIĆ: *Crkvena umjetnost i kolektiv* — Ce que c' est l' art de l' Eglise, son essence . . . . . 89— 99

DR. FR. KRSTO KRŽANIĆ: *Pjesma nad pjesmama Franjinoj gospođi siromaštini* — Le cantique des cantiques à la Dame pauvreté de Saint François d' Assise — Riječ rigorozne kritike — Povjesni razlog Franjina zaručenja sa siromaštvom — Tko, kada i zašto? — Prolog svetoga zaručenja — U žaru ljubavi za siromaštinom — Riječ časnih i mudrih staraca — Franjo sa svojima putuje na brdo Gospodnje — Susret Franje i drugova sa siromaštinom — Franjin hvalospjev siromaštini . . . 100—109

DR. O. A. CRNICA: *Autentično tumačenje crkvenih zakona* (svršetak) — L' interprétation authentique des lois ecclésiastiques. (Fin) — 3. Retroaktivna snaga autentičnog tumačenja — 4. Vrijednost neobjelodanjenog autentičnog tumačenja — 5. Kako pronaći pravi smisao kanona — 6. Zaključak . . . . . 110—116

KULTURNI POGLEDI: Misli René Bazina o romanu i moralnom zakonu. — Vjerska obnova na visokim školama. — Pojava kasnijih zvanja za svećenika u Katoličkoj Crkvi. — Uskrsna sv. Pričest na visokim školama u Francuskoj. — Prirodoznanci propovijedaju Boga. — Današnje znanosti o postanku života. — Napadaju nas jer nas ne poznaju. — 200-godišnjica rođenja Jamesa Watta. — Kanonsko tumačenje vremena za privatnu porabu. — Hoće li se Ruska crkva ujediniti? — Opadanje nataliteta - smrt države. — Beženstvo klera (celibat) kao narodna izdaja?! — Brojne obitelji sa zaslužnom i brojnom djecom. — Laička nastava vodi u komunizam. — Rusi se dižu proti nasilju Židova koji su uništili rusku obi-

NOVA REVIJA

God. XV Makarska 1936 Broj 2

Nedjeljko Subotić:

Crkvena umjetnost i kolektiv

RÉSUMÉ. — **Ce que c' est l' art de l' Eglise, son essence. — L' essence de l' art de l' Eglise n' est pas dans la différénce des styles, comme on le pense quelquefois. — Quelle est la relation de la communauté chrétienne à l' égard de l' art sacré. — L' invasion de l' expressionisme dans le domaine de l' art et le dogme de la »Communion des Saints«. — L' union de l' artiste religieux avec la vie de ses frères dans l' Eglise et la liturgie. — La cause des insuccès des essais artistiques sur le domaine religieux: est en ce qu' on s'est éloigné du sentiment religieux et de la foi de la collectivité chrétienne.**

Nije moja namjera da se ovdje osvrćem na razne stilove i struje koje su vladale u svetoj umjetnosti. Možda će biti podesno ako za osvijetljenje gornjeg naslova svedem sve umjetničke škole na dvije glavne skupine: s u b j e k t i v n i i o b j e k t i v n i pravac.

U prvu skupinu ubrajam sve one vrste umjetničkih gibanja, koje poglavito naglasuju individualno gledanje u prirodi. U tome se pravcu istaknuše impresionizam, futurizam i ekspresionizam. Tu se visina umjetničkog opusa sudi prema jakosti subjektivnog izraza onoga što čovjek vidi u prirodi. U drugu skupinu idu klasicizam, naturalizam, realizam, kojima je objektivna stvar glavno — treba izraziti dojam, što ga izazivlje u našoj duši priroda sa svojim oblicima.

Dakako da su se svi ovi i drugi smjerovi više manje očitovali ne samo u profanoj nego i u crkvenoj umjetnosti. Ali ne svi jednako i sa istim pravom i uspjehom.

Ne zaboravimo ovo:

sveta ili *c r k v e n a umjetnost je zapravo ona umjetnost koja služi Crkvi i njenoj liturgiji sa svrhom da podiže duše poput molitve k Bogu.*

Time smo već odredili glavne konture prave religiozne i crkvene umjetnosti. Jer sve ono što podiže ljucku dušu k Bogu spada u bitnost crkvene umjetnosti. Ako umjetnina ne postigne taj cilj, može ipak da bude iz drugih razloga umjetničko djelo ali neće biti c r k v e n o umjetničko djelo, koje je religiozno ne samo po svojemu motivu nego i po utjecaju na kršćansku zajednicu ili na k o l e k t i v u duhovnom smislu.

Kad je pak riječ o razlikosti stila, time ne diramo u b i t n o s t crkvene umjetnosti. Stil ili slog spada samo u vanjski dio umjetničkog stvaranja, pa će biti netačno ono što je kazao Buffon *»Le style c' est l' homme«* — jer da zagrabimo u narav umjetnika treba da zađemo preko stila i forme u dubinu sadržaja, dakle u duhovnu komponentu umjetničkog djela. Stil je dakle samo refleks duhovnog htijenja i nosi u sebi značaj odnosnog nazora o svijetu.

Znanost o stilovima ne sastoji se u tome da znaš da gotika na crkvenom portalu posjeduje oštar luk, da romanski stil nosi okrugli luk, jer je taj luk zato oštar ili polukružan, što je samo na taj način umjetnik mogao predočiti svoju ideju i naći put u dubinu svoje duše.

Stupajući sada u područje crkvene umjetnosti moramo naglasiti da je ona po svome zvanju idealistična jer goji najčišće duhovne težnje, ali je taj idealizam ipak ublažen umjerenim realizmom no tako da nikada ne ulazi u obruč krupnog naturalizma. A taj ćemo idealizam najbolje upoznati po tome što nam dotični umjetnički opus budi moćno etički, misaoni, viši nadosjetni dojam, dok nas naturalistična umjetnina čulno draži, ali nas u konačnom nemirnom uzbuđenju ostavlja nemoćne i prazne u duši, naime nemoćne za viši misaoni svijet.

Kod prave crkvene umjetnosti duhovna je vrednota glavna sastojina umjetničkog opusa, a ono što se vidi ili dodiruje (forma) — samo je put do te etičke vrednote. Naprotiv je kod naturalizma ono što se vidi, dakle sama umjetnička tvar glavni sadržaj (pulchrum est quod visum placet!) Tako će kod takova shvaćanja umjetnosti duša umjetnosti biti sama boja — a to kod nas za slikarstvo tvrdi Lj. Babić — ili će umjetnički opus sastojati iz samih zanimivih ritama

i složenih akorda koji ugađaju čulima. Sve je to samo — zabluda.

Neupućeni će umjetnost suditi po samoj vanjskoj građi, pa će u konkretnom slučaju smatrati crkvenom umjetnošću svaku svetačku sliku koju vidi, svaki Kyrie, što u bogoslužju sluša, svaki zvonik što se u visine diže, samo ako je na vrhu nataknut — križ!

Međutim u časovima kad ljudi-umjetnici nijesu sveto i pobožno mislili i osjećali, nijesu nam donijeli istinu nego prikrivenu laž u tobožnjoj crkvenoj umjetnosti. Uzmimo za primjer umjetnički opus kod sredovječne plastike i kod renesanse. Kad promatrate velebni portal Strasburške katedrale na prvi mah zamjećujete vajara koji je proniknut katoličkim dogmama. Kad gledate Michelangelova Davida, zamjećujete čovjeka koji je zanešen za poganskim naturalizmom. Kod prvog umjetnika ispoljava se duh koji se izbavio iz tjelesnih čula pa su mu figure oduhovljene, struk ne kopira prirodu nego stremi vitkim linijama u vis u čežnji za prekosjetilnim svijetom. U renesansi Michelangelove periode proporcija i realistična pravilnost je sve — i nikomu ne pada na pamet da pri tome umjetničkom opusu treba nešto više misliti.

2.

Ekspresionizam je naročito u slikarstvu donio najveću zabunu. Taj je smjer sa svojim skrajnim subjektivizmom odjeknuo i u području crkvene umjetnosti. I tu nalazimo dva pravca: jedan je čisto *slikarski*, koji se ograničuje na boju, asimetriju i pokret, a drugi je *tektonski*, koji daje prednost jasnoći linije i podređenosti djelova cjelini.

Svi ovi najnoviji pokreti, koji se ispoljiše na polju crkvene umjetnosti odbaciše i postaviše u pozadinu onoga komu je namjenjena umjetnina, a to je k o l e k t i v ili katolička kršćanska zajednica.

Umjetnik koji je prožet duhom instinskog i praktičnog crkvenog života, ne dolazi u crkvenoj umjetnosti kao osamljena jedinica. Ne stoji sam za sebe. On je list između lišća na bujnoj, živoj grani životnog kršćanskog stabla. On je čest, fragment u živom organizmu mističnog tijela Kristova, Njegove Crkve. Crkveni umjetnik, pravi crkveni

umjetnik vazda se osjećaše dijelom tog božanskog organizma još u zametku staro kršćanske umjetnosti, pa dalje kroz sredovječna vremena do naših savremenih boraca probuđene mistike u umjetnosti — do o. Lenza, osnivača Beuronske škole, Bourdellea, Verkadea i Denisa.

Prema tome pravi je crkveni umjetnik svijestan one sveze s kojom surađuje sa živom crkvom, onom bratskom zajednicom, gdje se kreće i radi. On ne radi samo da udovolji svome ukusu i da u umjetničkom djelu daje samo sebe — nego da *na svoj način reproducira duhovni vjeski život i dogmatsku misao svoje katoličke braće.*

Tu dakle dolazi do punog značenja dogma o Općinstvu Svetih — *communio sanctorum,* a u prvu brazdu se pomiče zajednica braće koja vojuju za pobjedu Kristova kraljevstva na zemlji — *ecclesia militans,* zato je po sebi jasno da je rad crkvenog religioznog umjetnika namijenjen duhovnoj obnovi ove braće koja u vatri dnevne borbe krvari i traži snagu u snažnim ljepotama kršćanske simboličke umjetnosti.

Zato umjetnikov rad ima da se stopi i harmonizira sa težnjama i potrebama kršćanske zajednice, što drugim riječima znači da je po svojoj naravi kršćanska umjetnost socijalna ili kolektivna u pravom značenju ove riječi.

Sada bi se moglo upitati zašto savremeni ekspresionizam u svojim radikalnim formama kubizma, futurizma i primitivizma nije mogao tako lako naći pristupa u katoličkom hramu.

Neuspjeh tih pokušaja moramo tražiti u činjenici, da su njihovi produkti bili plod skrajnog individualizma koji nije nikada računao na dušu i vjeru kršćanskog kolektiva. Pobožni vjerni puk nije se mogao izmiriti sa onim umjetninama koje su potekle iz duše koja je sasvim tuđa katoličkom ukusu i mentalitetu. Prosti puk trpi u crkvi čak umjetninu koja je u mnogočem zapostavila i zaboravila formu sve do primitivizma ali instiktivno zazire od djela koja čak i u dotjeranoj formi iznakažuje svetost katoličke misli i dogme, i osnovna načela etike i estetike.

Odnošaj crkvenog umjetnika prama bratskoj zajednici spada u glavnu zadaću socijalnog karaktera crkvenog umjet-

nika: umjetnik će u svome opusu donijeti plemeniti odsjev one vjere koja bukti u dušama vjernog kršćanskog puka. Taj će polet duhovnog kolektiva biti izražen na svoj način, ali će vazda biti zrcalo onih božanskih težnja i osjećaja koji pokreću zajednicu u njenim zanosima prama Božanskom Izvoru.

Neutralno načelo *l' art pour l' art* nije nikada bilo načelo crkvene umjetnosti, koja nije drugo nego božja umjetnost, *»l' art pour Dieu«,* ili da drugačije rečem: ljestvica, po kojoj se penjemo do božjih vrhunaravnih krasota. Nije ona svrha nego put do postignuća posljednjeg cilja za koji smo stvoreni. Ona se ima podvrći službi crkvenog bogoštovja kao što se je filozofija u eri skolastike podvrgla službi božjeg znanja, teologije.

Prema tome će kritičar promatrati vrijednost umjetnine ne samo sa gledišta forme i sadržaja nego i sa gledišta odnošaja dotične umjetnine prama osjećajima bratske kršćanske zajednice, u koliko umjetnički opus ima da obnavlja kolektiv, da ga podiže do svetih misli, tumači njegove težnje i umjetnički ukus. Gomila, pobožni puk instiktivno znade prosuditi valjanost umjetničkog djela — sve što odbija gomilu, kolektiv, spada u ogromnoj većini u djela koja su strana duhu i načinu prave kršćanske umjetnosti.

Crkveni umjetnik mora poznavati duh crkvene liturgije, tradiciju odnosno prošlost svete umjetnosti, napose crkvenu ikonografiju. A kršćanska zajednica zamišlja crkvenim umjetnikom onoga koji je u svojoj vjeri utvrđen i nepokolebiv, koji saosjeća s kršćanskim pukom i učestvuje sa kolektivom u praktičnom kršćanskom životu, što se instiktivno odrazuje u njegovu umjetničkom radu u području svete umjetnosti. Zaista umjetnik koji nije povezan uz svoju braću po Kristu i Njegovim sakramentalnim darovima, neće se osjećati jedno u bratskoj zajednici koja ljubomornim konservativizmom čuva poklad Kristove nauke i time nestaje osnovica za socijalni rad crkvenog umjetnika.

Umjetnik koji je povezan s braćom u Općinstvu Svetih prije nego stvori idejni sadržaj svoga umjetničkog opusa, p r i s l u š k u j e, studira i p r i h v a ć a sve zrake religioznog i estetičnog stremljenja i nastojanja pobožnog puka s

kojim je u intimnom doticaju i od kojega se nije otcjepio razrožnim naziranjem na svijet.

Moćni valovi u Bogu zanešenog srca i u kršćanskim disciplinama uzgojene duše naročito onog jednostavnog seljačkog svijeta koji se dnevno kupa u znoju oko teženja vlastite zemlje u pouzdanom razgovoru s motikom, ralom i s — Bogom — svi ti akordi pučke pobožnosti nalaze odjeka u osjetljivoj duši crkvenog radnika. Tako svaki pokajnički jecaj svaki kliktaj po milosti Kristovoj obnovljene duše čovjekove, sve ono što tišti, mori, muči, razveseljuje, blaži i uzdiže bratsku zajednicu, mistično tijelo Kristovo, jednako mori, ožalošćuje, diže i veseli u Bogu zanesenog umjetnika koji se diže do visine jednog proročanskog propovjednika i tumača stvarnog kršćanskog života.

Umjetnik ide dalje pa čak traži i analizuje pučku umjetnost na religioznom polju, nabožne melodije, ukrase u drvu, vezivu i pletivu za bogoštovne svrhe — jer je i u tim radnjama izražen poseban stil, kako se neuki i nepokvareni čovjek iz široke pučke gomile izrazuje u svome vjerskom osjećanju i životu.

U periodama romanike i gotike uspeo se je kršćanski umjetnik do vrhunca prave kršćanske umjetnosti. Nigdje se ne odrazuje vjera kršćanskog kolektiva tako snažno i vjerno kao u arhitekturi i plastici romaničnog i gotičkog pregnuća. Majstor koji je za nepismeni i neuki narod — teško je onda bilo doći do pisanih knjižurina iz pergamenta! — pisao dlijetom u kamenu biblijske prizore i evanđeoske priče, majstor, koji je na velebnim katedralama sjevera i juga isklesao kipove svetaca, kraljeva i donatora, nije dao naprosto sebe, nego je kroz prizmu svoje duše očitovao srce svoga naroda, vjerski zanos svoga vremena, izrazio je plamen mističnih poleta što su pokretali biće pobožnog kolektiva, one bratske zajednice, koja je smatrala Kristovu nauku jedinim kompasom svog privatnog i javnog života.

Slušali smo i čitali mnogo tužba da mnoge umjetničke radove bilo domaćih bilo tuđih umjetnika modernih struja crkva odbija. Da svećenstvo i narod ne voli njihovih radova. Da ih ne shvaća. Da se štiti i širi u katoličkom hramu

fabrička, ponajviše tirolska obrtna umjetnost. Da valjani domaći umjetnici ne primaju naručaba za crkvene potrebe.

To je istina.

Ali je istina i to, da ti umjetnici koji se dižu proti crkvi i svećenstvu i proti pučkim gomilama prije svega nemaju uvjeta da postanu crkvenim umjetnicima. Da ono što oni nude katoličkom hramu kao umjetninu ne spada u red crkvene umjetnosti. A ne spada poglavito stoga što je njihov umjetnički opus u potpunom neskladu sa vjerom, mišljenjem i osjećajem ne samo klera nego i širokih pučkih gomila. Nemaju sveze, duhovne sveze sa katoličkom kršćanskom zajednicom. Ono što oni izrađuju samo buni vjerski osjećaj i ukus najbližih vjernika kao i uzvišenu tradiciju crkve.

Jer umjetnik koji katolički ne misli i ne osjeća zajedno sa svojim katoličkim pukom, sa duhovnom zajednicom, nema podloge ni uvjeta da za katolički hram katolički stvara.

3.

Saosjećati sa kršćanskim kolektivom ne znači biti nesavremen umjetnik. Ne znači odricati se lične slobode, da izraziš dušu pobožne braće, i to njihovu vjeru, suglasje sa Kristovom naukom.

Kršćanska umjetnost nije ukočena stilovima. Svako je kršćansko stoljeće dalo u umjetnosti svoj posebni način pisanja dlijetom i kistom. Izvanjska forma, u kojoj se izrazuje duh katoličke umjetnosti podvržena je onim stalnim promjenama koje su uvjetovane duhom vremena i građe te posebnom individualnošću crkvenih umjetnika.

Uslovi dogmatično-liturgične naravi koje Crkva postavlja umjetnosti uopće a slikarstvu napose, ne sputavaju lične slobode nego sublimiraju umjetnost ispunjajući je velikim i dubokim mislima i neprolaznim temama. Slika ne smije da bude u opreci sa bogoštovjem, simbolikom, tradicijom kršćanskih vjekova, no umjetnik je slobodan da svoju misao i težnju kršćanske zajednice izrazi na svoj način bez pretjeranosti subjektivnog individualizma.

I u crkvenoj će umjetnosti dobro doći sve moguće tehnike i pravilne forme ako one obrađuju kršćansku istinu kao glavni sadržaj u umjetnosti. Slikar Maurice Denis pobija one koji skeptično gledaju u nove perspektive crkvene umjetnosti. Da čak i umjereni ekspresionizam može stati u službi katoličke liturgije i na duhovnu korist vjernika svjedoči nam jedan George Desvallières, moderni crkveni slikar u Francuskoj, koji doduše možda previše obiluje ekspresivnom silom linije i boja, ali ipak ostaju to slike naših religioznih osjećaja i misli. Napose treba istaknuti njegove dekoracije kapele u Saint-Privat, gdje je na kršćanski način obradio temu žrtve u ratu.

Burmann-ov križni put na stijenama crkve u Eickelbornu, Heckerove veličajne dekoracije u crkvi sv. Mechterna u Kölnu, Bergmannovi afreski u Olchingu iskorišćuju sve pozitivne strane ekspresionističke tehnike te ispuštanjem svega što je nebitno približuju se starokršćanskoj primitivnosti i ne povrijeđuju osjećaj kršćanskog kolektiva.

Umjetnost uopće a crkvena napose ima svoju socijalnu misiju: ima služiti višim duhovnim potrebama katoličke zajednice.

U vijeku razmahane tehnike, prirodnih znanosti, Darwinove teorije o selekciji klonula je i crkvena umjetnost. Stilovi se prodavahu kao na pazaru: ko je imao mnogo novaca mogao je u malo vremena dobiti reprodukciju najbolje crkve iz doba gotike i renesanse. No to je bila samo imitacija a ne proživljeni umjetnički život. U 19. vijeku smo zato imali novogotski stil, novoklasični, novorenesansni, novobaročni i slično. Sveci u mramoru i na platnu nijesu bili više sveci nego ljudi s ulice, Majku Božju slikaju po modelu kojekakvih plesačica i mondenki. Pa je navalio i impresionizam sa svojim problemom boje i svijetla bez duhovnog sadržaja što umjetninu čini crkvenom umjetninom.

Sve je to bilo strano osjećajima i mentalitetu svećenstva i puka. Nije bilo u vezi sa kolektivom. Naravno da je nastala ili je morala nastati reakcija. Bogodani umjetnici se

vraćaju u pravu kršćansku prošlost, u proljetno i djetinjsko, nepatvoreno doba kršćanske umjetnosti.

Službena je Crkva nastupila kanonom 1164 C. Z. koji veli:

»Neka paze biskupi, saslušavši ako ustreba i mnijenje vještaka, da se pri gradnji i popravku crkava poštuju forme od kršćanske tradicije prihvaćene i zakoni crkvene umjetnosti«.

Ovo vrijedi ne samo za arhitekturu nego i za sve grane crkvene umjetnosti.

Prema tome opet piri blagi živodajni, povjetarac bogodane crkvene umjetnosti iz doba jake i nepokolebive vjere koja je izgradila divne kamenite motive romanskih i gotskih portala i fasada, *kad su svećenik i vajar stojali u slatkoj i nerazriješivoj zajednici sa pobožnim pučkim gomilama.* To se opaža u djelima mnogih savremenih umjetnika u stilu o. Lenza, osnivača beuronske škole, Verkadea, Bourdellea, a kod nas Plečnika i Vurna. Ovo povraćanje kršćanskog duha u umjetnosti opazio sam g. 1929 na trećoj međunarodnoj izložbi u Rimu (Terza biennale romana) u djelima Francesca Margotti, Canonica, Gebharta Fugela, skulptora Baura, Hansa Faulhabera, Coutriera, Charliera Beltranda, Bissona, već imenovanog Desvallièsa, Chaplina, Marreta, pa Madžara Molnàra Szoldaticsa Munkàcsy-ja.

Umjetnički opus crkvenog karaktera ima svojih posebnih pretenzija što se tiče fantazije, kompozicije i emocije što moraju zavisiti svakako o metafizičkim i transcendentalnim zakonima, o apologetskoj misiji, koja ne stoji u opreci sa pravilima čiste tehnike i umjetničkog talenta pojedinih majstora nego čak stoji nad tim talentom.

U tu bi svrhu trebalo upriličiti posebne izložbe čisto crkvene umjetnosti, da se tako izvan ambijenta svetinje pokaže što su dali i što mogu dati na tom polju naši umjetnici i koliko šanse pokazuju za svoj umjetnički nastup u katoličkim crkvama.

Arhitekt je u novom betonskom materijalu iznova mogao da izrazi gotsku, romansku i starokršćansku misao bez romanike i gotice u jednostavnim linijama bez suvišnih dekoracija fasade, sasvim u monumentalnom kršćanskom stilu

(crkva sv. Grundviga u Kopenhagenu u obliku ogromnih orgulja!) Trijezni kipari i slikari proučavaju stare mozaike i timpane, obrtnici se vraćaju čistoći stare forme uz poklik: natrag k vjerskim osjećajima starokršćanske i sredovječne Crkve!

Slovenski arhitekt Plečnik nam u svojim radovima najbolje pokazuje kako se duh crkvene umjetnosti može harmonično povezati uz novu građu i savremenu tehniku i slobodu kompozicije.

Zna se, da je kršćanska umjetnost govorila vazda jezik svoga vremena i savremenih potreba i načina. Svi su stilovi u Crkvi kroz vjekove propovijedali vjernicima: »Gledajte šator Božji na zemlji!, među ljudima!...« Kardinal Faulhaber je pametno kazao: »Onaj će crkveni umjetnik naći kamen mudraca, koji pogodi zlatnu sredinu između prve zapovijedi: drži se crkvene tradicije! i druge: govori jezik svoga vremena! Prva je zapovijed jamstvo za vječnu nepromjenljivost, jer ima vječnu vrijednost i jer je nepomično stalna. Druga zapovijed pruža napredak u tome, što je vremenu primjereno i samoniklo. (V. »Ars sacra« Ljubljana 1933 br. 2—3).

Netreba naglasiti da tradicija svete umjetnosti ne postoji u tehnici i ustaljenim oblicima nego u duhu i istini Kristove nauke sadržane u pokladu kat. Crkve, u osjećanju i običajima narodnih seljačkih gomila, onoga puka što ga je na jednom mjestu Dostojevski nazvao bogonoscem. Ali ova uzvišena tradicija crkvenog umjetničkog pregaranja i nastojanja neće dozvoliti da majstor u svome opusu prikaže stabla crvena, konje modre, ljude na četiri ugla, sveca sa majmunskim izgledom.

Ovdje sam više puta uzeo mješovito kršćansku umjetnost za crkvenu, premda tu treba razlikovati, jer je kršćanska umjetnost širi pojam od crkvene, koja se ograničuje poglavito na liturgične svrhe, a kršćanska umjetnost zauzimlje sve one umjetnine uopće, što obrađuju bilo koju dakle i neliturgičnu ideju kršćanstva. Ali ako se sveta umjetnost uzme u širem i užem pojmu svejedno imaju za svrhu da pobudi u gledaocu pobožni osjećaj i sveto nadahnuće.

Overbeck slikar njemačke Nazarenske škole je pisao na koncu svoga života:

»Za mene je umjetnost harfa, na kojoj bi ja volio uvijek pjevati psalme na slavu Gospodovu!«

Ovo bi morali zapamtiti oni koji u crkvenoj umjetnosti ne vide nikakva odnošaja prama bratskom kršćanskom kolektivu. A o. Beda Klenischmidt O. F. M. odlični pisac povijesti kršćanske umjetnosti u Njemačkoj piše u svojoj knjizi: »Religiozno uvijek zahtijeva određenu svečanu ozbiljnost, primjereni mir i dostojanstveni izraz. Podražaji nižih čula, ležerni pokreti, teatralni patos ne stoji u skladu sa svetom pobožnošću i vjerskom edifikacijom. Ako to pravilo vrijedi za svako religiozno umjetničko djelo naročito vrijedi za nadzemaljske i nebeske prizore i pojave, koje treba predočiti pomoću stroge simetrije, u postavljanju raznih skupina, pomoću mirnih i blago pokrenutih ritama u linijama i u vanjskom držanju kao i izrazu blažene sreće.«

Crkvena umjetnost ima poklonstveni i didaktično-uzgojni značaj. Poklonstveni, kako se vidi iz ovih Gospodovih riječi vjernome slugi Mojsiji:

»Evo pozvah Beseleela sina Urova iz plemena Judina i napunih ga duhom božjim, znanjem, mudrošću i vještinom u zanatima, da mi za hram izgradi nakit iz zlata, srebra i mjedi, iz mramora, dragog kamenja i skupocjena drva.« A onaj drugi značaj nam je i previše poznat: voditi duše k Bogu. U tome i stoji poglaviti odnošaj crkvenog umjetnika prama širokim narodnim gomilama.

Dr. fr. Krsto Kržanić, Sinj:

Pjesma nad pjesmama Franjinoj gospođi siromaštini

RÉSUMÉ. — Le cantique des cantiques à la Dame pauvreté de Saint François d' Assise. Description synthétique de l' ouvrage »Sacrum commercium S. Francisci cum Domina Paupertate«. C' est le cantique des cantiques à la Dame Pauvreté de S. François d' Assise. Cet ouvrage d' un auteur inconnu est à la base des créations artistiques de Dante, Giotto et Giacopone. Dans le prologue est decrite la perfection de la pauvreté. Après il s' agit de la manière dont S. François va à la recherche de la pauvreté dans les rues et sur les routes, chez les philosophes et riches. Il est refusé partout. Notre Seigneur l' instruit où trouver celle qu' il aime. En sortant de la ville il rencontre deux vieillards qui lui disent qu'elle s' est refugiée sur la montagne. François avec ses disciples y trouve la Dame qui salue ses fiancés inatttendus. Avant que la Dame pauvreté avait consenti aux fiancailles avec François et ses disciples, elle decrit ses souffrances et ses indigences.

Glasoviti *Kolegij sv. Bonaventure u Quarracchi-ju,* kod Firence, izdao je god. 1923. zlatnu knjižicu: »*Sacrum commercium S. Francisci cum Domina paupertate*«. Poznato je, koliku znanstvenu reputaciju uživa u svim znanstvenim krugovima ovaj najveći franjevački nakladni zavod. Oci u Quaracchi objelodanjuju kritična izdanja franjevačkih klasičnih pisaca iz Srednjeg Vijeka. Upotrebljavaju sa svom skrupuloznošću sav kritički aparat da tekstove svedu na najpotpuniju istovjetnost sa originalom. U tu svrhu obigravaju važnije biblioteke svijeta, fotografiraju kodekse i kasnije sa zamjernom marljivošću i ustrpljivošću utvrđuju autentičnost prvoga teksta. Takovom znanstvenom metodom oni su već objelodanili sva *djela sv. Bonaventure, što im je pobudilo udivljenje u čitavom kulturnom svijetu.* I sam *Leon XIII* izrazio je ovim marljivim istraživačima svoje visoko priznanje i zadovoljstvo. Oni sada publiciraju kritično izdanje *djela Aleksandra Haleskoga.* Pripravljaju ogroman materijal za izdavanje svih *djela Ivana Duns Skota.* Jednakom su kritičnošću poslali u svijet i ovo zlatno djelašce »*Sa-*

crum commercium . . ,« pravi vademecum franjevačkog života. *Na siromaštvu se osniva franjevačka askeza i mistika i umjetnost i sociologija,* stoga je od velike važnosti i od posebnog interesa upoznanje sadržaja *ove pjesme u prozi gospođi Siromaštini.*

Riječ rigorozne kritike

Izdavači su u Quaracchi-ju najprije dali popis latinskih tekstova, do kojih su došli po mnogobrojnim evropskim i svjetskim bibliotekama. U milanskoj *Ambrozijani* čuva se najstariji tekst izdan još 1509. *Aloisi* je 1894 izdao ovo djelašce uz svoj komentar: »Nota al canto XI del Paradiso«. Glasoviti ga je francuski kapucin *P. Ed. D' Alençon* objelodanio god. 1900 u 15 svesku: »Analecta Ordinis Minorum Capucinorum«, a kasnije dvaput posebno.

Oci u Quaracchi-ju našli su »Sacrum commercium« sačuvan u *trinaest* kodeksa. Između tih trinaest izabrali su sedam najstarijih i boljih, sačuvanih u *Barceloni, Rimu, Asizu, Oxfordu, Parizu, Sijeni . . .* Osim toga, oni su konzultirali i prve pisce, koji su poznavali i citirali »Commercium . . « kao *Ubertina kazalskoga, »Chronica XXIV Generalium«* i *Bartolomeja pizanskoga u* »De conformitate vitae . . .« Izdavači ističu i veliku sličnost između sadržaja u »Commercium . . .« i dvaju *Celanovih* životopisa sv. Franje. Ali, oni nesamo da ispituju *vanjsku* sličnost, već zalaze i u samu *nutarnjost teksta* da razjasne njegov cilj, »indolem«. Auktor je ciljao na to da prikaže, kako je *Franjo toliko ljubio gospođu Siromaštinu da se s njom mistično zaručio.*

Kratki je sadržaj ovaj: u *Prologu* se ističe izvrsnost siromaštva (1—4). Zatim se prikazuje, kako je Franjo tražio siromaštvo (5—13) po putevima, ulicama, kod mudraca i bogataša. Svi ga odbiše. Tad se on obrati Gospodu da nađe onu, koju ljubi. Izašavši iz grada vidje dva starca, prijatelja siromaštva, koji ga uče, da je ono ostalo bez prijatelja i pobjeglo u visoko brdo. Naučiše ga, kako će se na to brdo gospođe Siromaštine popeti. Franjo se stade penjati sa svojim biranim društvom i sokoli svoje drugove, da se muževno penju do vrhunca. — Dalje auktor opisuje, kako je Franjo našao (14—57) gospođu Siromaštinu, koja se čudila

svim svojim prijateljima i pozdravi ih. Odgovori joj Franjo i uzveliča njezinu izvrsnost. Tad siromaština ukratko opisa svoju povijest. Spomenu vremena prvoga raja, vremena Kristova, Apostola i njihovih sljedbenika. Kad je nastupio mir za Crkvu, ostaviše Siromaštinu, a čim su buknula progonstva, odmah je sinovi Crkve potražiše i zagrliše. Kasnije se protiv nje urotiše škrtost i lijenost, i njezini je prijatelji ostaviše. Siromaština moli Franju i drugove da ne naslijede ove vjerolomce. A Franjo je uvjerava da će joj on i njegovi uvijek biti vjerni. — Kad je Svetac primio pristanak Siromaštine sa odabranom Zaručnicom slavi pir (58). Ona ga opominje da čvrsto ustraje u zaručničkoj vjernosti.

Povijesni razlog Franjina zaručenja sa siromaštvom

Kad Siromaština govori Franji, ističe anakorete, koji su pred progonstvom utekli u tebaidske pustinje i u siromaštvu živjeli. Zatim veliča uzoran život siromaštva prvih monaha. Ali odmah upozoruje i na njihovu raspuštenost, lijenost mnogih, a reformatorsku slavu drugih.

Povijesna je istina, da su neki benediktinski samostani, kao onaj u Cligny, obogatili. A njih su slijedili svi oni benediktinski samostani, čiji su redovnici nosili crno odijelo. U svojoj *»Apologia ad Guilelmum Sancti Theodorici abbatem« sv. Bernardo,* reformator te opatije, bolno veli »Heu me miserum qualemcumque monachum! Cur adhuc vivo videre ad id devenisse Ordinem nostrum?« I ističe veliki svetac, kako je on vidio opate, koji su htjeli pratnju od 60 konja, i više. Izgledali su više *»gospodari tvrđava«* nego *»samostanci«,* više *»knezovi pokrajina«* nego *»vođi duša«.* U arhivima tih samostana nalaze se dokumenti o njihovim golemim posjedima. Nije krivo Benediktovo Pravilo tom bogatstvu: Krivi su njegovi redovnici, veli *sv. Bonaventura,* koji su samo izdaleka njega nasljedovali, *»a longe imitantur«.*

To je povijesni razlog, da je sv. Franjo htio bolje obzidati svoj red siromaštvom. Sv. Bonaventura veli, da je naš Otac, videći i *»pogibli«* i *»sacrilegia«* zemaljskog bogatstva u samostanima, izabrao put, po kojem su Apostoli išli —

apsolutnog siromaštva. Celano ističe, kako su se u rimskoj kuriji čudili, kad je Franjo tražio potvrdu Pravila na apsolutnom siromaštvu. Nijesu razumjeli njegov govor. Pače, sam kardinal *Ivan od sv. Pavla* svjetovaše Sveca, da prigrli eremitski ili monastički život, koji je već u praksi u Crkvi. Svetac je odbio taj prijedlog. Za vrijeme Generalnog kapitula pod sturama u Asizu formirala se opozicija protiv Franjina ekstremnog stanovišta u pitanju siromaštva. Intelektualci su Reda tražili, i za to su se poslužili posredovanjem kardinala *Ugolina, da Svetac napusti apsolutno kolektivno siromaštvo,* a da prigrli Pravilo Benedikta, Augustina ili Bernarda. Svetac odbije i taj prijedlog, jer je htio ići putem poniznosti i priprostitosti. Nije htio da zna za drugo znanje već — siromaštvo. *I na tom se Franjinu idealu i programu Red ustalio, proširio i održao.*

Tko, kada i zašto?

Nastaje pitanje: Da li je auktor u svojemu djelašcu mislio ošinuti zloporabe u Franjinu Redu poslije njegove smrti, a koje je zavela jedna struja, ili je mislio na stare monaške redove? Usto se pita: Tko je i kada je napisao ovo djelašce?

I. Auktor nije mislio na zloporabe, koje su se počele uvlačiti u Red. Pisac opisuje silnu Franjinu ljubav, i njegovih drugova, prema siromaštvu. U lamentaciji gospođa Siromaština ističe zloporabe monaških redova. *Ubertin kazalski* još godine 1305 govori o ovom auktoru, koji je živio puno, puno prije njega. I uprav radi toga, misli i D' Alençon, pisac nije ciljao na stanje Reda, kad je on pisao, već misli prošle vjekove, da upozori buduće na ljubav prema siromaštvu.

II. Kad je napisan »Commercium . . .«, sedam kodeksa ništa ne vele, a šest: *»actum mense julii post obitum B. Francisci anno 1227.«* Ovo svjedočanstvo nema apsolutnu vrijednost, ali ga se ne može odbiti. Ni vanjska ni nutarnja kritika nemaju ništa protiv toga, da je djelo tada napisano.

III. Što se tiče auktora, i kodeksi i pisci, stari i novi, razno drže. Deset kodeksa uopće ne govore o auktoru. Tri spominju neka imena. Barcelonski pripisuju tu slavu *sv.*

Anti. Pače veli, da ga je napisao na Alverniji. Fiorentinski kodeks kaže, da ga je napisao General Reda *Krescencije.* Dakle se kodeksi ne slažu i prema njima ne može se ništa zaključiti. Ista se razrožnost zapaža i između pisaca. *Ubertin kazalski i Bartolomej pizanski* ne imenuju auktora. »*Chronica XXIV Generalium*« pripisuje ga Generalu Reda *Ivanu od Parme.* Isto tvrdi *Sbaralea. Wadding* tvrdi da ga je napisao *Ivan Pecham, a D' Alençon* stoji za Generala Reda *Ivana Parentija.* Izdavači se ne izrazuju za nijednoga, dok se ne otkriju stalni dokumenti. I počinje pišćeva pjesma Gospođi Siromaštini.

Prolog svetoga zaručenja

Između ostalih glavnih kreposti, koje pripravljaju dušu, da bude dostojan hram Boga i koje utiru lakši i prikladniji put do Boga, gospođa se Siromaština ističe nad sve druge, jer je temelj svih kreposti i njihova je straža. Stoga je i u stvari i po imenu prva. Ako se ostale kreposti oslone na nju, ne treba da se boje ni kiša, ni bujica, ni vjetrova.

Krist je »Gospodin kreposti i kralj slave.« A On je bio specijalno zaljubljen u Siromaštinu. Tražio ju je, i našao je nju kao spas za zemlju. Čim je otvorio svoja božanska usta da uči, poče slaviti Siromaštinu: ona je svijetlo u ruci onih, koji ulaze u kuću, stanac je kamen duhovne zgrade... Kraljevstvo Božije, dok se drugim krepostima obećaje, dotle se odmah daje »siromasima duhom, jer je — ono njihovo«.

I pravo je da je kraljevstvo Božije onih, koji ništa zemaljskog ne posjeduju, jer hoće i žude i teže za vječnim dobrima. Nužno je da žive od nebeskoga, koji se ne brinu za zemaljsko. Pravo je da uživaju slatke mrvice sa stolova Anđela i svetih, koji su se odrekli svega, što je zemaljsko: sve su smatrali kao »izmet«, samo da više uživaju, kako je »sladak i ugodan Gospodin«. Nebesko kraljestvo na taj način prožme svoje ljubimce siromaštva, da im u svojem kraljestvu zajamčuje sjegurno mjesto i čini ih, da donekle okušaju slasti budućega blaženstva. Upravo se stoga sv. Franjo, kao vjerni sljedbenik i učenik Kristov, još od početka svoga obraćenja vas dao — bez obzira na poteškoće,

trud, tjelesnu oskudicu — da traži, nađe i zagrli Siromaštinu »kojoj je Gospod dao ključeve kraljevstva nebeskoga«.

U žaru ljubavi za siromaštinom

Leti Franjo po mjestima i ulicama. I pomnjivo ispituje, znatiželjno istražuje, koju ljubi duša njegova. Pita one, koje je po putevima susreo, i zaustavlja prolaznike:

— Da li ste vidjeli, koju ljubi duša moja?

— Čovječe, ne znamo, što govoriš. Govori nam našim jezikom i odgovorit ćemo ti. U ona vremena ljudi nijesu htjeli niti da razgovaraju o siromaštvu. Bijesno su ga prezirali kao i danas. Pače, ni o onima, koji su ih o njem pitali, nijesu mogli mirno, bez prezira da govore. I Franji odgovoriše, kao da ne znaju o čemu ih pita.

— Ići ću *do mudraca i bogataša* i govorit ću im o gospođi Siromaštini, reče Franjo.

— Kakav nam to novi nauk pripovijedaš, rekoše mu oni. Siromaština, o kojoj nas pitaš, eto je tebi zauvijek i sinovima tvojim i porodu njihovu. Mi volimo uživati u slastima, obilovati u bogatstvu, jer je kratko vrijeme života našega, a na svrsi nema nikakve utjehe. Stoga smatramo da nema ništa bolje, nego veseliti se, jesti i piti, dok živimo.

— Da si blagosloven, uzdahnu Franjo — Gospode Bože, jer si ova sakrio od mudrih i razboritih, a otkrio si malenima! Gospode i Oče, Gospodaru života, ne ostavi me među njima i ne dopusti da panem u njihovu sramotu, već mi daj da po tvojoj milosti nađem, što tražim, jer sam sluga tvoj i sin službenice tvoje.

I izašavši iz grada Franjo užurbanim hodom dođe u neko polje, gdje izdaleka zapazi *dva žalosna starca.* Prvi je govorio: »Kome da se obratim već k siromašku, pokajniku, i koji drhće na moj govor«? Drugi je govorio: »Nijesmo ništa donijeli na ovaj svijet, nema sumnje da ne ćemo ništa ni ponijeti. Kad imamo hranu i čim da se odjenemo, tim smo zadovoljni.«

Riječ časnih i mudrih staraca

Došavši Franjo do ovih časnih i žalosnih staraca reče im: »Pokažite mi molim vas, gdje je dom gospođe Siroma-

štine, gdje se hrani i gdje počiva, jer venem od njezine ljubavi.«

— Dobri brate, reče jedan od staraca, mi ovdje sjedimo odavna i često je vidimo proći, jer su je neki tražili. Mnogi su je neko vrijeme pratili, ali često se vraćala sama i gola, bez ikakva nakita i uresa, bez pratnje i bez dragocjena odijela. Pregorko je plakala i govorila: »Sinovi se majke moje bore protiv mene.« A mi joj rekosmo: »Ustrpi se, gospođo, pravedni te ljube.« I upravo evo sad, brate, popela se na brdo veliko i visoko, gdje ju je stavio Gospod. Stanuje u svetim brdima, jer je ljubi Gospod nad sve šatore Jakovljeve. Orijaši nijesu mogli da stupaju njezinim tragovima, pa ni orlovi ne uzletješe do brda njezina. Siromaština ima tu osobitost da je svak prezire. Nema za nju mjesta na zemlji, gdje se uživa i slatko zabavlja. Stoga se sakrila od očiju ljudi. I pticama se nebeskim sakrila. Bog zna put njezin i stan njezin. Ako ti, brate, želiš k njoj, svuci odijelo uživanja i skini vas teret grijeha, jer ako ne budeš prost od svega, nećeš se do nje popeti, budući da stanuje u visinama. Ali, jer je prijazna, lako je vide, koji je ljube, lako je nađu, koji je traže. Brate, misliš li na nju, to je razboritost, bdiješ li radi nje, bit ćeš siguran. Uzmi vjerne drugove, da te pri uspinjanju svjetuju i pomažu. Jao ti se samcu: ako padne, tko će ga podići. Ako ih je više, jedan je drugome potporanj pri padu.

Franjo sa svojima putuje na brdo Gospodnje

Kad je Franjo čuo savjet staraca, vrati se k svojima i izabra nekoliko vjernih drugova, s kojima se uputi na brdo gospođe Siromaštine.

— Dođite, popnimo se na brdo Gospodnje, reče im Svetac, i gospođe Siromaštine, da nas nauči put svoj, i ići ćemo po njezinim tragovima.

— Prevelika je visina, odgovoriše oni, i okomita je nizbrdica. Tko će se moći popeti na ovo brdo i tko će da dođe do njegova vrhunca?

— Tijesan je put, uzvrati Svetac, i uska su vrata, koja vode u život, a mali ga nalaze. Osnažite se u Gospodu i u snazi kreposti Njegove i bit će vam ono, što je teško, vrlo

lagano. Svucite vlastitu volju, odbacite teret grijeha, a opašite se jakom voljom kao ljudi moćni. Zaboravivši na prošlost prema snazi bacite se na sadašnjost. Kažem vam da, gdje god nogom stanete, bit će vaše. Pred vama je Krist Gospod, koji će vas iz ljubavi nositi do vrhunca brda. Divno je, braćo, *Zaručenje sa gospođom Siromaštinom, lako ćemo moći da uživamo u njezinim zagrljajima, jer je ostala kao udovica gospođa naroda, prezire svak kraljicu kreposti. Nitko nam se neće oprijeti, nitko nam neće zavidjeti, nitko neće naše zaruke zapriječiti. Svi prijatelji Siromaštine prezreše je: poštaše njezini neprijatelji.*

Kad su Franjini drugovi čuli riječi ljubavi Siromaštini, svi odoše za njim na brdo Gospodnje.

Susret Franje i drugova sa siromaštinom

I išli su spremno. Bez poteškoće. Ustrajno. Letjeli su. Siromaština se nagnu sa svojeg golog prijestolja, pogleda niz svoje brdo i zapazi svoje nove prosce.

— Tko su ovi, reče ona? Lete kao oblaci i kao golubice na prozore svoje. Odavna nijesam vidjela ovako bijelih ni ovako prostih od svih tereta zemaljskih. Govorit ću im što mi srce osjeća, e da se, kao i ostali, ne pokaju radi svoga penjanja našavši se nad ponorom. Znam da oni bez moje privole ne mogu me zaručiti, ali će ipak biti moja posebna nagrada kod Oca nebeskoga, ako ih lijepo svjetujem.

I s neba Siromaština ču glas: »Ne boj se, kćeri Siona, jer su ovi sjeme, koje je blagoslovio Gospod i iz čiste ih je ljubavi izabrao.«

— Zašto ste, vidjevši Siromaština Franju i njegove drugove, došli, recite mi iskreno, braćo, zašto ste tako žurili iz doline bijeda na brdo mojega sjaja? Zar mene tražite, koja sam, kako vidite, siromašna, od svake nevolje satrvena, bez ikakve utjehe?

Franjin hvalospjev siromaštini

— Dolazimo k tebi, prihvati Franjo, gospođo naša. Zaklinjemo te da nas primiš mirno. Želimo da postanemo sluge Gospoda kreposti, jer je On Kralj slave. Čuli smo da si kraljica kreposti, a to smo i iskusili. Stoga na koljenima

pred tvojim prijestoljem ponizno molimo, da se dostojiš biti s nama i da nam budeš put, po kojem ćemo doći do Kralja slave, kao što si bila put za se... Znamo da je tvoja moć i kraljevstvo. Ti si nad svim krepostima. Pomiri se s nama i mi ćemo se spasiti, jer se sam Kralj kraljeva i Gospodin gospodina, Stvoritelj neba i zemlje, zaljubio u čar tvoj i ljepotu tvoju. Premda je bio Kralj u domu svome, bogat i slavan u kraljevstvu svome, napunio je baštinu svoju, slavu i bogatstvo doma svoga. I dolazeći sa kraljevskog prijestolja tebe je dostojao tražiti. Veliko je, stoga, dostojanstvo tvoje, neisporediva visina, jer, ostavivši sve redove Anđela i neizmjerne kreposti, kojih je bio silan broj, došao je, da te traži u nizinama zemlje, gdje leži u blatu, u tami i tminama smrti. Jedva si životarila. Mrska svima. Svi su te izbjegavali i od sebe tjerali. I premda te neki nijesu mogli da od sebe potpuno otjeraju, nijesi im zato bila manje mrska i odurna. Ali, kad je sišao s neba Gospodin i zaručio se s tobom, uzvisio te usljed ljudskih plemena i kao zaručnicu krunom te je okrunio uzdigavši te nad visine oblaka. Premda te zacijelo već bezbrojni mrze, jer ne znaju kreposti i slave tvoje, ništa ti zato ne gubiš, jer slobodna živiš u svetim brdinama, u prečvrstom hramu slave Kristove.

Sin najvišeg Oca, tako se zaljubivši u tvoj lik i na svijetu zaručivši se samo s tobom, u svemu je iskušao tvoju vjernost. Prije nego je sišao iz sunčanih krajeva na zemlju, pripravila si mu prikladno mjesto, prijestolje, na kojem će sjedjeti, dom, u kojem će prebivati. Rodio se od presiromašne Djevice. I čim se rodio, doletjela si mu u pohode, da se u tebi nasladi, a ne u slastima svijeta. I nijesi se udaljila od njega za čitava života njegova, dok su lisice imale jame i ptice gnijezda svoja. Pa i kad je otvorio usta svoja da uči,.. između prvih pohvala pohvalio je tebe nazvavši blaženima siromašne duhom.

Krist je jednako vladao, kad je izabirao Apostole, svjedoke i pomagače svojega propovijedanja za obraćenje svijeta. Nije izabrao bogate trgovce već siromašne ribare da, davši tebi toliku cijenu, svi osjete dužnost da te ljube.

Napokon da pokaže svima svoju veličinu, snagu i dostojanstvo i da svakoga uvjere, kako ti nijesi kraljica od ovoga svijeta već neba, *tebe je samu zagrlio na Križu, jer, kad su svi pobjegli od straha, ti si mu ostala vjerna. I kao prevjerna zaručnica, preslatka ljubiteljica, ni začas ga nijesi sama ostavila na Križu. Pače, koliko se više činilo, da ga svak ostavlja i prezire, toliko si se više ti uza nj privila. I da se ti ne budeš njega onako grčevito držala, valjda Ga nikada ne bi mogli svi na onaj način prezrijeti. S Njim si bila,* kad su ga psovali Židovi, kad su ga pogrđivali farizeji, kad su ga izrugivale svećeničke poglavice. S njim si bila, kad su Ga pljuvali, kad su Ga lupali, kad su Ga bičevali. Dok Ga je svak propinjao, samo si ga ti tješila, *i nijesi Ga ostavila sve do smrti na Križu. Pa i na Križu, kad Ga gola rastegoše i noge pričavlaše, s Njim si trpjela, jer ti se od Njegove trpnje nije ništa slavnije činilo.* I umrijevši tebi ostavi *značku nebeskog kraljevstva, da, koji želi u nj doći,* od tebe pita taj znak, bez kojeg se ne ulazi u nebesko kraljevstvo. Stoga, o gospođo, smiluj nam se i znamenuj nas znakom milosti tvoje. Tko je tako lud, tko je toli nepametan, da tebe sa svim srcem ne ljubi, koju je Previsoki odabrao i od vječnosti pripravio? Tko da te ne časti i ne poštuje, kad te je toliko častio i štovao Onaj, kojem se klanjaju zborovi nebeskih sila? Molimo te, da radi Njega, o gospođo, ne prezreš molba naših, da nas oslobodiš od pogibli uvijeke, koja si vječno slavna i blagoslovena.

Dr O. A. Crnica — Makarska:

Autentično tumačenje crkvenih zakona

(Svršetak)

RÉSUMÉ. — L' interprétation authentique des lois ecclésiastiques. Fin — L' interprétation extensive et restrictive ainsi que l' interprétation explicative n' ont pas d' effet rétroactif et doivent être publiées. Au contraire, l' interprétation déclarative a effet rétroactif et n' a pas besoin d'une promulgation spéciale. L' interprétation déclarative ou compréhensive, quoiqu' elle ne soit pas pomulguée, a la même valeur juridique que celle qui est promulguée. Mais, pratiquement, on n' est point sans difficultés, si l' on ne connait pas le texte authentique d' une telle interprétation. Pour cela, il faut la chercher dans les livres ou revues, dans lesquelles elle se trouve. En général il faut s' étudier de comprendre le sens de la loi, en l' étudiant dans son texte et dans ses sources. S' il s' agit d' une loi objectivement douteuse, il faut expliquer le cas à son Ordinaire, qui peut dispenser de la loi. Quand il y a un doute positif et probable, ou de droit ou de fait, l'Eglise supplée à la jurisdiction, et l'act est permis et valable.

3. Retroaktivna snaga autentičnog tumačenja

1. Autentično tumačenje crkvenih zakona ima kadšto retroaktivnu snagu, a kadšto je nema; t. j. kadšto djeluje unatrag, a kadšto ne djeluje. Unatrag ne djeluje *proširujuće* i *ograničujuće* tumačenje kao i tumačenje *dvojbenih zakona*. Proširujuće i ograničujuće tumačenje ne mogu djelovati unatrag, jer ona daju zakonu drugi, širi ili uži smisao, nego li ga je imao. U stvari su drugi zakon. Stoga takovo tumačenje mora da bude objelodanjeno, a vrijedi od onoga časa, kad je objelodanjeno, odnosno ravna se propisima koji vrijede za objelodanjivanje novih crkvenih zakona (kan. 8 i 9).

Isto se ima reći i o tumačenju dvojbenih zakona. Prema kan. 15, dvojbeni zakoni uopće ne obvezuju nikoga. Stoga, da dobiju obveznu snagu, treba da bude izložen njihov pravi i jedini smisao, i taj smisao da bude dostavljen do znanja podložnicima, da bude objelodanjen. Tek tada može se o njima reći, da su pravi zakoni i da obvezuju podložnike.

S ovim se slaže i kan. 17 § 2: »Ako autentično tumačenje zakon ograničuje ili proširuje ili dvojbeni izlaže, ne djeluje unatrag i mora se objelodaniti.«

2. Drukčije je, kad se radi o *razjašnjujućem* ili *obuhvatnom* tumačenju. Ovo tumačenje ne doprinosi ništa nova zakonu. Ono ne mijenja smisla zakona, ne proširuje ga niti ga ograničuje; ono samo jasnijim riječima izrazuje i rasvijetljuje što je već po sebi jasno i nesumnjivo, izlaže slučajeve koji su u zakonu uključeni, ističe osobe na koje se zakon i onako proteže. Stoga to tumačenje, prema istom kan. 17 § 2, *djeluje unatrag*.

Što znači to: *djeluje unatrag*? — To znači, da se čini, koji su se učinili u skladu sa zakonom ili protiv zakona, imadu prosuđivati ne otkad je izdano autentično tumačenje, nego otkad je izdan zakon. Čini su zakoniti ili nezakoniti, valjani ili nevaljani bez obzira na tumačenje. Onaj koji je, prije nego je dano ovo tumačenje, učinio nešto što je u sukobu s tumačenjem, odgovara za sve te čine i treba da snosi posljedice, premda je mislio da čini nijesu nezakoniti.

Da stvar rasvijetlimo s jednim primjerom. Po kan. 339 § 1 i 466 § 1, dužni su biskupi i župnici namjenjivati Misu za puk na sve zapovjeđene blagdane, pa i dokinute. U veljači 1918 postavljeno je bilo Komisiji za autentično tumačenje Kodeksa pitanje, koji su to dokinuti blagdani. Komisija je 17. II. iste godine odgovorila, da u tome Kodeks nije ništa izmijenio od postojeće discipline.[10] Prema tome dokinuti blagdani, nakon Kodeksa, bili su isti kao i prije Kodeksa. Sv. Kongregacija Koncila, da dođe u susret želji nekih biskupa, donijela je 28. XII. 1919 popis dokinutih blagdana.[11] Toletski nadbiskup pitao je god. 1930 istu Sv. Kongregaciju, da li je dužnost govoriti Misu za puk i na one dokinute blagdane, koji su se svetkovali u nekom kraju, ne kao blagdani cijele Crkve, nego kao blagdani jednoga kraja ili mjesta, na pr. sv. Ante Padovanski u Španjolskoj. Sv. Kongregacija odgovorila je 31. VII. 1930: Toletana et aliarum«: Affirmative.[12] Odgovor je čisto razjašnjujući ili obuhvatni i vrijedi unatrag koliko za toletsku toliko i za sve druge biskupije. To će reći: svi oni biskupi i župnici koji su, prije ovog odgovora,

[10] Acta Ap. Sedis 1918, 170. [11] Acta Ap. Sedis 1920, 42. sq.
[12] Acta Ap. Sedis 1930, 521 sq.; Sartori, Enchiridion Cononicum, sd. IV, Vicetiae 1924, 54.

propuštali da namjenjuju Misu za puk na dokinute blagdane koji su se svetkovali u njihovim mjestima, dužni su naknadno reći za puk toliko Misa koliko su ih propustili do toga odgovora. — Jedan drugi primjer. Po kan. 1096 § 1, delegacija za vjenčanje, da bude valjana, mora biti dana određenom svećeniku za određeno vjenčanje; inače je nevaljana. Neki su župnici običavali tako delegirati za vjenčanje, da bi izjavili samostanskom starješini, da za vjenčanje, koje će se slijedeće nedjelje obaviti u područnoj crkvi, delegiraju redovnika koga će starješina poslati da u nedjelju u dotičnoj crkvi govori Misu. God. 1923 postavljen je bio Komisiji za autentično tumačenje upit, da li je taj svećenik, tako delegiran, određeni svećenik u smislu kan. 1096 § 1. Komisija je odgovorila 20. V. 1923: »Negative«. Odgovor je čisto razjašnjujući i vrijedi unatrag. To znači, da su sva vjenčanja sklopljena do 20. V. 1923. na temelju ovake delegacije, nevaljana.

4. Vrijednost neobjelodanjenog autentičnog tumačenja

Posve neispravno mislio bi onaj koji bi držao, da se neko autentično tumačenje ne objelodanjuje stoga, što mu se ne predaje nikakva važnost, što ga se smatra bez vrijednosti. Istina je, da se ovakva tumačenja daju na pitanja lakše prirode, na koja bi mogli odgovoriti i privatnici, upućeni u stvar. Zato zakonodavalac ne drži potrebnim da na njih autentično odgovara. Ako pak odgovori, ne smatra potrebnim da odgovor objelodani, t. j. da ga dostavi do znanja onima koji na temelju samoga zakona, za nj već znadu. Takav odgovor ili autentično tumačenje ne donosi zakonu ništa nova, što ne bi bilo već poznato. To je razlog, zašto se autentična tumačenja lakše prirode, naročito ona koja daje sam predsjednik Komisije, redovito ne objelodanjuju, a nipošto, kao da ih zakonodavalac smatra neispravnim ili bez vrijednosti.

S tim se slaže i spomenuti kan. 17 § 2, koji kaže, da razjašnjujuće ili obuhvatno tumačenje crkvenih zakona vrijedi unatrag i *ne treba da bude objelodanjeno.* [13]

[13] Can. 17 § 2: »Interpretatio authentica, per modum legis exhibita,

Pravna je dakle vrijednost autentičnog neobjelodanjenog tumačenja ista kao i onoga što je objelodanjeno.

Teoretično govoreći, neobjelodanjivanje autentičnog prosto razjašnjujućeg ili obuhvatnog tumačenja ne pruža nikakve poteškoće. Takovo tumačenje ne treba da bude objelodanjeno, jer je zakon objektivno jasan, a tumačenje mu ne izmjenjuje smisla, ne proširuje ga niti ograničuje.

Ali u praksi je ne mala poteškoća, ako se takovo tumačenje ne objelodani. Onomu koji ne pozna dobro crkvenih zakona i nije se uživio u njihov duh, mnoge su stvari subjektivno nejasne. Kad se pak radi o težim slučajevima, gdje je, u pitanju valjanost ili nevaljanost čina, tad se lako zaključuje, da je po srijedi ne subjektivno neshvaćanje, nego objektivna nejasnost ili dvojbenost samoga zakona; pa se primjenjuje kan. 15. o dvojbenim zakonima i počinja nezakonitost, koja ne rijetko ima za posljedicu nevaljanost čina. — K tomu, treba uvažiti, da većina, ako autentično tumačenje nije zakonito objelodanjeno, ne može znati, jeli uopće dano. — Ne smije se pustiti s vida ni psihološki razlog, koji nam kaže, da ljudi nijesu skloni da vjeruju u opstojnost autentičnog, neobjelodanjenog tumačenja, koje je u sukobu s njihovim činima, osobito kad uza se imadu mišljenje jednoga ili drugoga, iako manje važnoga, kanonista.

Iz toga se vidi velika praktična korist, pače i potreba, da i autentično prosto razjašnjujuće ili obuhvatno tumačenje bude zakonito objelodanjeno. Stoga i Komisija i pojedine Kongregacije kao i Sv. Penitenciarija običavaju i takova tumačenja objelodaniti u službenom glasilu Sv. Stolice.

Ali to ne biva uvijek. Ima dosta tumačenja koja nijesu službeno objelodanjena. Nalazimo ih po raznim stručnim časopisima i knjigama. A ima ih koja nijesu nikako objelodanjena ili barem ne onako kako su dana, pa se ne može utvrditi autentičan tekst samog tumačenja.

Što se ima reći o ovakim neslužbeno ili nedovoljno objelodanjenim tumačenjima? Pretpostavljamo, da je vjerno prikazan saržaj dotičnog tumačenja.

eadem vim habet ac lex ipsa; et si verba legis in se certa declaret tantum, promulgatione non eget et valet retrorsum.«

Neki misle, kao Berutti, da takova tumačenja obvezuju samo one koji su doznali za njihovu autentičnost.[14] To mišljenje nije u skladu s kan. 17 § 2. Kako smo već naglasili, autentično razjašnjujuće tumačenje ima snagu zakona i ne treba da bude objelodanjeno. Dosljedno, ono obvezuje i onoga koji za nj ne zna.

Da stvar razjasnimo s jednim primjerom. »Palestra del Clero« 1934, str. 154 sl. i za njom »Apollinaris« 1934, str. 77 donijeli su, da je Komisiji za autentično tumačenje Kodeksa bilo stavljeno pitanje, da li župski pomoćnik ili kapelan, o kome je govor u kan. 476, može valjano prisustvovati vjenčanju i drugoga za to delegirati, ako diecezanske ustanove, biskupsko ili župnikovo ovlaštenje toga ne zabranjuju. Blagopok. kardinal Gasparri, kao predsjednik Komisije, kako oni svjedoče, odgovorio je 13. IX. 1933: »Negative ad utrumque«. Odgovor nije objelodanjen u »Acta Apostolicae Sedis«, a radi se o valjanosti čina. Prema ovom odgovoru, sva su vjenčanja, kojima su župski pomoćnici, u takovim okolnostima, prisustvovali ili druge ovlastili da im prisustvuju, nevaljana.

Primjenimo li ovo načelo drugim sličnim tumačenjima, odnosno kanonima na koje se tumačenja odnose, bit će nam jasno, da su svi čini, protivni kanonima ili njihovim razjašnjujućim tumačenjima, nezakoniti, odnosno nevaljani, bez obzira na to što nama nije poznato, da su dotična tumačenja dana.

Drugim putem, dakle, treba poći da za takva tumačenja doznamo, odnosno da otkrijemo pravi smisao nejasnog kanona.

5. Kako pronaći pravi smisao kanona

1. Ako se radi o tome da *pronađemo autentično tumačenje* nekoga kanona i time osiguramo njegovu pravilnu primjenu, potrebito nam je da pratimo stručnu literaturu, t. j. knjige i časopise koji raspravljaju takova pitanja. Ova

[14] »Plures interpretationes authenticae mere declaratoriae quae datae sunt a Praeside Pontificiae Commissionis Interpr. Codicis minime editae sunt in Actis Apostolicae Sedis; eaedem autem iuridice obligant eos tantummodo qui certiores facti sunt de earum authenticitate.« Institutiones Iuris Canonici, v. I, Taurini—Romae 1936, p. 86, n. 1.

literatura nije, doduše, službena, nego privatna i ima samo doktrinalnu vrijednost; ali ona potječe od ljudi stručnjaka, koji su u kanonska pitanja daleko upućeniji, nego oni koji se njima ne bave ex profeso, pa su u stanju da neko nejasno pitanje ispravnije riješe nego drugi. Stoga se od mišljenja takovih stručnjaka ne smije na laku ruku otstupiti. Istina je, i tu vrijedi načelo: tantum valet auctoritas quantum valent rationes. Ali, da otstupimo od njihova tumačenja, naši razlozi moraju biti jači ili barem jednako tako jaki kao i njihovi. No, što je za naš slučaj još važnije, uz privatna ili naučna tumačenja kanonista, u stručnoj literaturi naći ćemo i autentična tumačenja, koja nijesu službeno objelodanjena i kojima nema prigovora, pa ćemo se njima moći, u potrebi, poslužiti. Ko ne prati stručne literature, ne može doznati ni za jedno ni za drugo, pa se izlaže ne samo mnogim nezakonitostima, nego i nevaljanostima čina.

2. Stručna literatura mnogo će nam pomoći da otkrijemo pravi smisao kanona; ali će nam još korisnije biti, ako *mi sami zakon proučajemo* bilo u njegovu tekstu bilo u njegovim izvorima. Na to nas upućuje kan. 18, koji nam kaže, kako ćemo zakon shvatiti, odnosno kako ćemo otkriti njegov pravi smisao. On veli: »Crkveni zakoni imadu se shvaćati prema vlastitom značenju riječi promatranom u rečenici i u sklopu govora. Ako to značenje ostane dvojbeno i nejasno, treba se uteći paralelnim mjestima u Kodeksu, ako ih ima, svrsi i okolnostima zakona te misli zakonodavaoca«. Ako bi mi ovako proučavali zakon, u bezbroj slučajeva naše subjektivne sumnje ne samo da bi brzo isčezle, nego bi i pronašli pravi smisao zakona.

3. Ako, pomoću ovih dvaju sredstava, ne možemo otkriti pravog smisla zakona, tad se, vjerojatno, radi *o objektivno nejasnom* zakonu. Prema kan. 15, objektivno nejasni zakoni ne obvezuju; a, ako se radi o stvarnoj ili činjeničnoj dvojbi, t. j. da li je neki naš čin u skladu sa zakonom, tad Ordinarij može od zakona dispenzirati, samo ako se radi o zakonima od kojih Sv. Stolica običaje dispensirati.[15] Stoga je uputno, da podložnik u neizvjesnosti uvijek pita za savjet svog Ordinarija, biskupa ili provincijala. Postoji li opravdan razlog, ovaj će dispensirati od

zakona. U tom slučaju, čin je zakonit i valjan, makar kasnije i došlo autentično tumačenje koje bi kazalo da je nevaljan. Ne dispensira li Ordinarij, čin, osim što je nezakonit, u stalnim slučajevima bio bi i nevaljan.

4. Ako pak *nije moguće dobiti odgovor* od Ordinarija, jer nema vremena, tada možemo učiniti ono što smatramo ispravnijim. Radi li se u tom slučaju o kojem činu gdje se za valjanost traži jurisdikcija, čin se ima smatrati valjanim, jer prema kan. 209, u pozitivnoj i vjerojatnoj dvojbi bilo stvarnoj, jurisdikciju popunja Crkva, koliko za vanjsko toliko za nutarnje područje.[16]

6. Zaključak

Iz ovoga kratkog pregleda razabiremo, da može biti više vrsta autentičnog tumačenja: čisto razjašnjujuće ili obuhvatno, proširujuće, ograničujuće i izlagajuće. Autentično tumačenje može biti dano kao zakon, kao reskript i kao sudbena presuda. Ni proširujuće ni ograničujuće tumačenje nemadu retroaktivne snage i moraju biti objelodanjena; dok razjašnjujuće tumačenje vrijedi unatrag i ne treba da bude objelodanjeno, te ima istu snagu kao da je objelodanjeno. Ako se takovo tumačenje ne objelodani, u praksi nastaju ne male poteškoće. Budući da se objelodanjuju putem, da se izbjegnu poteškoće, treba ih potražiti u stručnoj literaturi. Osim toga svak treba da sam istražuje pravi smisao zakona, da ga može pravilno u djelo staviti. Treba da proučaje zakon u njegovu tekstu i u izvorima. Ako su zakoni objektivno nejasni, treba da se, u danom slučaju, obrati svom Ordinariju. Nije li to moguće, u pozitivnoj i vjerojatnoj dvojbi, radi li se o jurisdikciji, jurisdikciju popunja Crkva, i čin je i zakonit i valjan.

[15] Can. 15: «Leges, etiam irritantes et inhabilitantes in dubio iuris non urgent; in dubio autem facti potest Ordinarius in eis dispensare, dummodo agatur de legibus in quibus Romanus Pontifex dispensare solet.«

[16] Can. 209: »In errore communi aut in dubio positivo et probabili sive iuris sive facti, iurisdictionem supplet Ecclesia pro foro tum externo tum interno.«

KULTURNI POGLEDI

Misli René Bazina o romanu i moralnom zakonu. — (Ce que dit René Bazin au sujet du roman et de la morale). — Slavni katolički romanopisac René Bazin stvorio je mnogo djela trajne vrijednosti i to baš zato jer se je u svom radu oslanjao na tvrdu podlogu kršćanske moralke. On sam je napisao i posebnu bilješku o odnošaju romana i morala; mora li se romanopisac u pisanju romana obazirati na moralni zakon ili je sasvim neovisan o njemu.

Evo što on kaže o tome: »Umjetnost«, tako misle neki — a počeli su to pokazivati i u svojim knjigama — sasvim je odijeljena od morala; romanopisci su, dosljedno, slobodni raditi o svim predmetima, a način kako će oni to obrađivati ima se obazirati samo na pravila ljepote, riječ koja se tada piše sa velikim Lj. U svim evropskim zemljama, a mislim i u Americi, našlo bi se pisaca koji su govorili tako ili koji su spravni da tako govore. Ovi mi pisci dozivlju u pamet anegdotu dvaju francuskih vitezova, koji za vrijeme krstaških vojna, pođoše Papi i zapitaše, za naknadu tolikih žrtava, koje će oni podnijeti kad pođu sa svojim vojskama u Palestinu, da ih oprosti od dviju Božjih zapovijedi, koje oni izaberu. Lako je pogoditi što bi oni bili izabrali. Papa nije bio njihova mišljenja i reče im da on nema prava da u takim stvarima daje otpust...

Tako je i u pitanju romana. Prevelike slobode koje su sebi dozvolili neki romanopisci svih vremena i zamalja, izjave nekih šefova literarnih škola, ne priječe da njihovi spisi, kao i svaki ljudski čin, budu podložni zakonima Božanskog morala. Oni su podložni tim više što oni daju pravilo života. I osim toga lako vidimo da bi bilo smiješno htjeti ih izuzeti od moralnog zakona, budući da oni opisuju neke »ulomke života«, t. j. seriju čina, koji su prožeti i koje moramo prosuđivati prema pravilu dobra i zla. Mislim da Nietscheovo iznašašće nadčovjeka kojega ne bi vezale opće dužnosti nije bilo bez utjecaja na razvoj učenja da je pisac sasvim slobodan u pisanju. Laskavo je na taj način biti nadčovjek, i lako ćeš si umisliti da si i ti taki!

Mislim da je roman po svojoj naravi djelo određeno za one koji više nijesu na početku života. On opisuje stvarnost koja je smjesa dobra i zla. Najpošteniji pisac ima u ovom pogledu veoma široku slobodu; on može iznijeti gotovo sve strasti; opisati gotovo svu realnost svijeta u kome živemo, ali ga jedno pravilo veže u savjesti: mora opisivati zlo bez da navodi da ga se slijedi; može izložiti bludnju, samo ako se po jačim ili slabijim znakovima kojima on raspolaže, može raspoznati da on iznosi jednu ideju, ali ona mora imati na sebi oznaku koja nam kaže da ova ideja nevalja.

Pogibeljna je ova umjetnost koja ima gotovo neizmjernu moć. I, neka pisac nastoji koliko mu drago, ovo ostaje istinito: nema velikog romana, koga bi mogao čitati svak bez razlike, i izbor knjige ostati će zauvijek individualni problem...

Bezbrojni satovi koje sam ja proživio trčući po svijetu i upoznavajući razne zemlje gdje su živjela djeca mojih sanja; satovi provedeni za mojim pisaćim stolom; zabrinutosti i groznica pomiješani sa kojim radosnim drhtajem kada mi je pala na pamet koja riječ koju sam tražio ili koja kratka i ispravna slika... ne žalim vas ako sam taknuo koje srce, ako sam ga otvorio k većoj kršćanskoj ljubavi, većem ufanju, većoj volji za životom; ako sam rastresenim i prevarenim dušama pokazao da u velikom i bučećem zlu i dobro ima svoje mjesto, gotovo uvijek tajno i osvajajuće; da je ono otkupnina svijeta, i da ova otmena odlika, poslije Krista, često se nalazi kod priprostog svijeta i preobražava onoga koji je razumi.« (v. Docum. Cath. 29. II. 1936. str. 536—537).

* * *

Vjerska obnova na visokim školama. — (Le renouveau chretien dans les ecoles supérieures). — Ovih zadnjih godina opaža se velika obnova kršćanskoga života na visokim školama u inostranstvu. Ova obnova nastala je najviše uslijed apostolata kojega vrši drug na druga (l' apostolat du camarade par le camarade), laik na laika, a opet ovaj način apostolata ima svoj početak u zatvorenim duhovnim vježbama, koje se već zavode posvuda. Ove duhovne vježbe zaveli su prvi učenici i profesori sa Politehničke Škole u Parizu i to već od 1898 na savjet duhovnog savjetnika Socijalnog Udruženja Katoličkih Inžinjera (Union Sociale d' Ingenieurs Catholiques). Ali su duhovne vježbe uhvatile većega maha i postigle veći uspjeh kad su se za nj jače zauzeli sami đaci i profesori, kad su oni stali za njih raditi i kupiti članove pozivima, koje bi imali potpisati oni koji su htjeli učestvovati. Georges Peter, koji je na Politehnici promoviran 1907, prvi se je potpisao, te je sa dva druga koji su odmah nadošli poduzeo jaču akciju. Broj učenika na duhovnim vježbama odmah je naglo porastao.

U Moursu četiri politehničara, u dogovoru sa P. Pupey-Girardom stvorili su radni odbor, iz kojega su nastale sve organizacije apostolata na Visokim Školama stvarajući na taj način, potaknuta jedna od druge, veliku obnovu kršćanskoga života među intelektualcima. Ognjišta katoličkoga života, zapaljena među ovim intelektualcima, svijetlila su na daleko. Ovaj odbor činio je da su se članovi udruženja odlučili na neka djela apostolata, koja još i danas traju i uspješno rade. To su konferencije kršćanskoga nauka, koje se daju svakih petnaest dana u središtu Socijalnog Udruženja Katoličkih Inženjera u Parizu. Zatim trajno noćno klanjanje u bazilici Presv. Srca Isusova na Montmartru u Parizu i Uskrsna sv. Pričest đaka i profesora na visokim školama.

Ova zajednička Uskrsna sv. Pričest, o kojoj govorimo na drugom mjestu, samo je vanjska manifestacija, i to samo jedan način vanjske manifestacije pravog kršćanskog života koji vlada među svim članovima, đacima i profesorima. Jer Duhovne vježbe zauzele su toliki mah

da su postale nešto već uobičajeno kod ovih intelektualaca. Ali one su od svojih članova izgradile ljude, koji spadaju u prve bilo đačke bilo profesorske redove. To su najzbiljniji radnici ne samo u ovim duhovnim sastancima i konferencijama, već to su uopće glavni i najuvaženiji radnici u javnom životu, ljudi koji ozbiljno shvaćaju život i njegove zadaće i potrebe.

Jaka obnova kršćanskoga života jedna je od najvažnijih pojava među intelektualcima na visokim školama. I ona obećaje još veći razmah.

* * *

Pojava kasnijih zvanja za svećenika u Katoličkoj Crkvi. — (Les vocations tardives dans l' Eglise Catholique). — U Crkvi se je mnogo puta obistinilo ono što nam Sv. Pismo kaže da Duh Sveti nadahnjuje gdje i kako hoće. I tamo gdje ljudi često neočekuju posebno njegovo djelovanje. Jedno između tolikih posebnih djelovanja i nadahnuća Duha Svetoga jesu i kasna zvanja, t. j. kasnije stupanje u svećenički stalež, nego li to redovito biva. N. pr. od 30 godina i dalje koje se znade protegnuti sve do 70 god. Pisac ovih redaka dobro poznaje jednoga koji je kao major stupio u redovnički stalež i ređen za svećenika u 60 godini života.

Zanimivo je da se kasnija zvanja javljaju baš u Francuskoj, za koju se znade reći da je bezbožna; a to je u mnogom kao i u ovom pogledu sasvim neopravdano. Tako je 1934 god. kad je u francuskim sjemeništima bilo do 30.000 pripravnika za svećenički stalež bio i lijepi broj onih koji su se kasnije, često iz najviđenijih građanskih položaja, prijavili kao pripravnici za svećeništvo. Prema raznim biskupijama dijelili bi se ovako: Agen 4, Aix 4, Amiens 7, Angoulême 5, Arras 24, Autun 8, Avignon 4, Bayeux 9, Beauvais 6, Belley 6, Besançon 18, Bordeaux 10, Bourges 6, Cambrai 19, Carcassonne 2, Chartres 15, Coutances 30, Dijon 8, Evreux 5, Lille 6, Limoges 4, Marseille 4, Meaux 49, Montepellier 8, Nice 4, Orleans 3, Paris 66, Perigueux 12, Quimper 3, Rennes 20, Saint-Brieuc 13, Saint-Claude 4, Saint-Flour 6, Sens 5, Soissons 5, Strasbourg 4, Tours 6, Valence 9, Verdun 2, Versailles 80.

Spomenuli smo da su ova kasna zvanja zabilježena samo u 1934 god. u Francuskoj. Kažemo li i to da su to redovito intelektualci, onda i ova pojava ima veliko značenje u Katoličkoj Crkvi. Katolička Crkva vidljivi je svjetionik koji mora zapaziti svaki koji neće da zatvori oči. Ona se pretstavlja kao prvi civilizatorni faktor u nutarnjem francuskom životu kao i u cijelom kolonijalnom francuskom carstvu. Ali je Crkva baš u poratnim godinama tako jako digla zastavu zdravog kršćanskog morala posred velike moderne rastrovanosti, da su joj priznanje dali i najveći njeni neprijatelji. A to se je moglo zapaziti i na zadnjoj velikoj internacionalnoj izložbi u Parizu 1931 god. gdje je baš pregledu katoličkog rada svemu francuskom imperiju posvećeno najviše pažnje, i na čemu je najviše radio sam maršal Liotey, koji je umro prošle god. Sve je ovo znak da Crkva u Francuskoj razvija veliku kulturnu djelatnost. Ova činjenica, koja se opet najviše ispoljuje u snažnim kršćanskim moralnim načelima i životu osvaja i ove ljude, koji,

iako u kasnim godinama, dolaze u velikom broju da bi mogli živjeti u što tješnjoj vezi sa Crkvom.

* * *

Uskrsna sv. Pričest na visokim školama u Francuskoj. — (La Communion Pascale dans les écoles superieures en France). — Jedna od lijepih pojava u francuskom katoličkom životu jest pokret među intelektualcima za zajedničko primanje Uskrsne sv. Pričesti. Prvi poticaj za to došao je iz »Ecole Polytechnique« u Parizu. Neki profesori zajedno sa đacima potakli su tu misao koja je ubrzo imala veoma veliki uspjeh. Pošto je pokret počeo upravo uoči velikoga rata, to je za vrijeme rata morao zastati da iza rata nastavi još intenzivnije i sa još više razumijevanja. Akademičari na visokim školama pokazali su toliko razumijevanje i toliku katoličku svijest da je uvijek pomalo iznenadio i one koji su prvi počeli raditi za tu misao.

Upisivanje za zajedničku sv. Pričest među akademičarima za prve četiri godine (1913,—1914; 1918—1919) ograničeno je samo na »Ecole Polytechnique). A kada je opet počeo normalan život na školama iza rata stao se je, i to naglo, širiti i na druge visoke škole u Parizu i po svoj Francuskoj.

Broj upisnika rastao je ovako prema pojedinim godinama: 1913: 4; 1914: 4; 1918: 61; 1919: 139; 1920: 501; 1921: 1171; 1922: 1709; 1923: 2879; 1924: 4037; 1925: 5566; 1926: 7479; 1927: 9574; 1928: 10800; 1929: 12400; 1930: 13800; 1931: 13200; 1932: 14600; 1933: 15150; 1934: 16737; 1935: 17343.

Učestvovali su profesori i đaci sa ovih visokih škola: Škola politehnička za uzgajanje inžinjera i artilerijskih časnika; Centralna škola za uzgajanje civilnih inžinjera; Visoka škola za uzgajanje direktora pri eksploataciji rudnika; Visoka škola ministarstva saobraćaja; Visoke škole za matematiku, fiziku i kemiju u Aixu, Angersu, Chalonu, Clunyu, Lilleu i Parizu; Visoka narodna škola za aeronautiku; Visoka škola za elektricitetu; Visoka škola za industrijalnu fiziku i kemiju; Kemijski Institut u Parizu; Specijalna škola za mehaniku i elektricitetu; Visoka škola za teoriju i praksu iz područja elektricitete; Specijalna škola javnih radova za izgradnju zgrada i industriju; Električna i mekanička industrijalna Škola u Parizu; Visoka komercijalna škola u Parizu; Pripravna licejska škola sa Universe; Visoka narodna škola za eksploataciju rudnika (de St-Etienne); Centralna Lionska visoka škola; Elektrotehnički Institut u Grenoblu; Visoka škola za industrijalnu kemiju u Lionu; Visoka škola za metalurgiju i rudnu industriju u Nancyu; Elektrotehnički Institut u Nancyu; i Kemički Institut u Nancyu. — (Isp. Dossiers de l' action populaire 10. III. 1936. s. 600 — 602).

Moramo pripomenuti da su tu spomenute samo one visoke škole na kojima je zavedeno potpisivanje onih koji će istoga dana na raznim mjestima Francuske korporativno pristupiti na sv. Uskrsnu Pričest. Ima još dosta škola sa kojih đaci isto prisustvuju u velikom broju, ali bez potpisivanja, jer na tim školama potpisivanje još nije zavedeno.

Iz ovoga vidimo da praktični kršćanski život nije nešto nepoznato na Visokim školama u Francuskoj među đacima i profesorima. Naprotiv u zadnje vrijeme čisto vjerska udruženja kao i čisto vjerski život uživaju veliku slobodu na francuskim universama. To se vidi i iz ovih javnih potpisa i javnih i svakomu poznatih korporativnih nastupa kod Uskrsne sv. Pričesti među intelektualcima.

* * *

Prirodoznanci propovijedaju Boga. — (Les savants dans les sciens naturelles reconaissent Dieu). — Opažamo kadikada jednu paradoksalnu pojavu, koja je ipak istinita. Čujemo od polunaobraženih ljudi, t. j. od ljudi koji su nešto učili baš zato jer su to morali učiti da dođu do kruha, a kasnije su zabacili svako zanimanje za višim pitanjima, od njih čujemo gdje se pozivaju na prirodu i njoj pripisuju sve samo zato da bi mogli mimoići Boga. Kažemo da su to samo polunaobraženi ljudi koji se nijesu nikada ozbiljno bavili znanošću, pa ni onda kada su sjedili za školskom klupom.

Istina je naprotiv da priroda na koju se ovi polunaobraženi pozivaju, jer u njoj vide red i ljepotu, baš radi ovoga reda i ljepote neodoljivo govori o Bogu koji ju je tako uredio da smo na svakom koraku zapanjeni ovim uređajem, osobito kad dignemo glavu i pogledamo veliki svemir. Evo n. pr. što o tome govori glasoviti fizičar Joule u jednom predavanju o materiji, živoj sili i toplini: »Spustimo se sada iz područja planeta i iz svemira na površinu zemlje, to ćemo naći silnu raznolikost pojava, koje su ovisne o izmjeničnom pretvaranju žive snage i vrućine, i koje glasnim i svakome jasnim jezikom govore o mudrosti i dobročinskoj ruci velikoga Arhitekta.

I zbilja prirodne pojave, bile one mekaničke, kemičke ili žive prirode, sastoje se gotovo isključivo u neprestanom izmjeničnom privlačenju i promjenjivanju životne snage i vrućine. Stoga se red u svemiru uzdrži, ne nastaje nikakav poremećaj, ništa se ne gubi, već vas stroj, neka je tako zamršen, radi bez sukoba i u potpunoj slozi. I premda, kako je to u viđenju vidio prorok Ezehijel, kolo stoji u sredini drugoga kola, te izgleda da se je svaka stvar utopila i da je nestalo u prividnom vrtlogu i smjesi beskrajnih raznolikosti uzroka, učinaka, promjena i svrstavanja, to ipak uzdrži se najsavršeniji red, budući da stvaralačka volja Božja vlada svime.« (Isp. Natur und Kultur, Dez. 1935. S. 554).

Tim je Joule rekao ono što su kroz sva vremena svemu svijetu dovikivali svi veliki prirodoznanci. Priroda nemože a da ne govori o svome Stvoritelju, o onome koji ju je učinio, kako što i pjesma nemože a da ne govori o veličini genija pjesnika koji ju je spjevao. I još više nego pjesma o pjesnikovu geniju priroda govori o Bogu, jer o njemu javno govori i mala travka, svakomu koji ima oči da vidi i volju da razumi, dok se genij pjesnikov vidi redovito u nekim djelovima pjesmotvora. Veliki prirodoslovci, jer su se bavili ovim velikim djelom, svemirom, vidjeli su prst Božji utisnut u svakomu od najmanjega do najvišega njegova dijela, te su stoga onako iskreno i odlučno priznavali Boga i

klanjali se njemu kao svemogućemu Arhitektu, koji je sve zamislio, sve izveo i sve u potpunom redu uzdrži.

* * *

Današnje znanosti o postanku života. — (La science d' aujourd' hui sur l' origine de la vie). — Pitanje o postanku života mnogo zanima današnje biologe. Neki se od njih hvataju ovoga pitanja sa očitom željom da bi ga protumačili na svoj materijalistički način t. j. da bi ga riješili pomoću same materije. Ona bi, po njihovom mišljenju, morala biti izvor svega pa i života.

No znanost, biologija, u ovom pitanju sasvim se je okrenula proti njima. U njoj ne nalaze nijednog dokaza za svoju materijalističku tezu, a svi dokazi su proti njoj. Život je pojava, koja se ne da mjeriti nijednim prirodoznanstvenim mjerilom, na koju se ne može primijeniti nijedna prirodoznanstvena metoda. On je nešto za se i traži da ga se tumači sa drugog stanovišta, a to je staro stanovište stare i uvijek savremene kršćanske filozofije. U njoj ima potpuno zadovoljavajuće i jasno riješenje, koje do sada niko nije mogao ni uzdrmati, a kamoli uništiti. I to ne samo zato što još nema sprava kojima bi ga otkrili ili mjerili, kao što si neki utvaraju, nego radi višega razloga, radi principa, radi toga što je život po sebi pojava koja ne potpada pod nikakva fizička mjerila i opažanja.

Evo što o ovom pitanju kaže jedan savremeni i poznati biolog. »Ontogenetska oznaka životnih pojava, njihova saglasnost, njihovo zajedničko sređeno djelovanje su činjenice koje znanost konstatira, a da ih nemože protumačiti samim svojim metodama. Drugim riječima svesti sve na fizičko kemičke uzroke nije dovoljan postupak da protumačimo ono što mi zovemo jedinstvo ili zasebna potpunost živoga bića i tada zovemo u pomoć pojmove kao što su prirodna svrhovitost i imanentno djelovanje, a to su filozofski pojmovi. Bez da ispitujemo do kraja ove pojmove, konstatiramo da svrhovitost pripada svim organiziranim tjelesima, mrtvim i živim, dok imanentno djelovanje pripada samo živim bićima.

Mi smo nastojali osobito oko toga da razlikujemo dva pogleda: prirodoznanstveni i filozofski. Ovo nam razlikovanje prikazuje da, dok ne dobijemo boljih podataka, prirodne znanosti mogu i moraju služiti se mekaničkim postulatima čija je plodnost praktički neograničena. Ali nam ovo razlikovanje također kaže da ovi mekanički postulati nikako ne iscrpljuju svu realnost, da ova stvarnost i ne može biti dohvaćena sredstvima mjerenja. Ona ne može biti dohvaćena, to moramo naglasiti, radi principa, a ne samo stoga što napredak prirodnih znanosti još ne bi bio došao do toga. Kaže se često: počekajmo, pozitivno istraživanje još nije došlo do kraja; što nam je zagonetka danas biti će riješeno sutra. To je istina, ali nije istina nego o onomu što može pasti na dohvat naših sjetila i naših mjerila, nije istinito nego o onomu što može biti predmet mjerenja. U ovome smislu prirodne znanosti imaju neodređenu budućnost i njihov napredak nije prazna riječ. Ali mi se ne možemo nadati da ćemo našim osjetnim spoznanjem, uz pomoć sredstava ili bez njih dokinuti nadmaterijalne realnosti, do kojih nemože doći naše pozitivno istraživanje t .j. pozitivna metoda. Ove realnosti spadaju u drugo područje koje treba istraživati sredstvima koja spadaju u to područje. Ovo sredstvo je razum.« (Remy Collin, Mécanisme et animisme en biologie u: Revue de Philosophie, Sept. — Oct. (1935) 417—418.).

Najsavremenija biološka istraživanja opet potvrđuju ono što su i dosadašnji biolozi učili i što je sva zdrava filozofija učila, a to je da je život nešto sasvim drugo nego materija, te da nemože nikako izići iz materije, jer su mu svojstva u svemu oprečna svojstvima materije. Život spada u drugi red realnosti u nadmaterijalni red, i stoga ga istraživamo jedino nadmaterijalnim sredstvima, umom čiji se rad najviše ispoljuje u filozofiji.

* * *

Napadaju nas jer nas ne poznaju. — (Les attaques contre la doctrine catholique proviennent de ce qu' on ignore cette doctrine). — Mi smo katolici najčešće izvrgnuti napadajima radi toga što se slabo poznaje ono što uči Katolička Crkva. Nekoji pisci nijesu ni toliko savjesni da bi prije proučili ili se propitali šta je zapravo nauka Katoličke Crkve o stanovitom pitanju, te da je tek onda napadaju. Ali ne! Jeftinije je i lakše napadati onda kada se ne poznaje Katolička nauka. A mi tvrdimo da je onda i jedino moguće napadati katoličku nauku kada je se ne poznaje i da je tim lakše napadati što je se manje poznaje. Na taj način jedino možemo objasniti i neke napadaje u nekim zadnjim brojevima nekih beogradskih časopisa.

Međutim nije bolje ni kod stranih neprijatelja Katoličke Crkve. I oni veoma rado pišu o njoj premda je malo i nikako ne poznaju. Tako je n. pr. br. (mason) Gobard pripisao i masoneriji ona tri dara koja su istočni kraljići prikazali Spasitelju u Betlehemu, ali je Gobard ove darove malo modificirao. Nije znao što je to mira te je mjesto nje masoneriji pripisao: zlato, tamjan i liru, mjesto miru, jer ovi darovi, kaže, »najbolje simboliziraju temeljno kamenje njihova hrama.«

Drugi opet dokazuje svoju egzegetsku spremu na imenu Kana (galilejska). Nije znao što je to Kana i gdje je, te je mislio da to mora biti nešto velika i jednostavno prekrstio u »Kanada«. I Ch. L. Philippeu je ime Kana bilo nejasno, ali on nije išao u Kanadu da ga traži, već ostao bliže Isusu i učinio je od toga imena Isusova prijetelja.« Isus je, kaže on, učinio čudo pretvorivši vodu u vino... da bude potpuno veselje na piru njegova prijatelja Kane.«

A Emmaus? Ko zna gdje i šta je to? I to bi morao biti učenik Isusov, kažu ovi egzegete! Tako Paul Boncuor, kad je u Tarmu govorio u slavu Jaurèsa ovako je uskliknuo: »Misao Jaurèsova ostaje u Tarmu, i, kao što je rekao Emmaus: Ostani s nama Gospodine, jer mi te ljubimo.« »Emmaus« je u ostalom rekao: »Ostani s nama Gospodine, jer se hvata noć«, a to nije jedno te isto.

I kad su ovi »egzegete« tako dali Isusu dva nova »učenika« držali su da imaju pravo da mu odnesu jednoga. Neki »Cassandre« predstavlja Lazara kao upravitelja hotela u kojem je otsjedao Isus! — Monod iz-

vješćuje o katoličkom štovanju Bl. Dj. Marije, te kaže ovo: »Katolici štuju Mariju klanjanjem posebne vrste, koje se zove vječno klanjanje!« (Isp. La chasse aux Bévues, od E. Duplessy, 1932 str. 45—47).

Naravski da se za ovake besmilice i nezgrapnosti ne treba puno misliti jer svak vidi kako je to plitko i neznalački; ali ipak bi nam bilo drage da se prije propita o onom što Crkva uči, te da je se onda napada, ali onda ne bi imali što.

* * *

200-godišnjica rođenja Jamesa Watta. — (200-anniversaire de naissance de James Watt). — Ove godine navršava se 200 godina od rođenja Jamesa Watta. Već kao mladić pokazivao je, kao i Newton, neobično veliku nadarenost za rješavanje geometrijskih i mekaničkih problema. Kao šestgodišnji dječak, iako boležljiv, sam je sebi zadavao i rješavao teže zadatke, i to na daščanom podu u sobi. Nešto kasnije sastavio je stroj za elektriziranje, iz kojega bi, na veliko zadovoljstvo svojih drugova, činio da skaču električne iskre. Jednom ga je korila tetka stoga što je, kako je ona mislila, lijenčario okrečući i prevrčući poklopac od lonca u kojem je ona grijala vodu. U stvari, on je već tada, u nastajanju vodenih kapljica, proučavao princip sgušnjavanja vodene pare, koga je on kasnije upotrebio kao jedno od najvećih svojih iznašašća.

James Watt nam je poznat i iz našega današnjeg domaćeg života. Danas mjerimo potrošnu snagu električnih žarulja po vatima, kao i cjelokupnu električnu potrošnju u našoj kućnoj porabi. Sastavio je parni stroj, koji je mnogo pridonio napretku industrije. U 21 godini bio je mehanikom na sveučilištu u Glasgowu, gdje je stekao veliki glas radi neobično velike vještine u proizvađanju tačnih i raznovrsnih strojeva. Znamenito je njegovo otkriće parnog stroja za sisanje vode. On je jedan od najvećih mehaničara i fizičara svih vremena. Stoga su ga i nazvali »Novi Arhimed«.

Kakve su bile duševne odlike ovoga velikoga učenjaka? Naročito se je kod njega uvijek isticala djetinja priprostitost i velika ljubav prema pravdi kao i prema ljudima koji su se nalazili bilo u kojoj bijedi. U vjerskom pogledu bio je duboko religiozan. I u djelima prirode oko sebe gledao je mudre zakone mudroga Stvoritelja. I sam je znao da se i strojevi koje je otkrivao, zasnivaju na sigurnim zakonima prirode, te da, jedamput sastavljeni, neće ga izdati, dok se opet ne istroše po zakonima prirode. Stoga nije mogao zamisliti prirodu i njezine zakone bez jednoga velikog i premudrog zakonodavaoca. To je ono radi čega je on u svakoj prigodi tvrdio da Bog upravlja svijetom. Božja providnost bila mu je jedna od najočitijih činjenica u vladanju svijetom. Bez nje ništa nije mogao shvatiti ni protumačiti. To on piše jednom svomu prijatelju. Watt je u svom životu iskusio veliku utjehu koju može dati samo vjera. Zato je bio sasvim odan Bogu. I to piše svomu prijatelju, upućujući ga na ovu utjehu koju je našao samo u vjeri. (Isp. Emieux, La part des croiants dans les sciences naturelles).

I kod Watta vidimo da je istinita ona riječ da su svi veliki učenjaci u prirodnim znanostima bili i veliki vjernici, i da ih je do vjere dovodila njihova znanost.

* * *

Kanonsko tumačenje vremena za privatnu porabu. — (La supputation canonique du temps pour l' usage privè). — Kodeks kanonskoga prava donio je nove propise za računanje vremena, koji su od ne male koristi, osobito za privatnu porabu. Budući da neki od tih propisa nijesu svakomu jasni, mi ćemo ih ovdje ukratko razjasniti, da se pojedinci mogu s njima, u potrebi, poslužiti.

Kan. 33 § 1 razlikuje vrijeme mjesno od zakonskoga i pretpostavlja, da mjesno vrijeme može biti pravo i srednje, a zakonsko vrijeme da može biti pokrajinsko i izvanredno. On naime kaže: »U računanju satova dana treba se držati općeg običaja u mjestu; ali u privatnom govorenju Mise, u privatnom molenju časoslova, primanju svete pričesti i opsluživanju zakona posta ili nemrsa, može netko, iako je drukčije računanje u mjestu, slijediti vrijeme ili mjesno bilo pravo bilo srednje, ili zakonsko bilo pokrajinsko bilo izvanredno.«

Što je mjesno vrijeme pravo i srednje? Što je zakonsko vrijeme pokrajinsko i izvanredno?

Računanje vremena jest četverostruko: astronomsko, pučko, zakonsko i kanonsko. Astronomsko računanje vremena jest ono koje ovisi od kretanja zvijezda, uglavnom zemlje oko sunca. Pučko računanje jest, kako sama riječ kaže, ono koje je u porabi kod običnog puka. Zakonsko, koje propisuje državna vlast. Kanonsko, koje propisuju crkveni kanoni.

Astronomsko računanje vremena služi za temelj svakom drugom računanju. Po astronomskom računanju, zovemo **godinom** vrijeme kroz koje se zemlja okrene oko sunca, a to je 365 dana, 5 sati, 48 časa i 47 sekundi . **Mjesecom** zovemo vrijeme kroz koje se mjesec (planeta) okrene oko zemlje, a to iznosi 29 dana i oko 6 sati. **Sedmicom** nazivljemo vrijeme od 7 dana, što približno odgovara četirima fazama koje pravi mjesec okrećući se oko zemlje (prvak, uštap, trećak, mlađ). **Dan** je vrijeme kroz koje se zemlja okrene oko sebe. **Sat** je 24. dio dana.

Sat nije jednak na svim mjestima zemlje. Sva je zemlja, radi praktične porabe, razdijeljena na 360 stupanja. Radi toga jedan sat iznosi 15 stupanja (360 : 24 = 15), a jedan stupanj 4 časa (60 : 15 = 4). Ali se zemlja svojim ekliptičnim krugom ne vrti jednako oko sebe. Uslijed zakona teže, što je bliža ili dalja od sunca, to je veća ili manja brzina njezina kretanja. Stoga pravi dan ne traje jednako. Može se dogoditi, da se jedan dan od drugoga u istom mjesecu razlikuje za 15 i 16 časa. To ćemo lako upoznati, ako usporedimo naš sat sa sunčanim. Prema tomu, **pravo mjesno vrijeme** ili pravi dan jest ono vrijeme, kroz koje se sunce povrati na svoj jučerašnji položaj.

Ali, budući da su, uslijed raznog trajanja dana, nastajale u društvenom saobraćaju neprilike, to je god. 1820 izmišljeno u Francuskoj, i odatle u svim državama poprimljeno, **srednje mjesno vrijeme.** Ovo srednje mjesno vrijeme zamišlja, da svi dani u godini jednako traju, t. j. da se

zemlja svaki dan jednako oko sebe okreće. Zamišljenje je fiktivno, jer se samo 4 puta na godinu pravo mjesno vrijeme, t. j. pravo podne podudara sa srednjim: 15 travnja, 15 lipnja, 1 rujna i 25 prosinca. Sve druge dane od njega se razlikuje: dolazi prije ili kasnije. Ipak razlika nije velika, jer nikada ne dostiže 17 časa.

Uvađanje srednjeg mjesnog vremena, iako je olakšalo saobraćaj u jednoj državi, nije odalečilo poteškoća iz međunarodnog saobraćaja. Da se i taj saobraćaj olakša, uvedeno je međunarodno ili pokrajinsko vrijeme (tempus zonarium seu regionale). Po ovom vremenu Evropa je razdijeljena na tri zone: zapadno-evropsku- srednje-evropsku i istočno-evropsku. Cijela je naime zemlja razdijeljena na meridijane (360 stupanja). Između svakog meridijana ima 15 stupanja, t. j. razlika od 1 sata vremena. Za polaznu tačku meridijana uzet je Greenwich kod Londona. On je označen sa 0 stupanja. Za sve zemlje koje se nalaze pod ovim meridijanom ili u ovoj zoni, određeno je da imadu zajedničko, t. j. isto vrijeme, da im podne bude u isti sat i čas. To je zapadno-evropsko vrijeme i drže ga Engleska, Irska, Francuska, Belgija, Španjolska, i t. d.; Nizozemska i Portugalska ga nijesu htjele usvojiti. One drže srednje mjesno vrijeme. Države, koje su od Greenvicha udaljene za 15 stupanja prema istoku, imadu srednje-evropsko vrijeme. Ovo vrijeme slijede Italija, Švicarska, Njemačka, Austrija, Mađarska, Jugoslavija, i t. d. Države koje su od Greenwicha udaljene za 30 stupanja prema istoku imadu istočno-evropsko vrijeme, a slijede ga Bugarska, Grčka, Rumunjska, Finska, i t. d.

Praktična razlika ovoga vremena jest, da se jedno od drugoga razlikuje za 1 sat vremena. Tako, kad je u Bugarskoj podne, kod nas je 11, a u Francuskoj 10 sati.

I drugi su krajevi svijeta razdijeljeni na zone i imadu svoje vrijeme. Tako su Udružene države sjeverne Amerike uvele god. 1883 t. zv. Standard Time, i sva je država razdijeljena na 4 zone, od kojih je svaka udaljena jedna od druge za 15 stupanja (1 sat). Eastern Time (75. stupanj duljine) obuhvaća Washington, Detroit, Buffalo, Pittsburg, Charleston; Central Time (90. stupanj ili 1 sat kasnije) obuhvaća West Buffalo, Cleveland; Mountain Time (105. stupanj) države Denver, Colorado, Utah, Arizona, i t. d.; Pacifik Time (120. stupanj), S. Francisco, Kalifornija, i t. d.

Neke države običavaju, u ljetno vrijeme, sat pomaknuti za jednu ili dvije ure naprijed. To je izvanredno vrijeme, o kome govori Kodeks. Tako je bilo počelo i kod nas iza rata; ali se nije nastavilo. Stoga je za našu privatnu porabu, o kojoj govori Kodeks, potrebno, da imamo pred očima samo mjesno vrijeme i srednje-evropsko koje je kod nas zakonom uvedeno.

Kako ćemo u praksi poznati razliku između jednoga i drugoga vremena, i kako će se njime poslužiti?

Međunarodno vrijeme može se od pravog mjesnog vremena razlikovati za cijeli sat. Prema tomu, za čitav sat, po međunarodnom vremenu, može podne, odnosno ponoći doći prije ili kasnije, nego po mjesnom vremenu. U našim krajevima nije tolika razlika. Za nas je polazni meridijan brdo Etna na Siciliji. Vrijeme koje čujemo na radio iz Italije,

Jugoslavije, Austrije, Mađarske i Njemačke jest srednje-evropsko vrijeme. To se vrijeme u većim gradovima javlja topom ili kojim drugim sredstvom. To je zakonom određeno vrijeme. A pravo mjesno vrijeme jest ono koje nam pokazuje sunčani sat. Ako imamo utvrđeni sunčani sat i usporedimo ova dva vremena: srednje-evropsko i sunčano, bit će nam jasno, za koliko se jedno od drugoga razlikuje. Nemamo li sunčanog sata, onda pogledajmo na zemljovidu, pod kojim je stupnjem mjesto, u kome se mi nalazimo, odnosno za koliko je stupanja naše mjesto udaljeno od brda Etne. Te stupnjeve pomnožimo sa 4 (jer svaki stupanj iznosi 4 časa). Zbroj koji dobijemo, pokazivat će nam, kolika je razlika između našega pravoga vremena i srednje-evropskoga. U hrvatskim krajevima razlika iznosi oko pola sata. Budući da smo mi udaljeni od brda Etne prema istoku, to naše srednje mjesno vrijeme dolazi prije srednje-evropskoga oko pola sata. Kad je po državnom ili srednje-evropskom vremenu 12 sati, po mjesnom srednjem vremenu jest oko 11.30. Odnosno, kad je po mjesnom srednjem vremenu 12 sati, po srednje-evropskom ili državnom vremenu jest 12.30.

Na temelju kan. 33 § 1, mi možemo izjutra za pola sata ranije nego nosi naše državno vrijeme, početi privatno govoriti Misu, moliti oficije, primiti sv. pričest, i t. d. Ali se možemo služiti i državnim vremenom, odnosno onim kojega se drže i drugi u našem mjestu. Pače, za javne čine, kao za konventualnu ili župsku Misu, za koralno molenje oficija i uopće za javnu službu Božju, po istom kanonu, dužnost je držati se vremena kojega se drže i drugi u mjestu. **Dr. O. Zdravko Gospić**

* * *

Hoće li se ruska crkva ujediniti? — L' église russe sera-t-elle unie? — Nakon smrti patrijarha Tihona, ruska je crkva bila razdijeljena na 4 više manje neovisne crkve. Te su bile: u Rusiji pod metropolitom moskovskog patrijarhata Sergijem, američka pod metropolitom Platonom i njegovim nasljednikom metropolitom Teofilom, i dvije u emigraciji: karlovačka pod vodstvom metropolita Antonija i pariska pod vodstvom metropolita Eulogija.

U svibnju 1934 došlo je do zbliženja između metropolita Eulogija i Antonija, a na jesenskoj sinodi iste godine u Srijemskim Karlovcima metropolit Antonije skinuo je anatemu s pristaša Eulogijevih i Platonovih. Nastojanjem srpskoga patrijarha Varnave, zastupnici Eulogijevi i Platonovi odnosno Teofilovi izmirili su se tako, da su karlovačkom sinodu Eulogij i Teofil prisustvovali kao ravnopravni članovi. Zajedno su držali liturgiju i uputili zajedničko pastirsko pismo 19. studenoga 1935.

Do izmirenja je došlo kompromisnim putem. Eulogije je odustao od stanovišta da je karlovački sinod metropolita Antonija nezakonit, jer ga je bio osudio metropolit Sergije kao zastupnik moskovskog patrijarhata. I on i Teofil američki priznadoše sinod u Srijemskim Karlovcima kao središte ruske crkve u emigraciji. Stoga je karlovački metropolit Antonije prihvatio predlog Eulogijev, da se ruska crkva u emigraciji razdijeli na 4 metropolitanska okružja: istočnu Evropu, zapadnu Evropu, Ameriku i Aziju.

Izmirenje metropolita, odnosno razdioba ruske crkve u emigraciji na neovisne metropolije, znači li ujedinjenje ruske crkve ili možda međusobnu privolu na razdiobu? Prijateljsko raspoloženje među metropolitama jedan je veliki dobitak za sve Ruse, jer pristaše jednog metropolita više ne trebaju da imadu stralia od anateme, koju su na njih bacili drugi metropoliti. Ali, ako su metropoliti stvarno neovisni jedan od drugoga, a u nikakvoj se zajednici ne nalaze s maticom u Rusiji, onda ne može biti govora o pravom jedinstvu ruske crkve.

Međutim i sama karlovačka nagodba izgleda dosta nesigurnom. Pariski metropolit Eulogije dobrovoljno se podložio carigradskom patrijarhatu. Njemu bi trebalo da mu neovisnost prizna heraklejski metropolit Benjamin, koji je, iza smrti Focija II, 18. siječnja ove godine, izabran carigradskim patrijarhom. Srpski patrijarh Varnava nastoji sklonuti Benjamina, da iz svoje zajednice pusti Eulogija. Ali, da li će uspjeti, na to se ne može lako odgovoriti. Carigradski patrijarh, komu je vlast i onako do skrajnosti ograničena, želi da svoju vlast proširi, a ne da mu se ograničuje. Osim toga, još su otvorena pitanja između beogradskog i carigradskog patrijarha glede Srba u Mađarskoj i glede srpskog manastira na brdu Atosu.

Drugo, što ugrožava karlovački sporazum jest načelno pitanje nauke. U Parizu, pod jurisdikcijom metropolita Eulogija, osnovana je, pomoću protestantskog društva YMCA, pravoslavna duhovna akademija za promicanje pravoslavne teologije i filozofije i odgoj pravoslavnog svećenstva. Profesori ove akademije jesu odlični ruski pisci, kao Bulgakov, Berdjajev, Florovskij, Kartašev i drugi. Izdaju i zajednički časopis »Put«. Ali koliko u ovom časopisu toliko u drugim publikacijama, nazori ovih profesora u mnogom otstupaju od tradicionalne nauke ruskog pravoslavlja. Stoga su brojni ruski bogoslovi ustali protiv njih. Između ostalih i sam karlovački sinod označio je nazore Bulgakova i Florojevskijeva o Božjoj mudrosti kao krivovjerne. Hoće li se i metropolit Eulogije pridružiti ovoj osudi? Osudi li svoju duhovnu akademju, uzbunio je protiv sebe svoje najbolje ljude? Ne osudi li je, otvara se jaz između njega i karlovačkog sinoda.

Međutim, moskovski metropolit Sergije dokinuo je u svibnju prošle godine patrijarški sinod i ustanovio sabor provincijalnih arhiepiskopa. Je li to Sergije učinio po svojoj volji, ili su mu nametnuli sovjetski komisari, koji bi se htjeli dočepati vrhovne vlasti i u crkvenim stvarima? Ruski emigranti misle, da je ovo drugo. Sabor bi se imao sastati još ovoga proljeća. Glavna bi mu svrha bila izbor patrijarha. Ako bi sabor uspio i izabrao novog patrijarha, onda bi se moglo govoriti o nekom ujedinjenju ruske crkve i njezinim boljim danima. Ali, ako uzmemo u obzir da sovjeti misle uspostaviti nekakvo ministarstvo kulta, kome bi na čelu bio vođa bezbožaca Jaroslavskij, i koje bi imalo uređivati djelokrug rada bezbožaca i zakonom priznatih svećenika, onda moramo zaključiti, da su bolji dani kao i jedinstvo ruske crkve, na žalost, još daleko. Po ovom ministarstvu vođa bezbožnika Jaroslavskij bio bi vrhovni upravitelj ruskog patrijarhata!

Dr. P. Nikolajević

Opadanje nataliteta — smrt države. — (Décadence de natalité — mort de l' Etat). — Gledao sam u jednom francuskom listu zanimivu statistiku nataliteta u raznim evropskim zemljama. Dok sam promatrao te čudne enigmatične cifre, učinilo mi se da hodam po širokom groblju posutu mrtvačkim lubanjama i salomljenim kostima bezbroj uginulih života. Tražio sam tumača za to čudno polje i našao sam na samom ulazu natpis: »Spriječeni porodi iz straha od prenapučenosti zemlje«.

Udimo u to jezovito polje pa ćemo izmijeniti dvije tri riječi. Statistika obuhvata dvanaest godina (1922—1934):

	Rođenih 1922.	Rođenih 1934.	Porast:	Opalo za:
Austrija	37.491	7.485 (1933)	—	— 30.007
Belgija	46.996	27.392 (1933)	—	— 19.604
Čehoslovačka	148.000	82.000 (1933)	—	— 66.000
Danska	35.000	25.000 (1933)	—	— 10.000
Engleska i Walles	293.344	121.231	—	— 172.213
Finska	31.000	17.000	—	— 14.000
Francuska	72.051	42.840	—	— 29.211
Irska	24.000	26.000	+ 2.000	—
Madžarska	76.000	62.000	—	— 14.000
Nizozemska	101.505	102.053	+ 548	—
Njemačka (bez Sarra)	523.589	450.000	—	— 73.589
Norveška	30.424	14.332	—	— 16.092
Poljska	427.000	402.000	—	— 25.000
Portugalska	78.000	84.000	+ 6.000	—
Rumunjska	238.000	250.000	+ 12.000	—
Škotska	42.000	25.000	—	— 17.000
Španjolska	214.763	249.225	+ 34.462	—
Švajcarska	26.000	20.000	—	— 6.000
Švedska	40.603	15.302 (1933)	—	— 25.301

(Statistiku naše države ne donosim, jer nisam imao stalnih podataka. Ipak znam da je velik nazadak i kod nas, osobito u nekim mjestima. Pače ima mjesta u kojima kroz cijelu 1935 g. nije bilo nijednog vjenčanja).

Pogedajte gornju brojku — 173.213 i — 73.589. Prva označuje gradus poštenja kulturnih Engleza, i druga rodoljubnih Nijemaca. Prijedi okom jednako i preko drugih »minusa«! — Zar nam ne udaraju u oči »plusi« Irske, Portugala i Španjolske gdje još ljudi vjeruju u »tremendum iudicium Dei«, gdje još poštivaju Božje i Crkvene zakone, gdje još imaju obzira na moralni zakon. Čudne stvari! »Anacionalna« katolička Crkva pomaže množenju raznih država koje su se pustile njenu uplivu, kao Irska, Španjolska.. Što to znači?

Da li ima opravdan i pošten razlog da se ograničuje porod, dotično da se abortira? Nema! Prenapučenost tobožnja nije nikakav razlog; ona i ne opstoji. Već su mnogi učenjaci utvrdili, da zemlja može još na hiljade puta više ljudi uzdržavati negoli nas ima. Zato kaže Rikard Korher: »Upravo utrnuće živog vjerskog mentaliteta jest uzrok nazatku porođaja, to je crvotočina koja progresivno uništava našu civilizaciju«. Eto, tu je uzrok! Baš nam to potvrđuje gornja statistika: gdje katolička Crkva ima jači upliv veći je i progres nataliteta.

Nedavno je jedan pisac rekao: »Državama koje su zaražene bakcilima zapriječivanja poroda ne treba naviještati rata, jer se same u sebi uništavaju i propadaju.« Svi pravi i iskreni rodoljubi imali bi se dignuti protiv živinskog zatora svoje domovine, a zakonodavci i vlasti crkvene i državne imaju strogo kažnjavati širitelje te pošasti: jakom cenzurom nemoralnih knjiga i listova, sniziti poreze roditeljima brojnije djece i provesti pravednu podjelu rada. Ali nažalost...

Y.

* * *

Beženstvo klera (celibat) kao narodna izdaja?! — (Le célibat du clergé est il un trahison sur la nation?) — Narodni socijaliste u Njemačkoj vode strašnu borbu protiv katoličkog klera. Na stotine je katoličkih svećenika bačeno u tamnice ili odagnano u ropstvo — u tako zvane koncentracione logore — na prisilni rad. Između drugih optužbi optužuju ih i kao narodne izdajice radi njihova beženstva ili dužnosti celibata.

Ovako ih napadaju. Njemačka ima katoličkog neoženjenog ili neudatog osoblja 120.741. U tom broju uključeni su redovnici otprilike 15.000, redovnice 84.000 i 21 tisuća svjetovnih svećenika. Kada bi sve te osobe bile oženjene ili poudane, njemački nacionaliste misle, da bi Njemačka mogla da računa u svakoj ljudskoj generaciji, kada bi se uzimalo po svakoj obitelji 3—4 djeteta, na 400.000 tisuća narodnog prirasta.

Imaju li pravo protivnici, kada napadaju crkveni celibat? Slijepi su i ne vide koristi od ove vrlo korisne i nužne ustanove pa i pod vidom narodnog prirasta.

Znamo, kako i u Njemačkoj vrlo hara pošast ograničavanja poroda u sustavu »Einkinder, Zweikindersystem«. Ta pošast nije potpuno osvojila njemačke katolike, koji imaju, razmjerno prema protestantima, mnogo veći broj djece. Koji je tome razlog? Nema sumnje, da tu igra ulogu i katolička svijest. Ona je također u najužoj vezi sa radom katoličkog klera. On je onaj, koji radi i u crkvi i u javnom životu njemačkog naroda protiv modernog nemorala u ograničavanju poroda. I to on radi, kako drugi nitko ne radi. Ne djeluju oni samo kao rodoljubi, kulturni ljudi, higieničari nego nastupaju u ime Božje vlasti, kao Božji odaslanici. Oni u ime Božje, koji će suditi i osuditi ovaka strašna nedjela, nagovaraju vjernike na tačno vršenje njihovih dužnosti. Korist ovakoga i individualnoga i kolektivnoga rada crkvenog katoličkog osoblja i u vidu statistike mnogo je veća nego da sami oni imaju svoje obitelji. Svaki pojedinac svećenik, ispovjednik, župnik, propovjednik može i stotine i stotine ovakih zloća da zapriječe i da pripomognu narodnoj snazi; dok, kada bi sami bili oženjeni, ne bi ni izdaleka mogli da čine onoliko koliko čine.

Ovaki se prigovori čuju i kod nas. Dakako, da su nepravedni. Baš iz onih obitelji i iz onih mjesta i u onim mjestima, gdje su aktivni pravi katolički svećenici i redovnici i redovnice, ovoj pošasti kao što je prikraćivanje poroda, nema gotovo ni traga; dok u onim mjestima, varošima i gradovima, gdje se on ne osjeća ili gdje je novom poganštinom suzbijen rad katoličkog svećenstva, tamo strada i mladi naraštaj našeg hrvatskog naroda. Docet naša žalosna Slavonija. Celibat je uslov napretka katoličke kulture, koja je pozitivna u svakom pravcu ljudskih istinskih probitaka.

Dr Ivanov

* * *

Brojne obitelji sa zaslužnom i glasovitom djecom. — (Les hommes célèbres sortis des familles nombreuses). — Pogledom na obitelj i na njezinu brojnu djecu u našem životu vladaju mnoge predrasude. Tako se čuje, kako su obitelji sa mnogo djece jadne i nevoljne i u tjelesnim kao i u duševnim sposobnostima sinova i kćeri. Baš je protivna istina, kako su djeca i duševno i tjelesno razvijena, ako se odgajaju u svojim obiteljima sa mnogo djece. Vježba u zajedničkom životu, pa i u oskudnijim prilikama, ima vrlo dobre posljedice i za ćud i za društveni život braće i sestara.

Muzičar Ivan Sebastian Bach bio je osmo dijete u svojih roditelja. Veliki biskup Ketteler imao je devet braće i sestara. Vođa Iraca za nezavisnost i slobodu Iraca, Daniel O' Connel, imao je devet braće i sestara. Josef von Frauenhofer, poznati optik, bio je deseto dijete svojih siromašnih roditelja. Isto su bili deseto dijete i glasovita benediktinka Hildegardis kao i glasoviti komponista Handel. Pjesnik Lessing bio je pače 13 dijete; vojskovođa Blücher sedmi sin; a Napoleon Veliki imao je trinaestero što braće što sestara. Sv. Kata Sijenska bila je 23 dijete u roditelja, koji su imali 25 djece; a sv. Ignacije Lojola, utemeljitelj Družbe Isusove, bio je 13 dijete. Apostol Austrije sv. Klement Marija Hofbauer i veliki muzičar Haydin dvanaesto. Povjesničar Gregorovius najmlađi je od osmero djece. Poznati propovjednik dominikanac P. Bonaventura bio je 13; a veliki industrijalac Siemens bio je prvi od svoje 14 braće i sestara. Sv. Franjo Ksaver bio je sedmo dijete, a obretnik najveće rijeke na svijetu Missisipija u Americi Marquette šesto. Svetica Tereza Maloga Isusa deveto je dijete u roditelja. Pijo X je odgojen u brojnoj obitelji (9) siromašnog općinskog podvornika. Glasoviti francuski biskup Fenelon trinaesto je dijete; a engleski biskup Vaughan bio je deveto; a svi su se

posvetili svećeničkom i redovničkom životu. Među braćom jedan je bio westminsterski kardinal-nadbiskup, a jedan nadbiskup u Sidney-u u Australiji. Propovjednik njemački Alban Stolz bio je 16, a glasoviti Benjamin Franklin 17 dijete u svoga oca. — Kad se to vidi nije li pred Bogom velika grehota, a pred svijetom i šteta i sramota, kada se vrše moderni seksualni perversiteti (anticonceptualizam, aborti) na račun ovako velikih vrednota i pred Bogom i pred domovino mi pred cijelim čovječanstvom?!

Dr Ivanov

* * *

Laička nastava vodi u komunizam. — (L' école laïque et le communisme). — Državna ministarstva prosvjete, gotovo u svim zemljama današnjeg kulturnog svijeta, nijesu nimalo sklona vjerskom odgoju i vjerskoj pouci. Izvor je tom duševnom i administrativnom raspoloženju u općem areligioznom mentalitetu savremenog života, kome je uspjelo ljudima nametnuti krivo mišljenje, da je vjera privatna stvar. U borbi protiv vjere u prošlosti se najviše isticala Francuska. Još od revolucije 1789 u njoj diše protivuvjerski duh, koji je htio škole oteti uplivu vjere i crkve. Do godine 1877 prema školskom zakonu ministra prosvjete grofa Falloux 1850 bilo je dopušteno i u državnim školama govoriti o Bogu; ali od godine 1877 ovaj se pojam u školi sve više potiskuje tobože na korist pojma Domovine-Francuske. Prije su se francuski predsjednici države kleli na svetinje: Bog, domovina, krepost (Dieu, la patrie, la vertu), ali još od predsjednika Mac-Mahona ispustili su riječ Bog, a ostale su druge dvije: domovina i krepost; i to ova posljednja u smislu laičkom i građanskom, a ne kršćanskom.

Državnici francuski su vjerovali, da će bolje učvrstiti podanike i u ljubavi prema domovini Francuskoj i u građanskoj čestitosti (laičkom moralu) bez Boga nego li s Bogom. Okatiji među francuskim državnicima Thiers borio se protiv tog bezboštva, osobito u francuskim školama, jer je vidio i možemo reći prorekao, da takav način prosvjećivanja vodi k zlu domovine i zlokobnoj demagogiji, od koje Francuska vrlo strada bez obzira na druge jade i neprilike, koje izviru iz mutnog vrela tobožnjeg modernog građanskog morala.

Francuska je laička prosvjeta htjela da sa svojim školama odgoji prvorazredne, požrtvovne rodoljube; ali se vrlo i kobno prevarila. Danas su mnogi od francuskih učitelja, osobito učiteljstvo osnovnih škola, u redovima socijalističko-marksističkim. Francuzi-rodoljubi nalaze se u redovima francuskog katoličkog klera i onih laika desničara, koji su blizu crkvi i njezinim idejama. Učitelji i profesori, koji su odgojeni u laičkim bezbožnim školama ne će više ni da čuju za domovinu i rodoljublje. Njima je domovina čovječanstvo ili bolje rekuć priklonili su se egoističkom i materijalističkom shvaćanju: »Ondje je domovina, gdje je dobro želucu«. — »Ibi patria ubi bene!« Učitelji su bezboštvo prenijeli u francuski narod. Oni su vječni i trajni neprijatelji katoličkih župnika po selima. Sve moguće poduzimlju, kako će oslabiti utjecaj klera. Učitelji sve izruguju, omalovažuju preziru u koliko bi šta imalo veze sa vjerom u Boga, sa crkvom i sa katoličkom francuskom prošlosti. Na njihovoj je duši grijeh

postojanog opadanja francuskoga naroda, jer su francuski učitelji pioniri porodajnog ograničenja. Još pred svjetskim ratom čulo se iz usta francuskih učitelja: »Ne znamo za Boga, ali jednako ne znamo ni za domovinu Francusku!« Ako se Francuska spasila i ako se danas spašava, da ne postane sovjetskom republikom, opet ima to da zahvali baš onoj, koju je najgore progonila — Crkvi Katoličkoj i njezinim svetim i vječnim načelima.

Prošle godine slobodni savez pučkih učitelja stavio se na službu »front populaire« socijalističkoj ljevici sa spremnošću sudjelovanja i s oružjem u ruci u službi skrajno prevratnih ideja. Francuski filozof Quinet god. 1848 očekivao od francuske državne škole, isključujući katoličke i vjerske, i građanski mir i snagu i jedinstvo. Da mu je sada iz groba ustati, imao bi šta da vidi. Baš njegova škola je razorna moć i jedinstva i mira i rodoljubne hrabrosti; dok su privatne, katoličke škole spasile i spašavaju čast, ugled i snagu francuske države.

Francuske prilike iznosim i radi toga, da se i naši državnici opamete. I kod nas je u modi nekakva državna jedinstvena škola bez obzira na stare vrednote narodnog rodoljublja: srpskog, hrvatskog, slovenskog i bez obzira na vjere i na naš stari kršćanski i obraz i ponos. Htjeli bi i kod nas uvesti tako zvanu jedinstvenu školu u vidu nekakvog novog izvještačenog jugoslavenskoga patriotizma bez obzira na pozitivne vjere. Dakako, da su ovakove osnove usudne po našu narodnu budućnost. Mi znamo, da nevjera ide samo u korist komunističkoj djelatnosti u našim krajevima. Ko ne će vjere, taj slobodno neka se odreče i domovine. Danas su tolike napasti i prigode, ako nas Bog ne spasi od vjersko-moralne propasti, a s nama i našu tisućljetnu hrvatsku kulturu, mi je sa nikakvim surogatima ne samo ne ćemo spasiti nego će nas oni, kako treba da valja, baš u jamu bezdanku i baciti. Učimo se od Francuske. Laička škola grob je narodne i vjerske sreće i slobode!

Dr Ivanov

* * *

Rusi se dižu proti nasilju Židova koji su uništili rusku obitelj. — (Les Russes déplorent les mauvaises conséquences causées par les tyranns juifs à la famille russe). — Židovi koji su zagospodarili Rusijom već od oktobarske revolucije 1917 koju su oni sami podigli, znali su da neće imati uspjeha ako među svijetom ne rašire najrazvratniji nemoral. Zato su se odmah latili te rabote. Obitelj je bila na prvom udarcu. Trajna veza između muža i žene je besmislena, govorili su Židovi sa Židovom Lenjinom na čelu. I stvoren je zakon da se mogu rastaviti kadgod hoće. Službeno je propovijedana skrajnja seksualna razvratnost u ženidbi i izvan nje.

Ali i plodovi su se morali odmah pokazati. I pokazali su se. Te kao što je sami Lenjin morao već 1919 osobito 1921 uzmaći pred posvemašnjim otimanjem posjeda i opet naglasiti privatni interes u privredi, tako su odmah uviđavniji stali kukati nad posljedicama seksualne razvratnosti. Moskovska »Pravda« od 26 srpnja 1935 govori o propasti ruske obitelji: »U sovjetskoj državi obitelj je ozbiljna i važna stvar... Mo-

ralno najslabiji elementi protumačili su da je sloboda koju je oktobarska revolucija dala čovjeku i ženi, kao pravo na cinički život u obitelji... Svjesni radnik mora se uvijek ponašati sa velikim poštovanjem i svjestan odgovornosti prema svojoj obitelji, prema ženi i djeci, prema ocu i majci. Opaki otac obitelji ne može biti dobar sovjetski građanin ni dobar radnik na području javnoga rada... Pravo na rastavu, koje mu daje sovjetski zakon, nije nikakvo pravo na razvratnost... Obitelj bez djece nema prava da postoji... I odgovornosti moraju biti jednako podijeljene između roditelja... Zakon o živežnim namirnicama mora se tačno obdržavati... Seksualna razvratnost, bestijalno ponašanje prema ženi ne može se složiti sa socijalističkim idejama.«

Ovako govori »Pravda«. Ovo je jedan od znakova kako je žalosno djelovala na ruski život židovska razvratnost, koju su ovi širili, i u koju su stavljali najveću nadu u svoj uspjeh. »Pravda« veli kako bi morala biti ruska obitelj i time se vraća k starim kršćanskim idealima koji su i službeno vladali ruskom obitelji dok je nijesu podjarmili Židovi, a vlada i danas kod ruskoga svijeta, koji je manje ovisan o židovskoj moskovskoj tiraniji. Niko neće vjerovati »Pravdi« kada onako kaže da seksualna razvratnost nije u skladu sa socijalističkim idejama, kada znademo da ona najbolje odgovara njihovom materijalističkom nazoru i da baš iz njega izlazi. Ipak je lijepo da to »Pravda« kaže, jer nam kaže kamo vodi marksistički židovski komunizam. Kao »Pravda« tako je u zadnje vrijeme stao pisati dobar dio sovjetske štampe, tražeći da se moraju promijeniti odredbe koje se odnose na obiteljski život, da se moraju reformirati zakoni koji u stvari znače posvemašnju razularenost. Žalosne posljedice su tako česte, kobne i svagdanje da ni sovjetska štampa ne može pred njima ostati ravnodušna. I neće naći lijeka dok obitelji opet ne dade solidni temelj koji joj daje samo kršćanstvo.

V.

* * *

»Nova Revija« o biskupu Strosmayeru. — (»Nova Revija« sur notre grand évêque Msgr. Strossmayer). — U prošlom broju našega časopisa donijeli smo iz djela Dra Fra Berislava Gavranovića »Uspostava redovite katoličke hijerarhije u Bosni i Hercegovini 1881 godine«, nekoliko činjenica o držanju našega velikoga biskupa Jurja Strossmayera prema bosanskim Franjevcima. Ovo djelo rasvijetlilo je mnoge nejasne činjenice iz onih godina. Iz njega je jasno, da se o nekim osobama i događajima mora izmijeniti dosadašnje mišljenje. Tako ni uloga, koju je naš veliki biskup Strossmayer igrao prema bosanskim Franjevcima, nije u svemu pohvalna.

Dopisnik »Kat. Tjednika« smatrao se ponukanim, da u br. 12 od 22 ožujka o. g. pod gornjim naslovom, reagira, ne na djelo Dra Gavranovića, iz koga smo mi prenijeli te činjenice, niti na dokumente na kojima se ono osniva, nego na naše navode. Ne znamo, zašto. Da čitateljima koji nijesu vidjeli našega člančića, izgleda vjerojatnije, kako ima razloga da nam prigovori, on naprosto ispušta da spomene djelo Dra Gavranovića kao i stranice koje smo, uz svaku činjenicu, vjerno naveli. Pa kaže: »Ne

čudimo se, da ovakove i slične tvrdnje izlaze pod raznim šiframa u »Jugosl. Pošti« ili u »Jugosl. Listu«. Ali se čudimo, da ovako šta i slično ulazi u uglednu »Novu Reviju«.

Nama se čini, da bi bilo korisnije za stvar i da bi više doprinijelo obrani biskupa Strossmayera, da je gosp. dopisnik pokušao oprovrći činjenice koje smo donijeli. Ali on zna, da je to nemoguće. Stoga misli, da će im oslabiti snagu, ako se sablazni, što tobože iznosimo neistine o velikom biskupu Strossmayeru!

Mi smo slobodni pozvati g. dopisnika ili koga god on želi da mu pomogne, neka izvoli dokazati, da navedene činjenice o držanju biskupa Strossmayera prema bosanskim Franjevcima, nijesu istinite. Neka izvoli dokazati, da biskup Strossmayer nije držao nesloživ franjevački i dušobrižnički život. Neka izvoli dokazati, da nije za sve franjevačke župnike u Bosni tražio od Sv. Stolice sekularizaciju, odnosno da se Franjevcima u Bosni oduzmu njihove župe. Neka izvoli dokazati, da nije slao na Sv. Stolicu tužbe protiv bosanskih Franjevaca. Neka izvoli dokazati, da nije tražio od Sv. Stolice da se iz Sarajeva makne apostolski vikar Franjevac O. Paškal Vučić »koji nije za ništo«. Ako to dokaže, onda će nas moći uspoređivati s »Jugosl. Listom« ili s »Jugosl. Poštom«. Ne može li dokazati, tad je uputnije da naprosto šuti, kao što i drugi šute.

Dr. P. H.

* * *

Zlobne osvade i osude redovnika u Njemačkoj. — (Les injustes et malicieuses condemnations des religieux en Allemagne). — Jedan od glavnih krimina zašto progone svećenstvo i uopće kat. redovnike u Reichu jest, kao i ostali, prividan, zloban i lažan, kako to već umije da vješto pripravi propagandistička štampa po naputcima Ministarstva Propagande. Göbbels je dobro poznat svojom metodom ciničkog isprevrtanja i ignorisanja. (v. Ce que se passe en Allemagne, Paris 1935). Na službu mu je sva štampa koja, u jedan glas, psuje, izmišlja i panfletizira sve katoličko, kršćansko samo gdje joj se nada zgoda. A to je svaki dan.

U zadnje vrijeme htjelo se ožigosati pred njemačkim narodom kat. svećenstvo na jedan veoma osjetljiv način, osjetljiv jer je po srijedi pitanje — novca. Bestidno se, po svim listovima, razglagoljalo o nekakvim pronevjerenjima i krađi novca sa strane klera i redovnica, a, dakako, na štetu Njemačke iz koje da se iznose velike svote. Poznato je naime, da kat. Redovi imaju u inozemstvu svoje podružnice, samostane i slično. Sasma je prirodno da se matice i filijale međusobno potpomažu, bilo materijalno ili moralno, i da je živ odnos između domovine i nove nastojbine. Pojedine su njemačke Provincije unovčivale preostatak naročito u amsterdamskim bankama, a to su činili i pojedinci i prije 1913, bez zapreke. Abnormalizirane ekonomske i političke prilike u svijetu i u Njemačkoj jako su uzdrmale i poremetile naravni tok prenosa i kredita, tim više, što je vlada Reicha nastojala da lovi u mutnoj vodi. Baš su tada najviše morali biti oštećeni Redovi, a zakon od 17. okt. 1934,

kojim se daje amnestija za one koji to budu tražili od vlasti; bio im je najteži udarac. Molbe redovničkih ekonoma da bi se poslužili uzakonjenim povlasticama, bile su naprosto odbivene ili se zlonamjerno otezalo riješenjima, a završilo se time da su ih sumnjičili radi kriomčarenja. Direktor banke Universum, dr. Hippius ponudio se da će on uređivati to pitanje za redovnike. Bez uspjeha, a slijedilo je ono što svi pošteni posmatrači osuđuju: došlo je do proganjanja crkv. ustanova. Uslijedile su prometačine samostana; privatnih kuća, zapljena imanja i spisa administracije. Osoblje se nije štedilo. Tako su sestru Annu Schroers opteretili pronevjerenjem od 322,000 maraka u korist svoje kongregacije, a za druge Redove 200,000 njem. maraka. Osuđena je na 10 god. tamnice uz otplatu bajoslovne svote maraka. Meissenski biskup Petar Legge ima da isplati 100,000 mar. Pa svaki dan novine javljaju slične vijesti. Kod toga vlasti se služe perfidnim načinom: svi akti o ekon. upravi samostana leže u državnim arhivima; starešine sam. — dakle jedino kompetentne osobe za ekonomiju samostana zatvoreni su, dok policajci muče proste redovnike koji se ekonom. stranom samostana i nijesu bavili. Veliku su štetu pretrpjele filijale u inozemstvu kamo im ne može nikakova pripomoć doći iz Njemačke, gdje je ionako onemogućena jača skrb za podmladak. Zapravo, tu štetuje i sami prestiž Trećega Reicha. Koliko škola i orfanotrofija drže njemački Redovi u Sjevernoj Americi i drugdje, šireći slavu njemačkog imena i germansku kulturu. To se sa strane vlasti zaboravlja, kao što se zaboravlja i to da je na njemačkim bojištima 13,000 redovnica služilo invalidima i ranjenicima, da uzdržavaju svojim novcem 481 ambulantu, da imaju mnoga sirotišta otimajući gladu i ulici toliko, kasnije, dobrih građana. Ali agitatorima Hitlerove Njemačke ne znači mnogo sve to. Iza ovih postupaka kriju se zlobne namjere i makinacije poganskih ideologa. Jer srušiti katol. kler, značilo bi poništiti najjače brane koje ne daju da se val neopaganizma raširi bez otpora po Njemačkoj a odatle po čitavom svijetu. — Jedan dokaz suviše do kakvih nepravda i zlodjela može doći onaj, koji se odreče kršćanskih moralnih načela, kojih su se odrekli poganski ideolozi Trećega Reicha.

S.

* * *

Božićna poslanica austrijskog episkopata i radničko pitanje. — (Lettre de Noël de l'episcopat autrichien et la question ouvrière). — Za Božić prošle god. 1935 upravio je austrijski katol. episkopat svojim vjernicima božićnu poslanicu koja govori o vjerskom i građanskom, društvenom i međunarodnom miru. U toj poslanici pozabavili su se biskupi i radničkim pitanjem.

Radnici su se potužili svojim biskupima na socijalne nepravde koje im nanose njihovi poslodavci. Biskupi su upravili te tužbe na neka važnija socijalna udruženja koja su izjavila da će ih odmah ispitati i da će poraditi oko toga da im se spriječe uzroci.

Ali tužbe i poslije toga nijesu prestajale. Još izbijaju na javu. I tako se austrijski biskupi moraju opet pozabaviti pitanjem socijalne pravde. No episkopat znade da ove tužbe na socijalno vladanje austrijskih

poslodavaca ne može se prikazivati općenitim, jer su poslodavci većinom, svijesni svojih dužnosti u državi koja je obnovljena u formi korporativizma. Ima slučajeva, poznatih svoj austrijskoj javnosti, u kojima su neki austrijski poduzetnici pokazali — baš uzorno — ovaj socijalni duh koji sačinjava bit korporativnog solidarizma.

Biskupi su svijesni i poteškoća koje proizlaze odatle što njihova nacionalna ekonomija, pod pritiskom svjetske krize, mora da se bori s najnepovoljnijim novčanim prilikama. Stoga oni znadu da poslodavci — pa i uz najbolju volju — ne mogu da ustale radničke plaće. Ali uza sve to možemo na temelju statistike utvrditi da je ovih posljednjih godina radnička plaća u Austriji bila relativno manje snižena nego u drugim državama.

Sada se radi oko toga da se radnicima povjeri autonomna uprava socijalnih institucija koje će braniti njihova prava. Tako će austrijski radnici biti sigurni da zaštita njihovih prava stoji u dobrim rukama.

Osobito je pohvale vrijedna ustanova magistrature rada pomoću koje će se moći obnoviti korporativne institucije. Magistratura rada — prema enciklici Quadragesimo anno — glavni je posao, cilj svih stručnih korporacija i organizacija. Nju treba da upotpuni država svojom arbitražom.

Osim toga episkopat nastoji da se osnuju korporativne kontrole, t. j. da sindikalne zajednice, koje zastupaju kolektivne radničke interese, mogu pred sudom zastupati i pojedine radnike. To je veoma važno, jer u slučaju da se povrijede uvjeti učinjeni u kontraktu, pojedinac radnik izlaže se pogibli da izgubi mjesto, ako sam podigne sudbenu tužbu protiv takove povrijede.

Biskupi se puno nadaju i od toga što se je austrijska vlada zauzela da providi rada nezaposlenima. Vlada misli to postići pojačanjem unutrašnje kolonizacije, t. j. iskorišćujući što bolje sva domaća sredstva i proizvode.

Da bi se spriječila bijeda proletarijata, usvaja se u Austriji metoda Lavna XIII. Dalekovidni Papa rekao je da bi trebalo svakom radniku pribaviti po jednu česticu zemljišta odakle bi on mogao dobivati ono što mu je nužno za se i za obitelj. Ovu metodu drže danas u Austriji najuspješnijom, jer uvojačenje svih besposlenika, prema položaju državne ekonomije, nije još moguće.

K.

* * *

Geologija i vjera. — (La Géologie et la foi, au sujet de P. Termier). — Petar Termier veliki je učenjak i čovjek velikog srca, kojega su silno ljubili njegovi učenici. Bio je geolog, generalni inspektor rudnika. Osim mineraloških i kristalografskih istraživanja i petrografičkih proučavanja na masivnim i eruptivnim pećinama i na kristalofilskim terenima, Termier se je naročito zanimao i bavio regionalnom geologijom u Alpama, Pirenejima, na Korsici i u Sjevernoj Africi. Pošto je skupio svu silu tektonskih opažanja na ovim brdskim predjelima, odatle

kojim se daje amnestija za one koji to budu tražili od vlasti; bio im je najteži udarac. Molbe redovničkih ekonoma da bi se poslužili uzakonjenim povlasticama, bile su naprosto odbivene ili se zlonamjerno otezalo riješenjima, a završilo se time da su ih sumnjičili radi kriomčarenja. Direktor banke Universum, dr. Hippius ponudio se da će on uredivati to pitanje za redovnike. Bez uspjeha, a slijedilo je ono što svi pošteni posmatrači osuduju: došlo je do proganjanja crkv. ustanova. Uslijedile su prometačine samostana; privatnih kuća, zapljena imanja i spisa administracije. Osoblje se nije štedilo. Tako su sestru Annu Schroers opteretili pronevjerenjem od 322,000 maraka u korist svoje kongregacije, a za druge Redove 200,000 njem. maraka. Osuđena je na 10 god. tamnice uz otplatu bajoslovne svote maraka. Meissenski biskup Petar Legge ima da isplati 100,000 mar. Pa svaki dan novine javljaju slične vijesti. Kod toga vlasti se služe perfidnim načinom: svi akti o ekon. upravi samostana leže u državnim arhivima; starešine sam. — dakle jedino kompetentne osobe za ekonomiju samostana zatvoreni su, dok policajci muče proste redovnike koji se ekonom. stranom samostana i nijesu bavili. Veliku su štetu pretrpjele filijale u inozemstvu kamo im ne može nikakova pripomoć doći iz Njemačke, gdje je ionako onemogućena jača skrb za podmladak. Zapravo, tu štetuje i sami prestiž Trećega Reicha. Koliko škola i orfanotrofija drže njemački Redovi u Sjevernoj Americi i drugdje, šireći slavu njemačkog imena i germansku kulturu. To se sa strane vlasti zaboravlja, kao što se zaboravlja i to da je na njemačkim bojištima 13,000 redovnica služilo invalidima i ranjenicima, da uzdržavaju svojim novcem 481 ambulantu, da imaju mnoga sirotišta otimajući gladu i ulici toliko, kasnije, dobrih građana. Ali agitatorima Hitlerove Njemačke ne znači mnogo sve to. Iza ovih postupaka kriju se zlobne namjere i makinacije poganskih ideologa. Jer srušiti katol. kler, značilo bi poništiti najjače brane koje ne daju da se val neopaganizma raširi bez otpora po Njemačkoj a odatle po čitavom svijetu. — Jedan dokaz suviše do kakvih nepravda i zlodjela može doći onaj, koji se odreče kršćanskih moralnih načela, kojih su se odrekli poganski ideolozi Trećega Reicha.

S.

* * *

Božićna poslanica austrijskog episkopata i radničko pitanje. — (Lettre de Noël de l'episcopat autrichien et la question ouvrière). — Za Božić prošle god. 1935 upravio je austrijski katol. episkopat svojim vjernicima božićnu poslanicu koja govori o vjerskom i građanskom, društvenom i međunarodnom miru. U toj poslanici pozabavili su se biskupi i radničkim pitanjem.

Radnici su se potužili svojim biskupima na socijalne nepravde koje im nanose njihovi poslodavci. Biskupi su upravili te tužbe na neka važnija socijalna udruženja koja su izjavila da će ih odmah ispitati i da će poraditi oko toga da im se spriječe uzroci.

Ali tužbe i poslije toga nijesu prestajale. Još izbijaju na javu. I tako se austrijski biskupi moraju opet pozabaviti pitanjem socijalne pravde. No episkopat znade da ove tužbe na socijalno vladanje austrijskih

poslodavaca ne može se prikazivati općenitim, jer su poslodavci većinom, svijesni svojih dužnosti u državi koja je obnovljena u formi korporativizma. Ima slučajeva, poznatih svoj austrijskoj javnosti, u kojima su neki austrijski poduzetnici pokazali — baš uzorno — ovaj socijalni duh koji sačinjava bit korporativnog solidarizma.

Biskupi su svijesni i poteškoća koje proizlaze odatle što njihova nacionalna ekonomija, pod pritiskom svjetske krize, mora da se bori s najnepovoljnijim novčanim prilikama. Stoga oni znadu da poslodavci — pa i uz najbolju volju — ne mogu da ustale radničke plaće. Ali uza sve to možemo na temelju statistike utvrditi da je ovih posljednjih godina radnička plaća u Austriji bila relativno manje snižena nego u drugim državama.

Sada se radi oko toga da se radnicima povjeri autonomna uprava socijalnih institucija koje će braniti njihova prava. Tako će austrijski radnici biti sigurni da zaštita njihovih prava stoji u dobrim rukama.

Osobito je pohvale vrijedna ustanova magistrature rada pomoću koje će se moći obnoviti korporativne institucije. Magistratura rada — prema enciklici Quadragesimo anno — glavni je posao, cilj svih stručnih korporacija i organizacija. Nju treba da upotpuni država svojom arbitražom.

Osim toga episkopat nastoji da se osnuju korporativne kontrole, t. j. da sindikalne zajednice, koje zastupaju kolektivne radničke interese, mogu pred sudom zastupati i pojedine radnike. To je veoma važno, jer u slučaju da se povrijede uvjeti učinjeni u kontraktu, pojedinac radnik izlaže se pogibli da izgubi mjesto, ako sam podigne sudbenu tužbu protiv takove povrijede.

Biskupi se puno nadaju i od toga što se je austrijska vlada zauzela da providi rada nezaposlenima. Vlada misli to postići pojačanjem unutrašnje kolonizacije, t. j. iskorišćujući što bolje sva domaća sredstva i proizvode.

Da bi se spriječila bijeda proletarijata, usvaja se u Austriji metoda Lavna XIII. Dalekovidni Papa rekao je da bi trebalo svakom radniku pribaviti po jednu česticu zemljišta odakle bi on mogao dobivati ono što mu je nužno za se i za obitelj. Ovu metodu drže danas u Austriji najuspješnijom, jer uvojačenje svih besposlenika, prema položaju državne ekonomije, nije još moguće.

K.

* * *

Geologija i vjera. — (La Géologie et la foi, au sujet de P. Termier). — Petar Termier veliki je učenjak i čovjek velikog srca, kojega su silno ljubili njegovi učenici. Bio je geolog, generalni inspektor rudnika. Osim mineraloških i kristalografskih istraživanja i petrografičkih proučavanja na masivnim i eruptivnim pećinama i na kristalofilskim terenima, Termier se je naročito zanimao i bavio regionalnom geologijom u Alpama, Pirenejima, na Korsici i u Sjevernoj Africi. Pošto je skupio svu silu tektonskih opažanja na ovim brdskim predjelima, odatle

je povukao mnogo veoma važnih zaključaka o promjenama na zemaljskoj kori.

Ovaj učenjak i profesor svjetskoga glasa bio je u svemu vjerni i praktični katolik. Evo što on kaže o odnošaju vjere i prirodnih znanosti. »Reći da su prirodne znanosti protivne vjerskom osjećaju, znači pokazati da se o znanstvenom duhu ima nepotpun i dosljedno netačan pojam.« Govori da ima ljudi koji u svom prirodoznanstvenom radu ne govore o Bogu, ali ih ne može biti koji bi govorili proti Bogu. I onda nastavlja: »Ali ima druga vrsta učenjaka, u kojoj želim da se i mene ubroji, a koju označujemo ovako: Oni smatraju da je izmišljena, konvencionalna i zato neobvezatna granica koja dijeli od filozofskoga područja posebno područje koje mu drago znanosti, pa i takve znanosti, koja ima za objekt prirodne pojave; oni se ne zadovoljavaju samo da budu prirodoznanstvenici; oni hoće da budu i filozofi; oni drže da je filozofija najviša znanost, i da, ako je ona različita od drugih znanosti, različita po svomu objektu i metodi, ipak nije sasvim odijeljena; oni misle da zaključci pojedinih znanosti moraju biti protumačeni i oplođeni filozofijom; oni gledaju, ne samo na fenomene i zakone, nego još i na uzroke i postanak, koji, kako oni kažu, nijesu nužno taki da ih se ne može poznati; i poslije nego li su proučili fenomene i našli zakone, ne boje se zaći u metafizičko umovanje, oslanjajući se na podatke koje su im dale njihove posebne znanosti. Prema njima posebne su znanosti stupnjevi da se popnemo do općenitog i universalnog saznanja.

Za učenjake ove kategorije, religijsko uvjerenje, isto kao i savijest, isto kao i pojmovi Neizmjernoga, Vječnoga, Apsolutnoga, Universalnoga, isto kao i osjećaj da je duša besmrtna »duša preveć široka i preveć visoka a da bi mogla umrijeti«, vjerski osjećaj, kažem, činjenica je kojom se znanstveni duh može s pravom zanimati i bilo bi djetinjasto prijeći preko njega. Zato za ove učenjake nema nikakve opreke među vjerom i znanosti. Baš naprotiv, prirodna znanost koja je prema njima nužno ograničena, i koja izazivlje otajstva više nego li ih tumači, njima se čini da prirodna znanost pozivlje čovjeka da prekorači ove granice, daje mu pomalo metafizički duh i raspolaže njegovu dušu da primi dokaze da Bog postoji.«

* * *

Upoređenje biblijske historije sa prehistorijom. (La comparaison de l' histoire de l' Ancien Testament avec la préhistoire.) Proučavanje biblijske prehistorije sve do XVIII. vijeka ograđilo se je više manje, na tumačenje samog teksta. Kada su se započele obrađivati razne pozitivne znanosti kao paleontologija, geologija, zoologija, otkopavati spomenici starog orienta, proučavati etnografija, poredna znanost religija i prehistorija, tada je trebalo podatke iz biblijske prehistorije približiti novim otkrićima i poredit sa rezultatima modernih znanosti.

Mi ćemo ovdje ukratko izložiti zbliženje i poredbu biblijske historije sa prehistorijom, da se vidi sadašnje stanje jedne i druge.

Pregled biblijskog pripovijedanja:	Pregled znanstvenog istraživanja:
Stvaranje neba i zemlje. Prvotna zbrka elemenata.	Azoično doba: Postanak prve materije; razvoj prve materije; dugi sudar elemenata.
Pokazivanje zemlje i formacija mora.	Primarno ili paleozoično doba: Pokazanje zemaljske kore okružene morem: ribe, vodozemci, crvi i gliste.
Zemlja plodi biljkama i travom. Nebo se resi zvijezdama. Zrak se puni pticama.	Sekundarno, terciarno ili mezoično ili cenozoično doba: Vegetacija na zemlji: gmazovi, sisavci i ptice.
Životinje na zemlji. Stvaranje prvih ljudi.	Kvartarno doba: Snijeg otkopnjiva. Homo sapiens.

U izlaganju zbliženih i poređenih događaja iz biblijske i svjetovne historije treba uklanjati dvije skrajnosti: apsolutni evolucionizam ili transformizam, i ukočeni fiksizam Cuvierov i Quatrefagev. Za interglacialne periode pod kraj terciarnog ili kvartarnog doba čovjek se pojavljuje na zemlji. Transformiste drže prelaz iz prvotnog čovjeka u današnjega, biblijski izvještaj nasuprot stoji, da je Bog neposredno stvorio prvog čovjeka i tjelesno i duševno. R. Köppel priopćio je u Biblica 1936. I. str. 86—89. pregled fosilnih nalaza hominis Neandertalensis, koji se bitno ne razlikuju od oblika hominis sapientis. U broj tipa neandertalskih ljudi ubraja i krapinskog pračovjeka. Neki neozbiljni antropolozi drže da se je homo Neandertalensis pomalo razvio u homo sapiens. Objava se ne slaže s tim nazorom.

Približimo dalje i poredimo biblijsku prehistoriju sa svjetovnjom od stvorenja prvog čovjeka do potopa.

Biblijski pregled:	Prehistorijski pregled:
Prvi ljudi t. j. praroditelji u raju na izvorima Tigrisa i Eufrata između jezera Wani-ja i Urmije, rijeka Tshoroha i Phasis-a.	Predna Azija na početku kvartarnog doba čovjeku daje prikladan stan, dok druge krajeve zemlje mraz prekriva.
Iseljenje Kaina prema Istoku. Setovci: Set, Enoš, Kainovci: Henoh, Irad, Niži zapadni	Prva porodična iseljenja u Indiju, Afriku i Evropu? Istočno paleolitično oruđe?

Kainan, Malaleel, Jared,	Maviael, Matusael, Lameh,	paleolitikum	U naplavima nalaze se stalni tragovi čovječje kulture.
Henoh,	Jabel, Jubal, Tubalkain, koji se bave metalnom umjetnošću.	Istočni kalkolitikum	Poraba tuča, mjeda, gvožđa započinje u rudarskom kraju između Crnoga i Kaspijskoga mora. Cvjeta neolitički obrt.
Matusala, Lameh, Noah	Razdvojeni dosada Kainovci od Setovaca kulturom, mjestom i vladanjem združuju se mješovitom ženidbom	Viši zapadni paleolitikum	Započinje treća glacialna perioda. Homo Neandertalensis, Cro-Magnon i Grimaldi. Šumersko useljenje i pomiješanje sa mezopotamskim prvotnim stanovnicima?
Bog potapa zemju, Noah se spašava sa svojom porodicom.			Mraz se razmrzava, naplavima ništi se ljudski rod i životinje osim malog broja. Sloj u Uru dijeli prvotnu od historijske kulure. [1]

S ovim zaključujemo ovaj kulturni pregled otklanjajući nesklad i nesaglasnost, koju nažalost, danas često susretamo i čitamo u pojedinim udžbenicima.

Dr. Fr. Juraj Božitković

* * *

Vjera i znanost u očima naših komunista. — (La foi et la science d'après les communistes). 1. **Laž religije?!** — (Est-ce-que la religion est un monsonge ?!) — I naši komunisti hoće da budu napredni. Napredak hoće da pokažu u poznavanju prirode i prirodnih zakona. Vrlo dobro. Dovle im nitko ništa ne može da prigovori; ali kada hoće da prirodu i njezine zakone upotrebe i protiv Boga i protiv vjere, tada rade i protiv prirode i prirodnih zakona jer im oni ne daju nikakva prava na to. V. L. Brozek piše (u »Našem kalendaru« 1936): »Prirodno ili naučno tumačenje pojava u prirodi razotkriva laž religije i ruši auktoritet propovijedi. Onaj koji zna osnovne pojmove građe svemira ne vjeruje knjizi koja govori da je svijet stvoren u 7 dana, i to najprije naša sićušna zemlja a onda ogromna sunca i zvijezde. Ko zna za zakone rastezanja uzduha, zna da se rastezanjem vlažni uzduh u visokim slojevima atmosfere naglo rasteže i da tako nastaje kiša i nevrijeme, a ne molitvama i milodarima i propovijedima.«

[1] Simon H — Prado I., De sacra Veteris Testamenti historia. Taurini 1934, str. 87.

A priroda i prirodni zakoni bogatija je i sadržajnija knjiga o opstojnosti Boga Stvoritelja nego i samo sv. Pismo, jer svako i najmanje biće u Božjem svemiru glasno slavi ime svoga Stvoritelja. Glas Božje prirode čuli su i čuju i čuti će uvijek najbolji njezini poznavaoci; a eto toga glasa ne će da čuju naši komuniste, ispred kojih je progovorio navedene i neznanstvene i bezbožne riječi neki nepoznati pisac Brozek. Sigurno, što se tiče prirode i njezinih zakona, tko ih je bolje poznavao od ovih najvećih astronoma Galileja, Kopernika, Newtona, Laplaca; matematičara Gaussa, Cauchya; fizičara Fouriera, Regnaulta, Helmholtza, Clausiusa, Thomsona; električara Talijanca Volte, francuza Ampera, Engleza Faradaya; kemičara Berzeliusa, Davya, Dumasa; Biologa Pasteura, Calude Bernarda; liječnika Baylea, Récamiera, Andrala. Ovi nam genijalni prirodoznanci, osnovatelji prirodnih znanosti i tisuće drugih ovako kažu: »Priroda i duboko poznavanje njenih zakona razotkriva nam laž nevjere i bezboštva kao i laž njihovih bezvjerskih propovijedanja«. Tà svakom je jasno ko ima imalo volje da vidi i čuje istinu, da su ovaki ljudi sa neuporedivom kompetencijom u prirodnom znanju daleko bolje mogli da uoče odnošaj prirodnih znanosti prema vjeri nego li je Brozek i sve njegovo komunističko društvo, koje se s drugih razloga i izlika bore protiv Boga i vjere. Da ta protivnost postoji valjda bi je prvi uočili osnovatelji i geniji u prirodnim znanostima a ne oni, koji neznaju ni prvo slovo iz prirodoslovnog alfabeta, kao .n pr. Brozek.

2. Stvaranje svijeta — (La création du monde). — Nigda vjera nije učila, da je vas svijet stvoren u 7 naših običnih dana. Istina, Mojsije govori, da je Bog stvorio svijet u 7 dana; ali treba razumjeti pisca i način njegova pisanja. Imamo raznih načina govora: romantički, pjesnički, simbolički, povijesni, znanstveni, pučki. Tko hoće da pravo shvati piščevu misao, treba da se dobro uvede u način pisanja. Ako se tu nije kritik dobro uveo, tada će u svakom slučaju posve krivo shvatiti dotičnoga pisca. Onda će u pismu naći tobože laži, pogrešaka, nedosljednosti i koješta; a zapravo to ništa ne će biti kod samoga pisca nego će sve te pogreške i neistine ključati iz glave ovakoga čitaoca, koji ili ne može ili ne će da razumije ono što čita i što prosuđuje. Tako se dogodilo i Brozeku i drugima, koji su Mojsija tumačili na onaj način; kao da je Bog stvorio cijeli svemir u roku od naših običnih 7 dana. To vjera ni bogoslovska znanost nigdje ne uči; a nije nikada ni učila. Ni bogoslovska znanost ni vjera ne uzimlju na se odgovornost, ako se i našao koji bogoslovac, pače i mnogo njih u nekom stalnom povremenu, koji su bili skloni ovakom tumačenju Mojsijeva pisanja. Poznato je teološko-kritičko pravilo, da se sv. Pismo nikada ne smije uzimati kao nekakav priručnik ni astronomije ni fizike ni geologije. Sv. je Pismo Bogom dana knjiga za vjersku i ćudorednu pouku vjernika.

Kada ovo imamo pred očima, onda nikada u sv. Pismu ne ćemo i ne možemo i ne smijemo tražiti znanstvenu tačnost; jer takav način ne odgovara značaju sv. Knjiga. Ako ko ipak hoće tako da radi onda on svoje misli podmeće sv. Pismu pa ih opet pobija. To je Donkihotova borba protiv vjetrenjača, a i Brozekova proti sv. Pismu!

Mojsije je htio pučkim načinom, prema shvaćanju ondašnjih ljudi, ove istine narodu staviti na srce: Pravi je Bog stvoritelj i gospodar neba i zemlje. On je sve iz ništa stvorio. Prema tome sve vrsti poganstva lažne su i zabranjene. Treba osuditi egipatski animalizam — štovanje bikova, mačaka i drugih životinja. Ni dualizmu kao ni panteizmu u Mojsijevu Haksaemeronu nema mjesta. Slika stvaranja u 7, dotično u 6 dana, služila je Mojsiju za to, da Židovima što bolje i jasnije u srce usadi dužnost svetkovanja subote. Nije to samo naše današnje tumačenje. Sv. je Augustin davno (354—430) živio. On je pomišljao u svom djelu De Gen. ad lit. IV, 33 32 (kod M. P. lat. 34, 318) kao što je i pravo, da je Bog stvorio svijet ujedamput. Još onda on se je vrlo dobro zaštitio pred svim mogućim prigovorima, kada je kazao, da dobro pazimo, da nas i naše vjersko poučavanje ne odbiju takovi ljudi oko čijega spasa radimo, pod imenom neznalica. Zašto ćemo, misli veliki biskup, teške, davne i tajne stvari, sa našom vjerom poistovjetovati u bojazni, da se dugim napredkom otkrije drugo i protivno tumačenje. Prema tome biti će mnogo bolje da vjeru, koju inače možemo braniti, ne dovodimo na sklizak teren takovih rasprava, koje po sebi sa vjerom nemaju nikakve veze.

3. Molitva, milodari i propovijedi. — (Les effets de la prière, de l' aumone et de la prédication). — Komunizam je u sebi dosljedan, kada poriče Boga i vjeru da poreče onda nuždu i korist i molitava i milodara i propovijedi. No, kako god ima krivo u svom zlobnom i neznalačkom poricanju Boga i vjere tako je i ovdje jednako loše sreće. Mi znamo i vjerujemo, da je Bog Stvoritelj i gospodar neba i zemlje i svih njihovih zakona. Ako se mi Bogu molimo, milodare dajemo, pokoru činimo, propovijedi vjerske slušamo, pa i u vidu ne samo duhovnih nego i vremenitih dobara: zdravlja, žetve, kiše i t. d. tada to potpuno opravdano činimo jer se utječemo Onome, u čijim je rukama sve što je stvoreno. Ako čovjek ima načina, da se pomogne u bolesti, u gladi, u nevolji, a da za to ipak ne ruši prirodne zakone; koliko više Bog može nas pomoći, ako hoće, i unutar opstojnosti prirodnih zakona i mimo njih i protiv njih, jer je Gospodar svih njih napose i zajedno. Da je to tako najbolje se vidi iz života Krista Gospodina i Njegovih djela kao iz čudesa Majke Božje i svetaca Božjih. Kada Bog ne bi pomagao, tada molitve, dobra djela i pokore i propovijedi ne bi imale nikakova smisla; a eto sve vjere i svekoliko čovječastvo utječe se Bogu i moli ga. Ne ćemo zar još u to sumnjati, da je glas i savjest čitavoga čovječanstva daleko pouzdaniji putokaz za sreću i spas nego li glas ljudi, o kojima znamo, da su i vjeru i čudoređe i glas i poštenje pod nogu stavili!

Dr. Ivanov

Prirodne znanosti i vjera. — (Les sciences naturelles et la religion). — Priroda je velika knjiga otvorena svemu svijetu da iz nje čita o velikom Geniju, Umjetniku koji je pri izradivanju ovoga velikoga djela pokazao neviđenu snagu uma i svemogućstva, genijalnost pred kojom ozbiljan istraživaoc i čovjek bez predrasuda priznaje svoju nemoć i ograničenost. Neizmjerna genijalnost i svemogućstvo Začetnika svijeta otskače iz svakog dijela prirode, ali osobito iz svemira. Zato sva priroda zajedno sa svemirom glasno dovikuje kako je veliki kukavičluk bježati pred Stvoriteljem, o kom nam svaki i najmanji dio prirode govori.

General R. Bourgeois, član instituta i današnji profesor astronomije i geodezije na Politehnikumu u Parizu kaže da se danas kadikada čuje reći da su prirodne znanosti i religija protivne jedna drugoj, te da nemožemo vjerovati, a da u isto vrijeme ne zabacimo ono što nam je znanost dala kroz zadnja četiri vijeka.« Ali to nije istina, veli on, već sasvim naprotiv tim što prirodne znanosti dalje napreduju, spiritualističko naziranje sve to više utvrđuje svoju premoć nad naziranjem isključivo materijalističkim.

Gledamo li napose astronomiju, veli on dalje, znanost nebesa i zemlje, u kojoj bi neko mogao misliti da će naći najviše nesuglasica među vjerom i prirodnim znanostima, zar nova otkrića ne naglasuju svaki dan sve to više za vas svemir jedinstvo zakona kretanja, jedinstvo kemijskih sastavina i jedinstvo postanka? Zar sve ovo ne pokazuje da materija nije mogla sama sebi diktirati zakone koji unaprijed određuju njezino djelovanje i da je jedino jedna stvarajuća i upravljajuća misao mogla upravljati razvojem svijeta?

Pogdjekoji bi htjeli da proti ovomu navedu neke izreke iz nekih tekstova, koje bi kako oni misle, bile protivne ovoj prirodnoj stvarnosti (da razvojem svijeta vlada stvarajuća Božja misao). Geneza (prva knjiga sv. Pisma, koja govori o postanku svijeta), o kojoj se često govori u tom smislu, nije nikada napisana za to da bude priručnik o zvjezdanoj mekanici, te se je u njoj nužno moralo govoriti u slikama (prema ondašnjem običaju). Ništa nema protivna tomu da prirodoznanstveni duh bude u skladu sa razložitim vjerskim uvjerenjem; naprotiv duboko proučavanje prirodnih znanosti učvršćuje ovu slogu između vjere i znanosti, jer nam prirodne znanosti još više osvjetljuju veliko djelo Stvoriteljevo.« (R. de Flers, Le sentiment religieux et la Science, 1928, str. 49 sl.).

Kao Bourgeois, član Francuske Akademije Prirodnih Znanosti, govore svi stari i današnji veliki prirodoznanci. Neka se prema njima ocijene neznanstvena i skroz natražna poduzeća kod nas n. pr. beogradski »Nolit«, zagrebački »Pobi« i t. d. Pred savremenim prirodnim znanostima oni vrše ulogu mračnjaštva i zaglupljivanja. Ali oni vole i to nego priznati Onoga o komu im baš prirodne znanosti tako jasno govore.

• • •

Prezir i nepravedno omalovažavanje Skolastike. — La Scholastique on doit pas être méprisée. — Nepravda je uvijek mrska i jadna.

Rijetko je prema kojem idejnom pokretu u kulturnoj povijesti čovječanstva učinjena jadnija nepravda nego prema Skolastici. Sve što je protestantska zloba i lajička mržnja protiv katolicizma bila kadra da izmisli, sve je sasula na (tobože!) crni, mračni, natražni Srednji Vijek, na Skolastiku, tu vječnu filozofiju.

Svijet je u krizi. Nedavno je JOLIVET na internacionalnom kongresu filozofije rekao da, ako filozofija, kao što žele svi filozofi, hoće da doprinese svoj prilog za preporod čovječanstva, tad treba da se obnove i priznadu one bitne životne istine, od kojih ovise i primat duha i budućnost civilizacije u Evropi i svijetu.

U Milanu je, kod nakladnog zavoda »Vita e Pensiero«, Michele Fatta izdao djelo: »Lineamenti di metafisica generale«. Ovaj talijanski skolastik osvrće se u jednoj raspravi, (Vidi L' Osser. Romano, 6. XII. 1935) na prezir i omalovažavanje Skolastike sa strane modernih liberalnih krugova.

1. U savremenoj inače heterogenoj, filozofiji s prezirom se govori o sredovječnim misliocima i, na upravo jadan način, iskrivljuje se i omalovažava njihove nauke. Poznata je nauka sv. Tome, da je Bog — Actus Purus. Bog je čisti čin, bez imalo potencijalnosti. U toj nauci uključena je nauka o kreacizmu, jer sve što postoji, prešlo je ex potentia — ad actum. Samo Bog uvijek je Actus, Actus Purus. — Aristotel, zapaža Isusovac Mattinssi, premda u svojoj metafizici uveličuje ove velike istine, jer ex nihilo nihil fit, ipak nije shvatio, poput skolastikâ, mogućnost, prema sv. Tomi, a nuždu, prema sv. Bonaventuri početka svijeta, jer je on svako postajanje, smatrao za akcidentalno ili supstancijalno rađanje, koje pretpostavlja jednu vječnu materiju. Aristotel je ovdje skliznuo, i ovaj je njegov nauk u opreci sa temeljnim tezama njegove metafizike. Rekao bi Virgil: Etiam bonus aliquando dormitat Homerus! — Sv. Toma, a isto tako i pretstavnici augustinske škole sa Bonaventurom na čelu, nesamo da prima nauk Objave, da je ovaj svijet stvoren, već i racionalnim putem dokazuje mogućnost početka života ovoga svijeta. Pretstavnici augustinsko-franjevačke škole idu i dalje, pa tvrde da se racionalnim putem može dokazati nesamo mogućnost već i faktični postanak u vremenu ovoga svijeta. I jedna i druga skolastična struja taj zaključak izvode iz Aristotelove temeljne metafizičke nauke de potentia et actu.

Opstojnost bića, koji su proizvod potentiae et actus, budući da ne posjeduju bit, prema kojoj bi nužno morala i postojati, tad oni mogu da postoje jedino u krepost Bića čija bit nužno uključuje i postojanje. Stoga je svako biće totalni produkt toga Bića, koje je Actus Purus. Kad je skoro biće totalni produkt toga nužnoga Bića, tad je svako biće On stvorio. Bog je causa efficiens svega što jest, pa i materije. Ovaj je nauk skolastika izvela iz Aristotelove nauke de potentia et actu.

Protivnici skolastične filozofije, osobito kod modernih idealističkih drugova, izrugavaju ovaj nauk Skolastike, jer da se protivi savršenstvu Božjemu. Ako je Bog Stvoritelj, stvarajući On se mijenja. A to je inkompatibilno sa Njegovim neizmjernim savršenstvom. — Ali moderni filozofi neće da proučavaju skolastične filozofe, stoga falsificiraju njihovu misao. Prema skolastičnoj filozofiji u stvaranju promjena ne nastaje a parte Dei. Prvi Uzrok — Actus Purus — budući da nema nimalo potencijaliteta, i dok stvara, ne mijenja se, jer bi onda trebalo tražiti uzrok toj promjeni izvan Njega. On stvara slobodno. Njegov slobodni stvoriteljski čin ne odbija se u vremenu. Actus Purus oduvijek je uzrok svega što stvara. Učinak se ostvaruje u vremenu, ali njega Prvi Uzrok slobodno je stvorio oduvijek, kao što je i vrijeme oduvijek Njegov slobodni stvoriteljski učinak. — Gentile, u svojim (»I problemi della scolastica... str. 84) »Problemi skolastike«, neispravno tvrdi da Božji stvoriteljski čin, koji je vremenski prije nego serija stvorenih bića u vremenu, i on sam je u vremenu. Iz tog slijedi, umuje Gentile, da stvoriteljski čin, koji je vječan, počinje u vremenu! Gentile je falsificirao skolastičnu misao, prema kojoj stvorenja se ostvaruju u vremenu, ali ih je njihov Uzrok slobodno stvorio oduvijek. Božji stvoriteljski čin nema početka: početak ima svijet, jer je stvoren. Prema sv. Tomi stvorenje a parte Dei jest — essentia Dei, bit Božja, ako je promatramo u odnosu prema stvorenjima, jer je bit Božja vrelo djelatnosti Njegove ad extra. Veli sv. Toma: »Creatio active significata significat actionem divinam, quae est eius essentia cum relatione ad creaturam«. (Sum. Theol. I. qu. 45, a. 3.) Stoga. veli o. Mattiussi u svojem glasovitom djelu: Stvaranje ostvaruje svemir kao učinak Prvog Uzroka, ali Njemu stvorenje svemira ne pridonosi ništa nova (»nulla ponendo di nuova attualità nella Causa Prima«). Proizvod jednog učinka ili djelovanje kao takovo ono je savršenstvo. U Bogu je djelovanje isto što i Njegova bit, stoga Božje djelovanje ne prelazi iz možnosti u čin kao kod stvorenja i, dosljedno, ne uključuje nikakvu promjenu u Bogu, Prvom Uzroku. On stvara ad extra, ali u Njemu ne nastupa ništa nova. Promjene su samo u učincima Njegova stvarateljskog djelovanja. Stoga, budući da je djelovanje po sebi savršenstvo, ono se može da pripiše Nepromjenljivome, a da se ne krnji Njegova neizmjerna savršenost.

2. Uzdržanje svijeta u opstojanju filozofi nazivlju — creatio continuata. To proslijeđenje opstojanja odnosi se na stvorenja, ali ne na stvoritelja, jer je Bog — Actus Purus, i u Njemu nema sukcesivnih novosti. Svaki Njegov čin, bit je Njegova. Veli sv. Toma: »Eius actio est Eius substantia«. Stoga uzdržavanje svijeta u opstojanju za Boga je jedan te isti čin kao i stvaranje: Bog stvara i uzdrži svijet jednim te istim vječnim slobodnim dekretom. Božji »Fiat« — i stvorio je i uzdrži svijet. Mudrost i Ljubav Božja dala je i opstojnost i trajanje svijetu. Talijanski idealist Aliotta vidi protivurječje u formuli: Primus Motor immobilis, i nadodaje da skolastično prikazivanje Boga, koji odvijeka stvara i uzdrži svemir, e da se ne mijenja, ne odgovara Aristotelovom bogu, koji je nepomično savršeno savršenstvo. Nego, čemu se Aliotta čudi, da je

Primus Motor — immobilis? Ta riječ immobilis ima značenje — immutabilis, t. j. nepromjenljiv, jer je Bog savršeno Biće, koje nema nimalo možnosti: On je puna stvarnost. Nepromjenljivost neizmjerno savršenog Bića ne uključuje inkompatibilnost sa slobodnim Božjim stvoriteljskim — ad extra, iz ljubavi. Bog je Ljubav, uči franjevačka škola, na temelju teksta sv. Ivana Apostola, a Ljubav je komunikativna i difuzivna. Jedno je sunce, ali iz njeg izviru neizbrojne zrake. Jedan je Bog: Biće neizmjerno, nepromjenljivo, ali On je supstitentna i Misao i Život i Sloboda i Ljubav... Nepromjenljivost je samo jedno od gledišta, pod kojim motrimo Boga. Nijedan Božji atribut ne može da iscrpe neizmjerne Božje savršenosti. Nepromjenljivost je atribut Boga, ali Boga, koji je i Misao i Život i Ljubav, jer Bog je Osoba. Sv. Toma zapaža da je osobnost ono što je najsavršenije u prirodi. Zar da zaniječemo savršenstvo, koje nalazimo u prirodi, u Bogu, naravno, lišivši to savršenstvo za Boga svake nesavršenosti? Bog — Actus Purus — on ne može da ne opstoji. Opstojnost je bit Boga. Pura potentia najniži je stepen realnosti. Actus Purus je njezina punina. Materia prima ona je vrhunac receptivnosti; Actus purus je vrhunac komunikabilnosti. U biti je prve materije da prima u biti je Actus Puri da daje. Bog je Ljubav, to samim razumom zaključujemo. Cilj je ljubavi Božje — Bog, jer On je punina neizmjerne savršenosti. On je neizmjerna Mudrost: na neizmjeran način poznaje sam Sebe i sve što je izvan Njega, jer je Actus Purus. On najviše voli sam Sebe, jer je samo On — Summum Bonum, i dok neizmjerno ljubi Sebe, u toj ljubavi uključena je i ljubav prema Njegovim stvorenjima. To su uzvišene misli Skolastike o Bogu, koje su sredovječni geniji logički iznikli iz Aristotelove nauke de potentia et actu. Aristotel nije uočio sve posljedice svoje nauke. Skolastici su, veli Rousselot, njegovu nauku usavršili, jer su je produbili. Velik je dug Skolastike prema Grčkoj, veli glasoviti pariski filozof Gilson, ali nije manji ni dug Grčke prema srednjem Vijeku. A to se ne pripoznaje! Kršćanski filozofi stali su na bazu Aristotelove filozofije i produbli su problem realnosti i opstojnosti i aktualiteta (problem potentiae et actus). To je njihova besmrtna zasluga. Kršćanska filozofija, zaključuje Gilson, prava je filozofija: Skolastika nastavlja svoj život i živjeće, dok bude svijetlih umova, koji će vjerovati u opstojnost metafizike. (L' Esprit de la phil. méd. sv. II. str. 224, 212).

3. Naš Bog, »Actus Purus«, Prvo Počelo svega što jest, jest trascendentno Biće. Objava nam veli da On: »Inhabitat lucem inaccessibilem«, a um kategorički dokazuje, da On nije neki astronomski bog, kako neki tumače Aristotelov Primum Motorem — prvo astronomsko nebo, koje pokreće sva druga. Transcendentnost Boga nije fizičke prirode: ona je metafizička. Bog je izvan i iznad svega, što jest. Čisti je Akt: različit je, bitno i potpuno, od svega što nije On. Neizmjeran je. Nepromjenljiv. Jedini. Dočim su svi stvorovi: mnogostruki, ograničeni i promjenljivi. Mi smo samo — možnost, potencijalitet, materijalnost. On je punina realnosti, aktualitet potpun i savršen, čisti, neizmjerni Akt—Duh. Mi

uvijek postajemo, mijenjamo se i usavršujemo. On je uvijek isti: u Njemu ništa ne postaje. On jest. Stoga je samo On-Bog. Divinizacija stvorenja, koja postaju i mijenjaju se, jedna je komedija i karikatura. Bog je neizrecivo transcendentan s obzirom na svoja djela ad extra, na svoje stvorove. A ipak nam je Bog tako blizu, da, po riječima sv. Augustina i sv. Bonaventure, bliži nam je i intimniji od nas samih. Božja neizmjerna transcendentnost i njegova neizreciva intimnost i blizina s nama, a da ne upadamo u panteistički imanentizam, dva su pogleda jednog istog Prvog Uzroka.

Razum je otkrio, iznad serije kozmičkih uzroka i učinaka, Onoga, koji jest, koji po svojoj biti opstoji. U toj Božjoj subsistentnoj opstojnosti razum je otkrio vrelo, kako se Gaeton izražava »neizmjernog oceana« Božjih savršenosti. Sve je to sadržano i u svrhunaravnoj izjavi Objave: **Ja jesam, koji jesam.** I teologija i filozofija, i vjera i razum isto uče o Bogu. I tako dva svijeta, svrhunaravno i naravno slivaju se u jedno. U najmodernijoj filozofiji Bergson uči »akt božanskog stvaranja« nije nikakav misterij, jer da to isto iskustvo i mi imamo, kad slobodno djelujemo. Vara se Bergson: nema nikakve jednakosti između Božjeg i našeg djelovanja. Skolastika se služi analogijom, kad rješava problem Božjeg i ljudskog djelovanja. Inače se upada u vulgarni antropomorfizam, ako se ne ispovijeda metafizička transcendentnost Božja. Suverena je djelotvornost Stvoriteljskog Uzroka neizmjerna, jer vrije iz Boga, koji je neizmjerna savršenost, pun aktualitet: Actus Purus. U modernoj filozofiji nije moguće razumjeti zašto Fichteov ich postavlja nicht — ich; zašto Schellingov apsolutni postaje relativni; zašto se Hegelova ideja pretvara u prirodu; zašto Gentileova misao postaje ono što se misli. To nijedan moderni idealistički filozof nije uspio da protumači. Skolastici su bili sretniji i kao mislioci. Credo ut intelligam: — vjerujemo, rekoše, u tajnu božanske ljubavi, radi koje je Duh, Bog stvorio sva stvorenja. U početku postanka svega što jest, misterij je ljubavi. Ljubav Apsolutnog Bića, jedino Ona tumači postanak relativnih bića. Budući da moderni filozofi neće da se poklone misteriju Subsistentne Ljubavi, pali su u tamni, mračni antiracionalni misterij koji ponižuje čovjeka kao čovjeka. Sve je misterij. Bog je — Čist Akt, vrelo svijetla i ljubavi. Poklonimo se Bogu Ljubavi. To je taj divni nauk Skolastike, radi kojeg je moderni filozofi preziru i omalovažuju. Ali to ne krnji njezinu vrijednost i vječnu veličinu.

Dr. Fr. Krsto Kržanić, Sinj

* * *

Značenje imena Bunjevac. — (La signification du nom »Bunjevac«). — Hrvatsko pleme Bunjevci slave ove godine 250 godišnjicu svoga dolaska u Vojvodinu. Stalno se znade da su tamo došli iz Hercegovine s obala rječice Bune i da su po njoj dobili i ime. Filolozi su iznijeli razna mnijenja o korjenu i značenju riječi Buna. Danas se općenito drži da nije hrvatskog postanka. Najnovije tumačenje riječi Buna iznosi dr. P. Skok u svomu djelu »Dolazak Slovena na Mediteran« str. 112 (Split, 1934). On drži da se je Buna u rimsko doba zvala Bona t. j. Dobra (vo-

da) i da je prema tomu korijen riječi latinski. Kao dokaz mu služi da se je i stari grad nad Bunom zvao Bona i da su ga Slaveni preveli i nazvali Blagaj.

No takovo tumačenje nailazi na poteškoće.

Rimljani su veoma rijetko vodi davali naziv bona; radije su je nazivali dulcis, frigida i slično. Osim toga su uz pridjev obično kod geografskih naziva stavljali i imenicu: Aqua. Također su i Rimski nazivi za vode po čisto ilirskim krajevima (kao što su Bosna i Hercegovina) nepoznati. Pa i sumnjivo je da je Blagaj prijevod od Bona (dobar, blag). Imamo još tri četiri mjesta Blagaj po hrvatskim stranama koji nemadu ništa zajedničko s latinskim pridjevom bonus. Radije je korijen imenu Blagaj čisto slavenski (blago). S tih razloga čini mi se nevjerojatnim latinski postanak riječi Buna.

Ja sam mnijenja da je to ilirsko keltska riječ. Čuveni arheolog H. Leclercq u »Dictionnaire d' arhéologie chrétienne et de liturgie« (Paris) kod riječi France, col. 2526 kao keltske geografske nazive spominje keltske riječi: bona, vrelo; dunum, brijeg; durus, durum, tvrđava i t. d., te veli da su galska plemena iza boravka Augustova u Galiji pred keltske geografske nazive počeli stavljati i carske nazive: August, Julij, Cezar. Tako su nastali gradovi: Augusto-Bona kod mjesta Tricasses, Troyes (Aube) i Julio-Bona, blizu Calétes, Lilleboune (Seine-Inférieure).

Osim tih ima još naziva Bona po raznim stranama zapadne Evrope, a vazda su u vezi s pojmom vrela ili rijeke.

I naš naučnik H. Mayer u Nastavnom vijesniku (sv. 5—7, str. 141, g. 1930) dokazuje da je još u staro doba iz tuđih jezika dugo »o« prešlo u našem jeziku u »u«, dakle Bona = Buna. Još jednu malu rijeku koja se zove Buna imademo u Hrvatskoj između Zagreba i Siska, a kojoj možemo dati isto značenje. Buna dakle znači Vrelo, Rječica, a Bunjevac čovjek s Bune (s Rječice) (s Vrela).

Jadrijević dr. fra Ante

* * *

KNJIŽEVNI PREGLED

Driesch Hans, Leib und Seele. Eine Untersuchung über das psychophysische Grundproblem. 3. Aufl. Verlag Emmanuel Reinicke, Leipzig 1923. RM. 4. — vez. 5.80.— H. Driesch, poznati filozof i biolog, u ovom djelu radi o pitanju da li je ispravan ili neispravan psihofizički paralelizam. Ova je struja u psihologiji dosta nova, ali već pomalo stari. Njeni zastupnici Fechner, Paulsen, Wundt, Jodl, Höffding i drugi svojim materijalističkim tvrdnjama došli su u očiti sukob sa rezultatima moderne eksperimentalne psihologije, da i ne govorimo o tom da je ova struja u posvemašnoj opreci sa klasičnom skolastičnom filozofijom. H. Driesch, činjenicama iz najnovije eksperimentalne psihologije, iz onih do kojih je on sam došao proučavajući naše »sjećanje«, »opažanje«, »prepoznavanje« »od materije neovisni duševni rad« i druge pojave našeg duševnog života, zabacuje materijalistički psihofizički parelelizam kao sasvim neosnovan, jer se u svemu protivi našem stvarnom duševnom životu.

Driesch je jedan od najjačih zastupnika vitalizma u biologiji, a to će reći da materijalističkim nazorima sunce zalazi i na biološkom polju, te se u biologiji kao i u psihologiji penje k uzvišenom pojmu duše. Sumnjamo ipak da li njegova duša ima sve odlike koje joj daje klasična filozofija. Driesch svakako ide naprijed i nadomo se da će se u svemu sastati sa velikim kršćanskim psiholozima.

*

Graneris Giuseppe, La Religione nella storia delle religioni. str. 327. Societa Editrice Internazionale, Torino, 1935. — Povijest religija relativno je mlada znanost, ali joj se pridaje sve to veća važnost u teološkim, osobito katoličkim školama. I to sa više razloga, naročito s općepovjesnog, ukoliko je i povijest svakog naroda velikim dijelom usko vezana sa vjerskim životom toga naroda; tim više za nas, jer nam povijest religija sve to bolje potvrđuje nauku kat. teologije o Bogu, duši, religioznom i prekogrobnom životu.

Snažnim pogledima Graneris gleda na rezultate koje nam daje najnovije istraživanje o religioznom životu svih i najprimitivnijih plemena, a iznio ih je u pet otsjeka, razdijeljenih u 15 poglavlja. U prva dva otsjeka: povijest religije i pojam religije ispituje sve što spada u povijest religije, koja je definicija religije i kakva je analiza religijskog doživljaja. U ostalim trima otsjecima, više analitičnim postupkom ispituje razna tumačenja religijskih pojava, u kojim se činima pojavljuje religija, i šta nije religija. Graneris je najjače obradio treći otsjek ovog djela gdje vidimo svu neosnovanost racionalističkih tumačenja. O njima možemo reći ono što pisac kaže na str. 16: »Mnoge papirnate tvrđave pale su istom brzinom kojom su bile podignute, a na ruševinama se dižu polagano

ali ozbiljno, nove zgrade, koje umjesto da su skup objekcija proti kršćanstvu, obećaju da će biti oružje u njegovu obranu.«

*

Lauvad Benoit, O. P., Le monde moderne et le mariage chrétien. Str. 437. Pris, Desclée de Brouwer 1935. — Moderni paganizam oštro je udrio na kršćanski pojam ženidbe. Za nj ona nije ni sakramenat ni trajna veza, niti ona ima one ciljeve koje joj daje kršćanstvo i naravni zakon. Da prikaže stanovište Crkve i stanovište modernog paganizma P. Lavaud napisao je ovo djelo. Razdijeljeno je u tri dijela: 1. Sukob svijeta i Crkve; 2. Crkva katolička zaštitnica djeteta, vjernosti i sakramentalnog značenja ženidbe; 3. Kako se ima riješiti ženidbena kriza. Pisac je uzeo u obzir sve najmodernije napadaje na ženidbu i njezine ciljeve i pokazao sve žalosne posljedice do kojih se je došlo tamo gdje je paganizam zavladao. Opet je proti svim napadajima razložio staru i uvijek novu nauku Crkve, naglašenu u novije vrijeme u enciklici Leona XIII »Arcanum« i u najnovije vrijeme u »Casti Connubii« Pija XI. Pod tim su vidom osvijetljena pitanja kao civilna ženidba i njene posljedice, nepozvani reformatori ženidbe, antikoncepcionizam, maltuzijanizam i neomaltuzijanizam, Birth-Cotnrol, odluke Lambetheske koeference, abortus, sterilizacija, Russelove novotarije, emancipacija i mnoga druga pitanja. — Djelo je veoma vrijedno i korisno ne samo za svećenika nego još više za one koji su u ženidbenom stanju: vidjeti će svu uzvišenost kršćanske nauke nad glibavim paganizmom.

*

1. Schwierholz Dr W. Fr., Vom Fest zu Fest. Durch das Kirchenjahr. Str. 153. Fr. Pustet, Regensburg 1935. RM. 2,70.

2. Schwierholz Dr Fr., Das Grundlegende Sakrament der Taufe. S. 68. F. Pustet, Regensburg, 1935 RM. 1,20.

3. Schwierholz Dr. Fr., Ansprachen am Traualtar, S. 98. Fr. Pustet, Regensburg, 1935 RM. 1,75.

4. Schwierholz Dr W. Fr., Trost am Grabe. St. 98. Fr. Putset, Regensburg 1935. RM. 1.75

1. Spretni teolog i revni dušobrižnik Schwierholz u ovom se je djelcu zaustavio na glavnim svetkovinama kroz crkvenu godinu, obradic je neke prigodne propovijedi (za prvu sv. Misu, za državnu svetkovinu, za posvetu zastave i t. d.) i nadodao nekoliko propovijedi za djecu. Evanđelje i poslanica dotične svetkovine glavni su oslon propovijedi. Pisac je usto naveo i ostala mjesta iz sv. Pisma koja su u vezi sa glavnom misli svetkovine. Teme su obrađene kratko i jezgrovito te daju dobar oslon da se lako razviju i velike propovijedi.

2. Crkva je obavila uzvišenim obredima sakramenat po kojemu mi ulazimo pod njezino okrilje. To je sakramenat sv. Krsta. Značenje Krsta, istočnog grijeha, milosti, Božje ljubavi, neizbrisivoga karaktera, tri bogoslovne kreposti, kumovi, nebeski zaštitnik čije ime ćemo nositi i t. d. predmet su kratkih nagovora, sadržanih u ovoj knjizi. Lijep je to priručnik za svećenika, osobito dušobrižnika da uputi vjernike u ono što im je često puta nepoznato, a što bi ih tako zanimalo.

3. Pod uplivom raznih materijalističkih struja i ženidba je danas poljuljana. A ipak je sakramenat toliko važan za život pojedinaca i naroda. U njem se hoće posebna milost Božja, koju on daje. Svaki od ovih 30 nagovora sadrži po jednu snažnu misao, koja mladim supruzima ne će lako izići iz glave, a koja će im biti snažna okrepa kroz vas život.

4. Temeljna misao ovih 30 kratkih propovijedi jest »Od smrti na život«. Nas čeka vječni život iza smrti, pa nam smrt ne smije biti strašna. Propovijedi su pune kršćanske velike vjere i ufanja, čega nam toliko treba kad se nađemo oči u oči smrti. Svećenik koji se toliko puta nađe u prigodi da mora govoriti o smrti, naći će mnogo zgodnih, umjesnih pobuda u ovom lijepom djelcu.

*

P. VITORINO FACCHINETTI, O. F. M., GESU NELL' EVANGELO. Predicazione radiofonica. III. vol. — **I La vita del Salvatore. — II La dottrina del Maestro. — III Parabole, miracoli, profezie.** Casa editrice S. Lega Eucaristica 1932—1935. Milano. Sve zajedno 1137 str, sveukupna cijena 36 lira.

O. Facchinetti pretstavlja danas u Italiji ne samo jednog od najboljih suvremenih franciskanologa nego ujedno i jednog od najpopularnijih franjevačkih konferencijera i propovjednika. Kao profesor na milanskoj univerzi Srca Isusova razvija već dugo vremena svoj naučno historijski rad na osnovi franjevačkih tradicija i modernog istraživalačkog napretka. U zadnje doba izdao je i veliku trilogiju: Životopis svetoga Franje, sv. Ante i sv. Bernardina. S tom monumentalnom franjevačkom trilogijom uvršten je O. Facchinetti u broj najvećih svjetskih pisaca u općoj hagiografiji.

Gesù nell' Evangelo, druga, evanđeoska trilogija, zanosna je pjesma auktorove ljubavi i zahvalnosti nad svim dobročinstvima Gospodnjim s kojim ga Dobrota Božja obdarivala kroz 5 lustara njegova plodonosnog svećeničkog rada i franjevačkog apostolata. Vještinom književnog umijeća, dosljednošću logičke i historijske veze svu evanđeosku nauku, sadržanu u trima Sinopticima i sv. Ivanu, majstorski je izveo u jednu cjelinu života, nauke i čudotvorno-proročkog djelovanja Bož. Spasitelja. Ne samo po svojem sadržaju — riječ Božja! — nego i po obliku i namjeri Facchinitttijeva je trilogija u svakome pogledu vrijedna najbolje preporuke. Jednostavnošću i jasnoćom izražaja, izbjegavajući sve kontroversije, zamršenosti i naučno kritička pitanja modernih egzegeta, u želji i namjeri da u svojim slušaocima potakne, prije svega, volju na praktično i djelotvorno izvršivanje zapovijedi Božjih. — Ove nam propovijedi pretstavljaju jednu, zaista, vrlo veliku dobit u propovjedničkoj književnosti.

Facchinettijeve nedjeljne konferencije, zapravo se tako i moraju nazivati, nisu podnipošto plod auktorovih zaključaka i samovoljnih opažanja. Njegova je obradba prema svim zahtjevima ozbiljnog naučnog radnika i praktičnog apostola. Služeći se svim rezultatima starih sredovječnih i modernih tumačitelja sv. Pisma i naukom duhovnih Otaca koji-

ma i sam auktor priznaje svu svoju vrijednost, O. Facchinetti zadovoljava na taj način najstrožim crkvenim odredbama o propovijedanju riječi Božje, i u tome je njegova jedna odlika više.

Kako je on sam bio svjedok lurdskog i napuljskog čuda, opisivajući Svetu Zemlju i po vlastitom opažanju i sjećanju, ne pripustivši da pobije i najmodernije prigovore najžešćih racionalista, a kako je k tome u svoj govornički stil upleo i mnoštvo citata te izabranih primjera iz talij. i svjetske književnosti, — sve to zajedno čini da se iz njegovih propovijedi osjeća jednako utile cum dulce. Pokazavši sve odlike dobroga pisca, vještog govornika, iskusnog duh. vođe, ispravnog egzegete, žarkog apostola i blagog moraliste — O. Facchinetti, kao vjerni sin svetoga Oca i nasljednik franjevačkih naučitelja ne zaboravlja da u svojim govorima ulije u najvećoj mjeri i onu osobitu notu franjevačke nauke i naše specijalne duhovitosti i pastorizacije. To je došlo do svoga potpunog izražaja istaknuvši na vidljivi način, u propovijedi o Kristu Kralju, Viteza Bl. Djevice — Bl. Duns Skota i sve druge pionire i najreprezentativnije ličnosti franj. škole koji su naučavali, branili i širili skotsku i utješnu nauku Kristova Kraljevstva na zemlji.

Gesù nell' Evangelo jedan je skladni i zvonki zvuk više u veličanstvenoj i Božanskoj epopeji života, nauke i djelovanja našega Boga i Spasitelja!

Fra Gašpar Bujas.

*

Radonić P. Vladimir ofm.: Die Klosterreform in Venedig (1767—1770). XV.—138. Šibenik 1935. Druckerei »Kačić«.

Ova knjiga jest zapravo disertacija, koju je O. R. g. 1927 prigodom svog doktorata prikazao filozofskom fakultetu Freiburškog Sveučilišta u Švicarskoj. U njoj obrađuje povijest reforme, koju je mletačka republika na svoju ruku t. j. ignorirajući Vrhovnu Crkvenu Vlast provela među redovništvom na svom teritoriju. Sličnih reformi u ono doba susrećemo više manje u svim tadanjim državama u Evropi, jer su tadanji državnici svi bili zadahnuti istim idejama febronijalizma, dotično istim duhom neprijateljstva prema Crkvi. Ipak mletačka reforma za nas je od osobitog interesa, jer su naši primorski krajevi tada spadali pod duždovu vladu, te je ona zahvatila i naše redovničke zajednice, gotovo do ijednu oslabila, a neke sasma uništila.

O. R. i ako navodi obilnu literaturu, radio je gotovo isključivo na podatcima, koje je sam otkrio i sabrao u državnom arhivu u Mlecima. Otkrito gradivo je podijelio u uvod i 4 poglavlja, gdje najprije daje kritični pregled otkritog materijala (Einteilung), zatim crta ideje iz kojih je reforma potekla i ljude koji su tu najviše sudjelovali (Erstes Kapitel); donosi i reformne zakone i način, kako su provađani (Zweites Kapitel); prikazuje kako se je crkvena vlast u Rimu, a i samo reformom pogođeno redovništvo, prema ovim zakonima ponijelo (Drittes Kapitel); uspoređuje prvošnju disciplinu sa novom, koja je s reformom uvedena (Viertes Kapitel); Schluss-wort — Završetak.

Knjiga pravi na čitaoca utisak ne đačke disertacije već djela napisana od gotovog historičkog stručnjaka.

Čitajući ovo djelo on dobiva dojam, da je reforma u mnogočem potrebita bila, ali i da je imala sasma negativne posljedice, kao i sve ostale obične reforme u isto doba po ostalim državama, s jednostavnog razloga, što su nikle iz duha protivna Crkvi i provađane bile mimo i protiv Crkve.

Još k tome djelo nas osvjedočava o neznanju, da ne rečemo o zlobi, onih naših nekatoličkih pisaca, koji kada govore o neprilikama svoje Crkve u prošlosti, uvijek traže krivca u rimskoj Kuriji, koja bi preko »svojih organa« mletačke i austrijske vlade šikanirala. Dočim je naprotiv povijest onom ko je pozna davno kazala, a ova knjiga to nanovo potvrđuje, da su i febronijanizam i jozefizam, i slične struje bile u prvom redu uperene protiv rimske Kurije, i da im je ona prvom žrtvom bila.

Napokon vidimo što se je kod mletačke vlade u ovom slučaju dogodilo i što se događa kod svih vlada: kada omatore, i onesposobe za pametne posle, osobito kada im nestane novaca, onda se uhvate goloruke Crkve, da tu pokažu svoju spretnost u rušenju, kad nemogu u građenju.

Ovo lijepo i za naše prilike važno djelo čitaocima koji razume njemački od srca preporučamo. **O. G. C.**

*

Vlašić O. Petar: Ruža otajstvena. Beograd 1935. Str. 181. —O. Vlašić, konzultor beogradske nadbiskupije, dobro je poznat našoj katoličkoj javnosti, osobito dušobrižničkom svećenstvu, po već tiskanim zbirkama propovijedi. Ova nova zbirka o Bl. Djevici Mariji izvrsno upotpunja ono dosadanje, najprije zato jer su o Bl. Djevici Mariji, a onda i zato jer su zbilja bogate svetim i plemenitim mislima i lijepim anegdotama i primjenama na život. Svaka Gospina svetkovina preko godine ima svoju propovijed, a neke i po više njih. Tiskane su redom, kojim se nižu pojedine svetkovine preko godine, ali je zato nadodano i posebno kazalo, po kom ih se, uz male preinake u uvodu propovijedi, lako može upotrebiti i za mjesec svibanj.

Ne umanjujući vrijednost ostalog homiletičkog rada, koga je O. Vlašić dosada tiskao, mirne duše mogu reći, da mi se ova zbirka najviše dopada.

»Ruža otajstvena« naručuje se kod pisca, Beograd, Jov. Ristića ul. 20. — Cijena 20. din.

*

Oliger Livario O. F. M., B. Margherita Colonna. Le due vite scritte dal fratello Giovanni Colonna senatore di Roma e da Stefania Monaca di S. Silvestro in Capite. Testi inediti del secolo XIII. Lateranum. N. S. An. I. N. 2. Romae 1935. In 8, XV—238 str. + 11 dokumenta izvan teksta. — Lira 25.

O. Livarije Oliger, profesor crkvene povijesti na internacionalnom franjevačkom sveučilištu »Antonianum« u Rimu, kao što i na papinskom sveučilištu »Lateranum«, s pravom se ubraja među najveće historičare

franj. reda. Češka revija »Časopis katolickeho duchovenstva« donijela je god. 1935 (br. 3, str. 257—270) članak o životu i radu O. Oligera, i nabrojila je ne manje nego 128 većih i manjih djela, što ih je on napisao. I ovaj neumorni radnik, oštroumni kritik, skrupulozni izdavač, nepristrani povjesnik, objelodanio je lijepu i opsežnu monografiju o bl. Margariti Colonna.

Margarita Colonna, rodena god. 1254—55, umrla god. 1280, potomak je jedne od najslavnijih obitelji u Evropi — Colonna. Život ove Bogu posvećene djevice, u kojoj je milost podigla prirodni, plemički ponos, do heroizma kršćanske kreposti, napisao je sam njezin brat Ivan Colonna, rimski senator. I ovaj životopis po prvi put izdaje O. Oliger prema rukopisu 104 kasanatenske biblioteke, a usto nadodaje i životopis, što ga napisa redovnica Stefanija. U uvodu (str. 1—108) Oliger govori o izvorima Margaritinih životopisa, o literaturi, koja je o njoj napisana sve tamo od god. 1500 pa do danas; zatim rješava razna genealoška i kronološka pitanja; iznosi mnogobrojne dokumente o kultu, koji je potvrden 1847—1848. Trebalo bi, tako reći, napisati čitav svezak, da se pokaže, što je sve O. Oliger nova u ovom predmetu iznio; da se vidi, kako on zna, govoreći o jednoj redovnici, živo staviti pred oči čitavu onu epohu, kada je ona živjela; borbe između Crkve i svjetovne vlasti, i t. d. Ne mogu ipak da istaknem barem to, kako je Oliger osvijetlio jednu značajnu tačku, naime franjevački duh bl. Margarite. Nakon što je energično odbila ponudu nekog rimskog plemića, da bude njegova zaručnica, Margarita god. 1273 povlači se na brdo Prenestino, danas Castel S. Pietro, i početkom god. 1274 sama na se stavlja odijelo klarisa. Dobila je dopust vrhovnog starješine franj. reda da uđe u samostan klarisa u Asizu, ali nije mogla da ostvari svoje želje. Živjela je u Castel S. Pietro s drugim Bogu posvećenim osobama, ali je tek nakon njezine smrti od Crkve potvrđen od nje osnovan red »pauperes dominae«. U ljubavi prema gubavcima i siromasima, a napose u siromaštvu, bila je prava nasljednica Asiškoga Ubogara. Ovu je ljubav prema sv. Franji baštinila od svoje majke, koja je bila sestra Mate Orsini. To je onaj slavni rimski plemić, koji je imao sreću da primi u svoju kuću sv. Franju kao gosta. On mu je prikazao tom zgodom svoga sinčića Ivana Gaetana Orsini, o kojem je rekao Franjo, da će biti protektor njegova reda, a zatim »dominus mundi«, to jest Papa. Te se zgode sjeća slavni Nikola III u »Exiit qui seminat«, o reguli franjevačkog reda. Tada je majka bl. Margarite lično poznala sv. Franju, i ljubav prema njemu kasnije usadila u srce svoga sina Jakova, koji je bio kardinal, svoga sina Ivana, rimskog senatora, koji je pomogao da se sagradi glasoviti franjevački samostan Aracoeli, i u srce svoje kćerke Margarite. Dok je otac Margaritin Odon, borio se protiv Grgura IX, dok se je kardinal Jakov, njezin brat, pobunio protiv Bonifacija, Margarita je bila uvijek, poput sv. Franje, odana nogama rimskoga biskupa, i za njezina života, bio je mir između njezine kuće i Crkve.

Djelo O. Oligera ima ne malu povjesnu, literarnu i ašetičnu vrijednost. Ono može da bude kao uzor u pisanju sličnih monografija.

F. K. B.

Theophanes Nicaenus, Sermo in Sanctissimam Deiparam. Textum graecum cum interpretatione latina introductione et criticis animadversionibus edidit Martinus Jugie, A. A. Lateranum N. S. An. I N 1. Romae 1934. In 8, XXXII—221 — str. — L. 18.

Kao prvi svezak novoosnovane kolekcije »Lateranum«, objelodanio je poznati pisac M. Jugie teološko djelo o Bogorodici i Inkarnaciji, što ga je sastavio Teofan III, († 1381), nicejski metropolit črtrnaestoga vijeka. U 32 stranice uvoda, izdavač ukratko donosi nekoliko podataka o životu i radu ovog bizantiskog pisca; opisuje rukopise u kojima se nalazi njegovo djelo o Bogorodici; daje analizu svoga djela, i napokon govori o originalnosti, stilu, i t. d. Značajno je, da je Teofan, veliki pristaša nauke, koju brani franjevačka skolastična škola. U djelu »Filozofsko-teološka rasprava o vječnosti svijeta« žestoko napada nauku sv. Tome. U djelu o bl. Djevici i Inkarnaciji zastupa skotističnu nauku o preodređenju Kristovu i o preodređenju bl. Djevice. U hierarhiji bićâ prvo mjesto zauzimlje Čovjek-Bog, a zatim njegova majka. Stvaranje svijeta tako je podređeno Inkarnaciji da kada se ne bi imala Riječ utjeloviti, svijet ne bi bio stvoren. Bez Inkarnacije svijet ne bi imao smisla. Napose Teofan jasno i bistro naučaje da je Marija sveopća posrednica, da Ona sve milosti dijeli. Ona je vrat mističnoga tijela Kristova. Teofan je naučavao (str. 81) da je Marija bez grijeha začeta. Govoreći o odnošaju bl. Djevice prema pojedinim osobama Presv. Trojstva, naglašuje da je Marija bila ujedinjena s Duhom Svetim od početka svoga bivovanja.

Jugie s pravom ističe, da Teofan nije iznio neku novu teoriju. On je nasljednik Maksima Ispovjednika, Ivana Damašenskoga, koje on navađa, a mogao se je pozvati i na nauku svojih savremenika Nikole Cabasilas, Izidora Glabas, Grgura Palamas, i t. d. Zar Izidor nije kazao da Bog ne bi uopće stvarao svijeta, da se Riječ nije morala utjeloviti, pa stoga i daje Mariji naslov »sustvoriteljice?« Istina, Ivan Damašenski naglašuje da se je Isus utjelovio »propter nos et propter nostram salutem«, ali nitko nema prava — veli učeni Jugie — da tvrdi da su to eskluzivne izreke. Tom se je krivom metodom služio Focije u pitanju o Duhu Svetomu; tom se metodom služe nažalost mnogi protivnici skotistične nauke.

Svaki štovatelj Krista Kralja i bl. Djevice univerzalne posrednice, s veseljem će pozdraviti djelo učenog Jugia. Tome će se djelu napose radovati pristaše franjevačke skotistične škole.

F. K. B.

*

Grzymala sac. E., Ratio sacra in matrimonio canonico et civili. Dissertatio ad lauream in facultate iuris canonici apud Pontif. Univers. Gregorianam. Pag. 230; Romae Edit. M. Marietti, Torino, Via Legnano 23. Pret. Lit. 10.

Ženidba je po svojoj prirodi nešto sveta. Takvom su je smatrali svi narodi od početka, ne samo oni kod kojih se sačuvala svrhunaravna objava, nego i oni kod kojih je objava izgubljena. Vlč. E. Grzymala u svojoj doktoralnoj disertaciji, koju je prikazao papinskom sveučilištu Gregoriana u Rimu, ističe ovu njezinu osebinu bilo po kanonskom bilo po civilnom pravu.

Disertaciju je razdijelio na četiri dijela ili poglavlja. U prvom raspravlja o ženidbi uopće; u drugom o ženidbi po katoličkoj nauci; u trećem o ženidbi po civilnom pravu; u četvrtom o ženidbi u sukobu obaju prava, te donosi i potrebno rješenje. Na svršetku, kao Poljak, navodi i pravna načela koja vladaju u poljskom ženidbenom pravu.

Nauka bilo dogmatična bilo kanonska, koju pisac izlaže, dobro je izložena. Dobro su prikazane i pobijene zablude u tom pogledu. Pisac je lijepo prikazao i razna mišljenja civilnih pravnika i dostojno ocijenio.

Slavno vladajući Papa Pijo XI u svojoj divnoj enciklici »Casti Connubii« napominje svima vjernicima, osobito dušobrižnicima kako je važno, da se vjernici dobro pouče o ženidbi; i nagovara ih, da često, temeljito i ozbiljno raspravljaju ove istine, koje neka im se duboko usade u pamet i dušu. Ovoj želji Sv. Oca htio je odgovoriti i vlč. Grzymala. Svojom solidnom, ozbiljnom i poučnom disertacijom odgovorio joj je dostojno.

Čitatelju će dobro doći, za stručnu naobrazbu, razna mišljenja pojedinih civilnih pravnika, osobito onih od liberalne škole i novih preustrojitelja društvenoga reda. Iz njihova temeljnog pobijanja vidjet će, kako su nezdrava i kako su sudbonosna koliko za ženidbene drugove toliko za obitelj, pa i za cijeli društveni poredak. S te strane ovo će djelo biti korisno svakomu radi zabluda, koje današnji socijalni reformatori šire među pukom o ženidbi.

Dr. O. Zdravko Gospić

*

Millot Msgr. J., La Mère de la divine grâce. 32 lectures pour le Mois de Marie. 2. éd. Paris VI. 1936. P. 238. Téqui P., rue Bonaparte, 82. Prix 10 frs.

Generalni vikar u Versailles-u, Msgr. Millot obradio je u ovoj brošuri Gospin mjesec. S uvodnim štivom ima ukupno 32 štiva. Na svršetku su dodane još neke molitve, kojima se redovito obraćamo Majci Božjoj. Neke su od tih molitava na latinskom i francuskom jeziku.

U ovom mjesecu svibnju posebno se ističe metoda Msgra Millot-a. On govori o odnošaju Majke Božje prema raznim vrstama ljudi i raznim društvenim potrebama. Tako na pr. raspravlja o Bl. Dj. Mariji i Crkvi, o Njoj i društvima, obiteljima, djeci, mladeži, kršćanskoj ženi, krćanskom mužu, nevoljnima, bolesnima, grješnicima, umirućima i t. d. Raspravljanje nije dugo.

Ova lijepa knjiga, premda se može zajedno upotrebiti za svibanjske propovijedi, ipak nije pisana u stilu propovijedi. To su duhovna štiva, koja su upućena svakomu. I svakomu će dobro doći.

Fra Ante Gospe od Zdravlja

*

B. Meuthon A. A., L' Olympe de Bithynie. Ses saints, ses Couvents, ses sites. 256 str. Bonne Presse, Paris 1935.

Planina Olimp u Bitiniji na maloazijskim obalama Mramornoga mora svima Slavenim je draga, jer su se u tim pustinjačkim stranama u jednom od brojnih samostana (Polychronion) u monaškom strogom životu sveti apostoli Slavena Ćiril i Metod pripravljali za svoju uzvišenu

službu: pokrštenje i prosvjetu Slavena. Učeni pisac boraveći na licu mjesta opisuje nam tu svetu planinu, njezine brojne samostane i daje nam kratki prikaz života svetaca koji su tamo živjeli. Na malom teritoriju bilo je u doba cvata (8—10 vij.) 10.000 monaha u preko sto samostana. Nažalost ti su samostani ruševine, srušene razbacane i zemljom pokrivene. Iskopavanje njihovo prema mnijenju auktora, moglo bi otkriti silno znanstveno blago, jer su monasi, za slučaj pogibli, imali podzemne hodnike u koje bi sakrili svoje vrijedne predmete, osobito kodekse. Auktor lijepo opaža: Ovaj kut Bitinije bio je dugo vremena bedem katoličkog pravovjerja na Istoku« (20). Na čistim izvorima katoličkog osjećaja onih monaha, zadobili su i slavenski apostoli onu žarku ljubav prema jednoj, katoličkoj, Crkvi, sazidanoj na Petru.

Zanimljivo je da je jedan samostan nazvan Dalmatinski (le Dalmate str. 140; isti: des Dalmates, str. 191) a uza nj jedan zvan: Gradina. Je li ime: »Gradina« još od seobe Slavena ili od slavenskih kaluđera? Iz auktora ne znamo, a interesantno bi to bilo znati.

Vrijedna knjiga još bi bila vrijednija, da nam je auktor na koncu donio i literaturu kojom se je služio.

A. J.

*

Th. Salvagniac, Jéesus de Nazareth Roi des Juifs. XII—532. P. Lethielleux, Paris (VIe), 1935.

Pisca poznajem po ovom djelu. Drugo njegovo djelo Le Pain de Vie« izdano pod pseudonimom, nisam imao prilike pročitati. Stoga moj sud može biti subjektivan, ali je nepristran. Toliko je života Isusovih izašlo u Francuskoj iza rata, ali ovaj je možda najoriginalniji, djelo u kojemu pisac odrazuje svu svoju bogatu i krasnu nutrinu. I bez kritičnog aparata strogo je znanstven, iznosi najpouzdanija mnijenja; ako bi ko u koje prijeporno pitanje posumnjao, upozori ga s jednom riječi na auktoritete u Novom Zavjetu (Huby, Lagrange, Fillion, Revue biblique).

Veliko je piščevo poznanje proroka (Izaije) na originalu, svakoga kutića Palestine i jevrejskoga današnjega života. Svaku riječ provejava visoka, topla mistika (na pr. Krist u Getsemanu s 413) i nježna ljubav prema Kristu i Djevici (»et toute grâce passera à jamais par le coeur de Marie«, 474.). Novo vino vrije u novomu mijehu!

Ovaj je život i krasno književno djelo. Znanost, mistika i pjesma u prozi svugdje se isprepliću. Proza se kadšto mučke pretvorila u pjevanje (»Racine germante en terre sacrée« etc. str. 156). Mašal Isusov o bogatašu koji umire nad punim hambarom (str. 151) tako je psihološki i pjesnički prikazan da može slobodno ući u svaku francusku ontologiju. Isto — bogati mladić i Isus (str. 326 i 317) pa čitavo djetinjstvo i mladost Isusova. Poglavlja XII—XIV divna su i originalna.

Ipak spomenute odlike nisu glavna, originalna oznaka djela. Ima nešto drugo što auktor poput zlatnih niti provlači kroz svaku stranicu svoga djela: njegova ljubav k Izraelu, k svima Natanaelima pa bili oni još pod smokvom u čekanju svoga Kralja ili se već s njime susreli. Djelo je u biti upravljeno njima. Od srca k srcu! Onako pisati mogao je je-

dino pisac koji je iz staroga Siona došao u Novi i upoznao svu skladnu ljepotu jednoga i drugoga: figure i realnosti. Rođeni kršćanin ljubi zemlju Izraelovu mističnom ljubavi, a pokršteni Izraelita suviše i domovinskim žarom. Taj domovinski žar bukti u ovom djelu. Jedino Sionista Novoga zavjeta mogao je napisati (str. 52): »Car jamais patrie ne fut plus aimée que la sainte Sion: tous vrais fils de la Loi porte en lui cet amour, qui lui fait donner à Jérusalem comme une âme qui vit, palpite, chante ou pleure tour à tour«. Njemu je mio i bijeli luk Izraelov (»Les chers oignons d' Israel«, str. 274). Njemu je Isus najveći ljubitelj svoje domovine (str. 348, 349) »Ljubio je svoju domovinu! Više od ijednog svoga domoroca! Stoga i suze Isusove s mjesta »Dominus flevit« (str. 288, 289) nisu predznak mržnje i osvete nego izliv srca puna ljubavi. Njemu je i Marija: »Lys d' Israel et fleur des champs« (str. 44). Pisac u duhu gleda obraćenje Jevreja, kad u Crkvu unide punina naroda (str. 367). Tada će biti dani njihove slave i oni će dočekati svoga Kralja narodnom pjesmom: Blagoslovljen koji dolazi u ime Gospodnje. On svima koji su dobre volje on se i sada obraća i pozivlje ih na Golgotu pod križ: »O Israel, salue ta propre gloire, le sang de l' agneau immolé a pris sources aux veines d' une fille de Juda (str. 474). I mi s piscem molimo: Adveniat regnum tuum! **A. J.**

*

I. S. Thomae Aquinatis In metaphysicam Aristotelis commentaria. Cura et studio P. Fr. M. R. Cathalà. Taurini 1935. Libraria Marietti. Pretium Lib. It. 30.

II. Gračanin G., La personalité morale d' après Kant. Paris. Mignard, Éditeur.

III. Opuscula et textus. Series scholastica. Stegmüller Fridericus, Roberti Kilwardby O. Pr. De natura theologiae. Ad fidem manuscriptorum. Münster i. Westf. 1395. Aschendorffsche Verlagbuchhandlung. Cijena RM. 1,10.

IV. Opuscula et textus. Series Liturgica. Fasc. VI. Joannes Brinktrine, Consuetudines liturgicae in functionibus anni eccles. papalibus observandae. Münster i. Westf. 1935. Aschendorffsche Buchhandlung. Cijena RM. 1.

V. Stošić Krsto, Galerija uglednih šibenčana. Šibenik 1936. Vlastita naklada.

I. Dominikanac o. C a t h a l à priredio je treće izdanje komentara sv. Tome u Aristotelovu metafiziku. Izdanje je vrlo zgodno i jeftino. Prije svakoga članka o. Hris. Egan priredio je analitičnu tablicu. Ovo ekonomično izdanje Mariettovo svakomu će dobro doći, koji nema djela sv. Tome, a koji se bavi skolastičnom filozofijom. Komentar je potpun u XII. knjiga Aristotelove metafizike sa bogatim kazalima na kraju. U prvoj knjizi tumači narav i savršenstvo metafizike, u drugoj odnos čovjeka prema metafizičkoj istini, u trećoj o metodologiji u istraživanja metafizičkih istina, u četvrtoj o predmetu metafizike, u petoj o uzrocima, u šestoj o biću, u sedmoj o bitnosti osjetnih supstancija, u osmoj o ma-

teriji i formi, u devetoj o mogućnosti i činu, u desetoj o jednomu, u jedanaestoj o universalima, u dvanaestoj o supstanciji. Djelo bi imalo mnogo višu važnost, da ga je o. Cathalà uporedio a d f i d e m m a n u s c r i p t o r u m, i sve navode našao i naznačio u bilješkama poput kritičkih izdanja u Quaracchi ili u Münsteru.

II. Dr. Juraj Gračanin objelodanio je svoju doktoralnu radnju na filozofskom fakultetu kt. instituta u Parizu. »O moralnoj personalnosti prema Kantovoj nauci« sa uvodom J. Maritain-a. U prvom dijelu radnje izlaže Kantovu nauku o personalnosti, koju u drugom uspoređuje sa tomističnom. Na koncu izvodi zaključke. Radnja je solidno obrađena na izvorima i obogaćena modernom literaturom, koja se bavi pitanjima, koja zasijecaju u predmet. Mi ne usvajamo sud g. pisca, da »l' intelligence reste supérieure à la volonté« (str. 129). Iskustvo nas uči, moralni i krepostan život potvrđuje, askeza i pedagogija upućuju, da je liberum arbitrium t. j. slobodna volja najveća moć. Bez slobodne volje nema kreposti, nema nagrade ni kazne. Mi se držimo nauke sv. Augustina, da je slobodna volja u čovjeku »a l i q u i d p o t e n t i s s i m u m«. Te se nauke drže sv. Bernard, sv. Bonaventura, sv. Franjo Saleski, bl. Ivan Duns-Skot, franjevačka škola i mnogo drugih.

III. U skolastičnom slijedu malih djela i sitnih tekstova, koje izdavaju M. Grabmann i Fr. Pelster kritički je obradio i objelodanio F. Stegmüller, docent u Freiburgu, tekst dominikanca Fr. Roberta Kilwardby-a »O naravi teologije« izvađen iz uvoda u I. knjigu Sentencija, koje je isti napisao između 1248—1261. Ovaj prolog od velike je važnosti, da se upozna borba između stare augustinske škole i aristotelične u dominikanskom redu. Fr. Robert Kilwardby (c. 1205—1279.) osudio je mnogo teza sv. Tome g. 1277. Stegmüller je štampao ovaj prolog iz rukopisa M. i W. u Engleskoj. Ovaj tekst vrlo je koristan za sholastični seminar na teološkim fakultetima.

IV. Ivan Brinktrine štampao je iz kodeksa vatikanskoga ottobon. 356. liturgijske običaje papinskih funkcija srednjeg vijeka. Ovaj tekst je važan, da se upozna historija rimske mise, naročito kakove su bile tijekom godine papine funkcije kod liturgije. Ovaj tekst objašnjava izvor i razvoj papinih misnih ceremonija. Krasan je prilog za liturgiju i pastoralne seminare.

V. Preč. don Krsto Stošić svojom »G a l e r i j o m u g l e d n i h Š i b e n č a n a«, koju je štampao o svojem trošku, obogatio je našu bibliografiju sitnim prilozima ili bilješkama, koje su od velike važnosti ne samo za poznije kulturne povijesti grada Šibenika, nego i dalmatinske uopće. Ova galerija oponaša u neku ruku onu veliku, koja je štampana na talijanskomu u Dubrovniku 1896. pod naslovom »Galleria di Dalmati illustri«. Stošićeva »Galerija« je nadopunjenje Ljubićevog »Dizionario bibliografico« i Valentilli-jeve bibliografije. Djelo je veoma poučno. Cilj je popularno znanstven. Potkrala se je po koja štamparska griješka n. pr. fr. Petar Knežević nije umro u Visovcu (str. 42) nego u Sinju 16. VI. 1768. Glavni rukopisi fr. Jeronima Filipovića nalaze se u arhivu sinjskoga samostana, a ne u sv. Lovre u Šibeniku (str. 28). Tu se nalazi samo jedan, ukoliko

se sjećamo. — Našeg prijatelja i književnika potičemo naprijed u radu u otkrivanju narodne starine, iz čijeg poznanja raste ljubav prema domovini i hrvatskom narodu.

Dr. fr. Juraj Božitković

•

Dr. Wilhelm Keilbach: Die Problematik der Religionen, S. 270, Verlag Ferdinad Schöning, Paderborn, RM. 3,50 geb. 4,80.

Mladi, učeni rimski doktor filozofije i teologije obdario je katoličku nauku knjigom pod gornjim naslovom. Njegove studije u zadnjim godištima »Bog. smotre« izdala je zagrebačka Bogoslov. akademija pod naslovom »Problem religije«.

Emocija, čuvstvo smatralo se do nedavno glavnim faktorom psihičke pojave, naravne »religioznosti«. Glavne teze »teologa čuvstva«, protestantskog »sv. Oca« F. Schleiermachera smatrane su nepogrešivima. Na području povijesti religija vladao je aprioristički evolucionizam. Po tom apriornom kalupu ima se smatrati kao početak religijskog razvoja vacuum-život majmunu sličnog bića na grani. Zadnji su stadij te unaprijed propisane maršrute visoke monoteističke religije, najzadnji modernistička filozofija i teologija čuvstva. — Kao što je nastao potpun preokret u povijesti religija u glavnom radovima misionarske »kulturno-historijske« škole neumrlog W. Schmidta, tako se eksperimentalnim radovima ne samo katolika, nego i radovima najnovijih protestanata na pr. Girgensohna i Gruehna sve to više istiskuje isključiva teorija čuvstva u filozofiji religije. Filozofijski problem religije mogao bi se tretirati na dva načina »odozgo« (von oben) i »odozdo« (von unten). Može se uzeti za polaznu točku jedino prava religija u naravnom i nadnaravnom redu pa po njoj odrediti elemente istine u manjkavim religioznim sistemima počevši od primitivaca do kršćanskih heretičnih sistema. To bi bila metoda »odozgo«. Ovom se služi sve do sada apologetika. Keilbach se služi drugom mogućom metodom »odozdo«. On odgađa pitanje ispravnosti za kasnije, promatra sveukupnost religijskih fenomena normalnih i nastranih. Dokazuje, da glavnu ulogu igraju među aktima religioznog čovjeka akti spoznajne moći, iako neizolirani, nego zavijeni u afektivnu koru. Ta zavijenost dala je povoda zabludi, da je u religiji primarno čuvstvo. Zapravo se čovjek religijskim stavom odlučuje stavljajući u pogon sve sile svoga psihičkoga bića: intelektualne, volitivne. Može li se onaj stav nazvati barem u najširem značenju riječi »religioznim«, gdje se onomu apsolutnom biću, s kojim nas veže religija, ne priznaje personalni karakter? Pinard de la Boullage napustio je svoje starije mišljenje, po kome bi se i takav stav mogao nazvati još nekako »religioznim«. Opširnije je naš pisac razložio sve faktore, koji disponiraju čovjeka na tvorbu mnoštva vjerskih sistema, ne samo različitih, nego i oprečnih. Vjerske opreke jesu lapis offensionis i isprika religioznom indiferentizmu. I sam davao pri rušenju primarnoga, čistoga monoteizma morao je imati u ljudskoj psihi mjesta, gdje može zakvačiti.

Knjiga je obilata sadržajem. Ona hoće utrti putove metodi »odozgo« i apologetici, ilustrirati biblijski izvještaj o postanku politeizma.

Dr. fra Oton Knezović

Str.

telj. — »Nova Revija« o biskupu Strosmayeru. — Zlobne osvade i osude redovnika u Njemačkoj. — Božična poslanica austrijskog episkopata i radničko pitanje. — . . . . . 117—136

Geologija i vjera. — Uspoređenje biblijske historije sa prehistorijom. — Vjera i znanost u očima komunista: - 2. Stvaranje svijeta, - 3. Molitva, milodari i propovijedi. — Prirodne znanosti i vjera. — Prezir i nepravedno omalovažavanje Skolastike. — Značenje imena Bunjevac. . . . . 121a—132a

KNJIŽEVNI PREGLED: 133a—136a i 137—144

Knjižnica „Nove Revije"

Knj. 1. Crnica Dr. O. A., Kulturno značenje 1000-godišnjice hrvatskoga kraljevstva. Cijena Din. 3.—

Knj. 2. Eterović Dr. O. K., Slavni borac za hrvatsku misao Fra Filip Grobovac. Njegov život, rad i stradanje. Cijena Din. 20.—

Knj. 3. Petrov Dr. O. S., Moderni konvertiti. Cijena Din. 6,50

Knj. 4. Rogošić Dr. O. R., Sadanje stanje Srpske Crkve. Cijena Din. 10.—

Knj. 5. Guberina Dr. O. A., Katolicizam u kršćanskoj starini. Cijena Din. 4.—

Knj. 6. Orelovsky M., Zadaća hrv. Orlovstva. Cijena Din. 4.—

Knj. 7. Jelenić, Dr. O. J., Problem dolaska Franjevaca u Bosnu i osnutka bosanske vikarije. Cijena Din 6.—

Knj. 8. Brkaš Dr., Svećenik i žena. Cijena Din. 4.—

Knj. 9. Stipančić J., Dalmacija i Herceg-Bosna. — Dobiva se kod pisca: Sarajevo, Terezija ul. 62. I.

Knj. 10. Kržanić Dr. O. K., Učitelj kat. socijalne politike. Cijena Din. 4.—

Knj. 11. Butmi-Tomić, Krvave osnove ili Protokoli Sionskih Mudraca. Cijena Din. 10.—

Knj. 12. Šimrak Dr. J. Crkvena Unija. Dobiva se kod pisca: Zagreb Kaptol 27. Cijena Din 10.—

Knj. 13. Eterović Dr. O. K., Franjevačka Provincija Presv. Otkupitelja. Cijena Din. 10.—

Jubilej sv. Franje — Jubilarni Br. 1926. Din. 30.—

Pijo XI. i papinstvo — Jubilarni Br. N. R. 1929. Din. 60.—

Godišnjaci Nove Revije I—XI (1922—1932) svaki po Din. 60.— Svi skupa Din 500.—

Dobivaju se kod UPRAVE »NOVE REVIJE«, MAKARSKA.

Kod uprave »Nove Revije« može se dobiti: Bog, čovjek, religija od Dra Bože Vuco. Str. 227, Din. 20.—

Odgovorni urednik i predstavnik izdavača: O. *Špiro Živković* — Šibenik ul. Fra Andrije Kačića 97 — Izdaje: Konsorcij „Nove Revije", Makarska (O. A. Cikojević), Tiskara „Kačić" — Šibenik (O. B. Buljević)